

Міністерство освіти і науки України
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
University of Vlora "Ismail Qemali" (Албанія)
Bronislaw Markiewicz State Higher School of Technology and Economics in
Jaroslaw (Польща)
University of Wroclaw (Польща)
University of Pitesti (Румунія)
Polytechnic in Pozega (Хорватія)

МАТЕРІАЛИ

V міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
**«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ»**

12-13 травня 2022 року

ОДЕСА – 2022

УДК 332.122

JEL 0 18

Редакційна колегія:

Ковров А.В., к.т.н., професор

Кровяков С.О., д.т.н., доцент

Крутій Ю.С., д.т.н., професор

Педько І.А., д.е.н., професор

Окландер Т.О., д.е.н., професор

Серьогіна Н.В., відповідальний секретар

«Сучасні тенденції економічного розвитку регіонів: теоретичні та прикладні аспекти»: матеріали V міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. – Одеса: ОДАБА, 2022. – 213 с.

Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Сучасні тенденції економічного розвитку регіонів: теоретичні та прикладні аспекти» внесена до Переліку наукових конференцій з проблем вищої освіти і науки у 2022 році (Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації якості освіти» МОН України № 22.1/10-28 від № 22.1/10-28 р.).

Рекомендовано до друку рішенням Вченої Ради ОДАБА
(протокол № 10 від 28 квітня 2022 року)

Матеріали публікуються за оригіналами, поданими авторами. Автори несуть відповідальність за якість та вірогідність наведених відомостей, точність даних за цитованою літературою та за використання даних, що не підлягають відкритій публікації.

© Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2022

Програмний комітет конференції:

Ковров А.В. – ректор Одеської державної академії будівництва та архітектури, к.т.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України – *голова комітету*

Rolad Zisi – Rector, University of Vlore "Ismail Qemali", Professor Dr.

Krzysztof Rejman – Rector, Bronislaw Markiewicz State Higher School of Technology and Economics in Jaroslaw, Professor dr hab.

Кровяков С.О. – проректор з наукової роботи Одеської державної академії будівництва та архітектури, д.т.н., доц.

Крутий Ю.С. – проректор з науково-педагогічної роботи Одеської державної академії будівництва та архітектури, д.т.н., проф.

Педько І.А. – проректор з науково-педагогічної роботи Одеської державної академії будівництва та архітектури, д.е.н., проф.

Enkeljd Mehili – Deputy Rector, University of Vlore "Ismail Qemali", Professor asoc.

Filloreta Madani – Finance and Accounting Department, University of Vlore "Ismail Qemali", Professor

Xhiliola Agaraj – Business Administration Department, University of Vlore "Ismail Qemali", Professor

Urszula Banaszczak-Soroka – University of Wrocław, Ph.D., Associate Professor

Wioletta Nowak – University of Wrocław, Ph.D., Associate Professor

Małgorzata Wachowska – University of Wrocław, Associate Professor

Daniela Pîrvu – Vice-dean of the Faculty of economic sand law, University of Pitesti, Professor

Amalia Dutu – University of Pitesti, Associate Professor

Alina Hagiu – University of Pitesti, Ph.D

Berislav Andrić – Vice Dean for Development, Polytechnic in Pozega, Ph.D., Professor

Фісуненко П.А. – декан економічного факультету Придніпровської державної академії будівництва та архітектури, к.е.н., доц.

Організаційний комітет конференції:

Окландер Т.О. – завідувача кафедрою економіки та підприємництва Одеської державної академії будівництва та архітектури, д.е.н., проф. – *голова*

Серьогіна Н.В. – доцент кафедри економіки та підприємництва Одеської державної академії будівництва та архітектури, к.е.н., доц. – *відповідальний секретар*

Rezarta Sinanaliaj – Director of Internal Quality Assurance and Projects Directory, University of Vlore "Ismail Qemali", MSc

Eloina Tozaj – Director of Human Resources and Communication Directory University of Vlore "Ismail Qemali", MSc

Magdalena Wojarska – Head of International Relations Office, Bronislaw Markiewicz State Higher School of Technology and Economics in Jaroslaw, MSc

Петрищенко Н.А. – в.о. директора Навчально-наукового інституту бізнесу та інформаційних технологій Одеської державної академії будівництва та архітектури, к.е.н., доц.

Яшкіна О.І. – професор кафедри маркетингу Одеського національного політехнічного університету, д.е.н., проф.

Павленко О.П. – завідувач кафедри публічного управління та менеджменту природоохоронної діяльності Одеського державного екологічного університету, к.е.н., доц.

Ракицька С.О. – доцент кафедри економіки та підприємництва Одеської державної академії будівництва та архітектури, к.е.н., доц.

Пандас А.В. – доцент кафедри економіки та підприємництва Одеської державної академії будівництва та архітектури, к.е.н., доц.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ІЗ УРАХУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ	7
Вовк В.Ю. Використання безвідходних технологій у сільськогосподарському виробництві для забезпечення енергетичної автономії АПК.....	7
Гурський Ю.Я. Використання інструментів економічного захисту підприємства в умовах міжнародної діяльності	12
Добридень Д.І. Перспективи використання альтернативних джерел енергії в Україні	16
Євдокімова О.М., Комлева Д.В. Інструменти впливу регулятора на інфляцію та економічне зростання – оцінка масштабів катастрофи в умовах воєнного стану.....	19
Іщук Л.І., Бірук Т.С. Наукова парадигма доходів місцевих бюджетів.....	24
Кірієнко О.М. Стан української економіки та інноваційна діяльність.....	28
Кукса О.О., Миколайчук І.П. Законодавчо-нормативні підходи до стратегічної екологічної оцінки в Україні	30
Матійчук Л.П. Регулювання системи енергетичної безпеки.....	33
Ніколаєва А.М. Аналіз проблемних кредитів в банківському секторі України	37
Ракицька С.О. Потенціал виживання підприємств в сучасних умовах.....	41
Самоліук Н.М. Цифровізація соціального діалогу: можливості та проблеми.....	45
Сахацький М.П., Запша Г.М., Сахацький М.М. Особливі економічні інструменти інноваційного маркетингу	49
Стренковська А.Ю. Тенденції розвитку економічної думки України в сучасних умовах	52
Фісуненко Н.О. Особливості антиінфляційної політики держави в сучасних умовах.....	55
Фісуненко Н.О. Особливості та перспективи сучасної глобалізації.....	59
Фісуненко П. А. Вдосконалення механізмів управління державним боргом.....	63
Хаджикова О. П. Перспективи використання вітрової енергії в приватному секторі.....	67
Шевченко А.О., Шевченко О.С. Проблеми технічного стану та етапи впровадження системи моніторингу мостів України.....	73
Юрчик Г.М. Інфляційні процеси в Україні: аналіз тенденцій та загроз соціально-економічному розвитку.....	77
Якимчук А.Ю., Якимчук Ю. О. Економічні витрати держав у воєнних умовах.....	81
СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	84
Витопоренко О.В. Регулювання стратегічного розвитку підприємницької діяльності.....	84
Годнюк В.М., Жусь О.В. Походження категорії «ефективність».....	86
Левковець Н.П. Кредитне забезпечення, та його роль при кредитуванні підприємства.....	88

<i>Сучасні тенденції економічного розвитку регіонів: теоретичні та прикладні аспекти</i>	
Ракицька С.О., Гутенко А.П. Оцінка фінансових результатів діяльності підприємств будівельної галузі України.....	92
Сосніцька Н.О., Казарський А.О. Фактори впливу на конкурентну позицію будівельного підприємства.....	95
Чіков І.А. Методи діагностики ймовірності банкрутства аграрних підприємств.....	98
Шапран О.А. Патерн медичних організацій України в умовах економіки ренти.....	101
СЕКЦІЯ 3. РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА.....	105
Polishchuk V.G., Kuprinets V.A. Issues of lombard development in Ukraine at the present stage.....	105
Безхлібна А.П. Екосистемний підхід в управлінні конкурентоспроможністю приморського регіону.....	109
Кравченко К.Г. Розвиток малого та середнього бізнесу в Запорізькій області в період воєнного стану.....	113
Луцкін Є.С. Актуальність відновлення автодорожньої інфраструктури для забезпечення економічного розвитку держави.....	117
Окландер Т.О., Enkeljd Mehili Оцінка ефективності роботи територіального господарського комплексу.....	119
Павленко О.П., Тюлькіна К.О. Перспективи екологічного страхування в Україні.....	121
Приймаченко О.О. Державне регулювання в сфері будівництва автомобільних доріг.....	125
СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ.....	128
Жусь О.М., Ізраєвський О.С., Жусь О.В. Адитивні технології у будівельному виробництві.....	128
Левицький Д.В. Стан і перспективи застосування декоративних бетонів у будівельній галузі.....	131
Лисенко А.Г. Ефективність проєктів в сфері енергозбереження.....	134
Осетян О.М. Будівництво як ключовий індикатор економіки.....	136
Педько І.А., Теорло Н.А. Особливості ціноутворення в будівництві.....	138
Пігулевська Д.С. Дослідження ринку житлового будівництва.....	140
Серьогіна Н.В., Daniela Pîrvu Порівняльний аналіз будівельного ринку.....	145
СЕКЦІЯ 5. МАРКЕТИНГ ТА МЕНЕДЖМЕНТ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	149
Andrić Berislav Systematization of tourist attractions in the function of development of specific forms in tourism marketing.....	149
Levytskyi D.V., Pedko I.A., Kulikova L.V. Ways to increase the competitiveness of construction industry enterprises.....	154

<i>Сучасні тенденції економічного розвитку регіонів: теоретичні та прикладні аспекти</i>	
Ажаман І.А., Петрищенко Н.А. Мотивація та оплата праці в галузі будівництва.....	156
Жуковська В.М., Коваленко В.В. Ризики персоналу компаній: сучасні реалії.....	160
Жуковська В.М., П'ятницька Г.Т. Адаптація бізнесу під час війни: ролі HR-менеджера.....	164
Каламан О. Б., Мандрикін Д. В. Конкурентна стратегія бізнесу як важлива складова його лідерської позиції на ринку.....	167
Калінін А.М., Авраменко М.М. Методи оцінювання ефективності системи мотивації на підприємстві.....	170
Петрищенко Н.А., Ажаман І.А., Желан Є. Підтримка конкурентоспроможності потенціалу будівельних підприємств.....	173
Полінкевич О.М. Техніка використання сторітелінгу в рекламних текстах.....	176
Шапа Н. М., Педорич А. П., Каменська В. А. Застосування гнучкості мислення, як важливої компетенції менеджера у створенні сприятливого середовища праці.....	180
Ширяєва Н.Ю., Карапеткова О.Ф., Репак І.Ю. Менеджмент суб'єктів малого підприємництва в умовах пандемії COVID-19.....	184
СЕКЦІЯ 6. РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	187
Pandas A., Urszula Banaszczak-Soroka Characteristic of suburbanization process development in Odessa region	187
Белєнкова О.Ю. Вплив доходів населення на концентрацію регіональних ринків первинної нерухомості.....	189
Кіосак В.А., Ісаєв В.Ф., Банковий М.І. Редевелопмент як засіб формування міського середовища.....	193
Лаухіна Л. М., Скачедуб С. А., Бібик П. П. Особливості передання нерухомості під виплату ренти.....	195
Розгон О. В. Індустріальний парк «Біла церква» як промислове майбутнє для бізнесу в умовах воєнного стану.....	199
СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ	202
Каліна Т.С., Колосюк А.А., Константінова О.В., Шушулков С.Д. Державно-приватне партнерство, як інструмент сталого просторово-територіального природоохоронного розвитку суспільства.....	202
Колосюк А.А., Константінова О.В., Ліхва Н.В. Ретроспективний огляд показників нормативного грошового оцінювання Одеського регіону (2014-2021).....	208
Сорочук Ю.О., Антонів Є. О., Сорочук Н.І. Розробка програм раціонального використання та охорони земельних ресурсів.....	211

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ІЗ УРАХУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

*Вовк В.Ю., аспірантка, науковий співробітник наукової тематики,
асистент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗВІДХОДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ АВТОНОМІЇ АПК

Впровадження безвідходних технологій на сільськогосподарських підприємствах та виробництво біологічних видів палива, таких як біодизель, біоетанол і біогаз є однією з альтернатив традиційним видам палива у сільському господарстві. Виробництво біологічного палива сприяє не лише енергетичній автономізації АПК, а й зменшенню низки екологічних загроз.

Загальноприйнята практика зберігання відходів виробництва (гною) у відкритих буртах або лагунах призводить до погіршення екології у довколишніх районах. Утилізація гною у великих обсягах є дороговартісною, штрафи за порушення санітарних норм також складають великі суми. Отримання біогазу з гною не тільки вирішує цю проблему, але одночасно є способом отримати додатковий дохід від продажу теплової та електричної енергії. Для забезпечення стабільної безперебійної роботи біогазової установки краще передбачити можливість виробництва біогазу зі змішаної сировини – відходів рослинництва та тваринництва. Таким чином, біогазова установка, що працює на відходах сільського господарства, буде рівномірно завантажена протягом цілого року, і отримання біогазу стане керованим і прогнозованим процесом [1, с. 26].

Окрім того, використання безвідходних технологій на сільськогосподарських виробництвах не тільки зменшить еколого-деструктивний вплив на навколишнє природне середовище, але і дозволить змінити структуру кінцевого енергоспоживання на користь відновлюваних джерел енергії та забезпечить енергетичну автономізацію АПК. За даними Державної служби статистики України, у 2020 році у структурі

енергоспоживання АПК України найбільшу частку займають нафтопродукти (1060 тис. т н.е.), електроенергія (325 тис. т н.е.), теплоенергія (174 тис. т н.е.) та природний газ (122 тис. т н.е.). Споживання енергії, виробленої з вугілля й торфу (5 тис. т н.е.) та біопалив і відходів (28 тис. т н.е.) становить незначну частку.

У зв'язку з тим, що енергетична цінність різних сільськогосподарських відходів не однакова, то і вихід біогазу з 1 т його теж відрізняється. Скрізь для одержання біогазу в основному використовується гній тваринницьких комплексів. Відомо, що 1 гол. великої рогатої худоби в середньому за добу дає 45 кг гною, з якого можна виробити 2,5 м³ біогазу, вихід гною і газу від 1 гол. свиней – відповідно 6,5 кг та 0,3 м³, птиці – 0,137 кг і 0,02 м³. При цьому його собівартість становить 15-20 євро за 1000 м³.

На рис. 1 показано обсяги виробництва біогазу з використанням різноманітної сировини. Вибираючи біогазові установки, потрібно мати на увазі, що їх можна застосовувати одночасно до різної сировини та використовувати різні методи залежно від вмісту вологи. Водночас спеціальні ферменти використовуються для підвищення ефективності виробництва біогазу та скорочення часу відновлення обладнання.

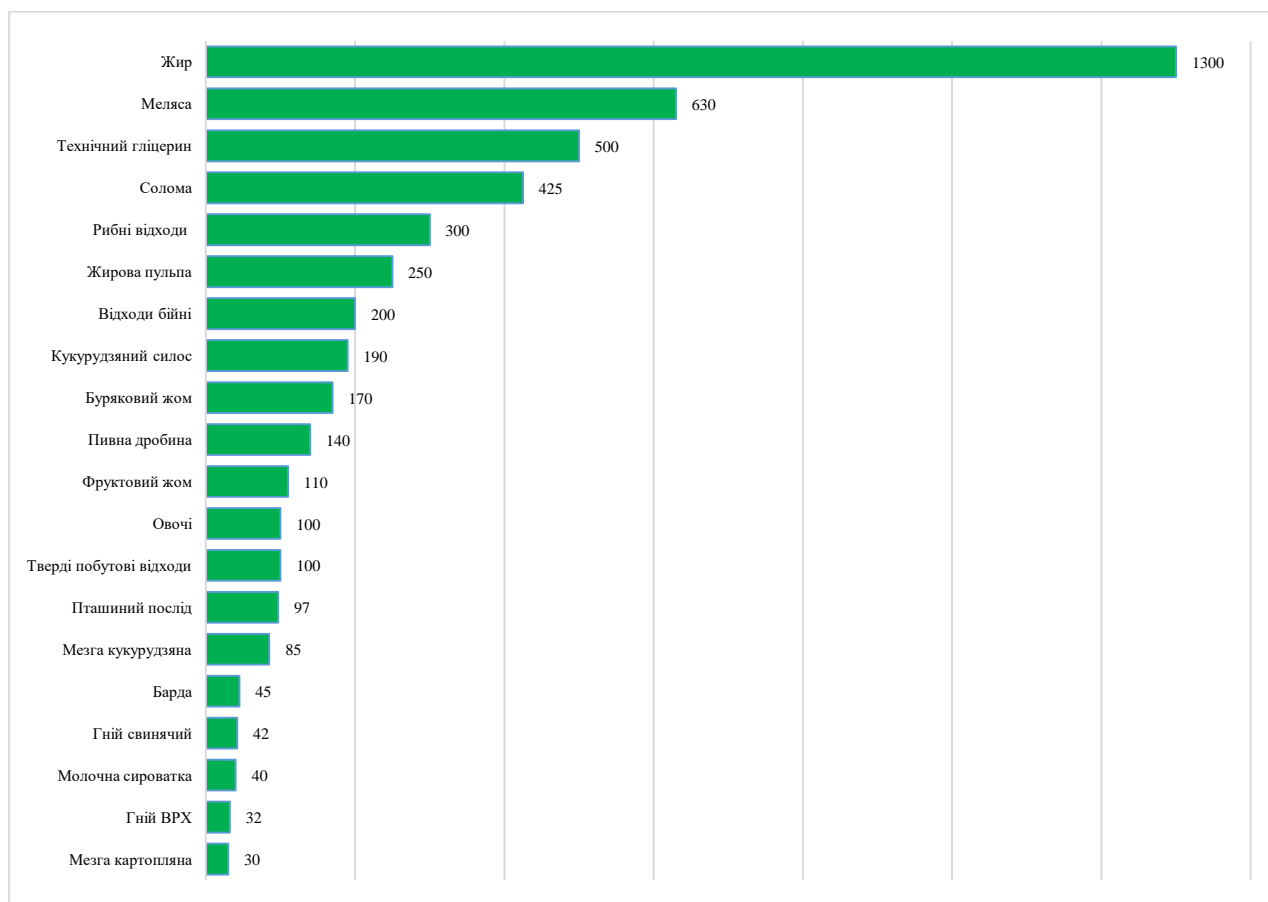

Рис. 1. Вихід біогазу з 1 т субстрату

За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження, використання тільки 37% відходів від роботи тваринницьких і рослинницьких господарств дозволить отримати понад 10 млрд м³ газу. У таблиці 1 наведено перелік потенційних субстратів (відходів сільського господарства) для виробництва біогазу.

З огляду на викладене можна зробити висновок, що наявний потенціал виробництва біогазу з органічних відходів сільського господарства в Україні та суттєві переваги використання біогазових технологій для генерації енергії створюють сприятливі передумови для розвитку вітчизняного сектору агробіогазу. Відповідно до даних Біоенергетичної Асоціації України, середній показник виробництва електроенергії з біогазу у 2020 році становив близько 36,0 млн кВт-год. Економія капітальних витрат при використанні біогазових установок у підприємствах становить 30-40%.

Таблиця 1

Потенціал виходу біогазу із сільськогосподарських відходів

Субстрат	Сухі речовини (СР), %	Сухі органічні речовини (СОР), %	Питомий вихід біогазу, м ³ /т СОР	Питомий вихід біогазу, м ³ /т
Побічні продукти рослинництва				
Силос кукурудзяний	32,0	95,0	700,0	212,8
Солома	30,0	90,0	600,0	162,0
Силос трав'яний	30,0	89,0	550,0	1416,9
Цукрові буряки	23,0	90,0	800,0	165,6
Кормові буряки	12,0	75,0	620,0	55,8
Макуха	28,0	94,0	680,0	179,0
Побічна продукція тваринництва				
Гній свиней	3,0	85,0	425,0	10,8
Гній ВРХ	25,0	80,0	350,0	70,0
Пташиний послід	24,0	85,0	425,0	86,7

За хімічним складом біогаз, який одержують у біогазових реакторах, близький до природного, без його доочистки (природний: метан (СН₄) – 80-90%, вуглекислий газ – до 10%; біогаз: метан (СН₄) – 65-70%, вуглекислий газ – до 30%). По теплоті

згоряння 1 м³ біогазу еквівалентний:

- 0,8 м³ природного газу;
- 0,7 кг мазуту;
- 0,6 кг бензину;
- 0,85 л спирту;
- 1,6 кг дров;
- 1,4 кВт електро-енергії.

Загальна теплотворна здатність біогазу – від 5000 до 8000 ккал/м³. Таким чином, біогаз можна використовувати як природний газ: накопичувати, перекачувати, виробляти з нього електро-енергію, використовувати як паливо для двигунів внутрішнього згоряння [2, с. 80].

Для сільськогосподарських підприємств перевагами впровадження еколого-безпечних безвідходних технологій виробництва біогазу із відходів є економія на витратах через виробництво електро- та теплової енергії з власної сировини, зменшення залежності від зовнішніх енергоносіїв, можливість забезпечувати енергією інших споживачів. Проте, економічні вигоди від використання біогазу в кожному конкретному випадку залежатимуть від типу відходів, доступних для переробки, інвестиційних можливостей, наявності локального енергетичного ринку та державних ініціатив. Наприклад, в європейській практиці поширені фермерські біогазові установки, які зазвичай належать одному власнику – фермеру, та централізовані біогазові установки, які мають більші потужності та, як правило, є об'єктами кооперативного права власності (належать декільком фермерам) та вважаються більш економічно ефективними (ефект масштабу). При плануванні спочатку визначаються всі наявні ресурси та розраховуються можливості їх використання за різних сценаріїв, після чого приймається рішення щодо розташування, типу установки, потужності та навантаження. У країнах Європейського Союзу період окупності біогазових установок для переробки відходів агропромислового комплексу в середньому становить 6-14 років, або з врахуванням зеленого тарифу при продажу електроенергії в мережу – 4-8 років [3, с. 198].

Впровадження біогазових станцій на сільськогосподарських підприємствах дозволить налагодити екологічно чистий, безвідходний спосіб переробки, утилізації і знезараження різноманітних органічних відходів рослинного і тваринного походження. З іншого боку – такі установки стають джерелом додаткового доходу, зниження витрат і собівартості виробленої продукції за рахунок забезпечення енергоресурсами та органічними добривами основного виробництва підприємств. При використанні біогазової установки власне споживання енергії складає 20% від отриманої. У разі використання біогазу для одночасного виробництва електричної та теплової енергії (когенерація), 30-40% енергії перетворюється в електричну енергію, 40-50% – у теплову, інша частина направляється на власні потреби.

Література:

1. Гончарук І.В., Вовк В.Ю. Понятійний апарат категорії сільськогосподарські відходи, їх класифікація та перспективи подальшого використання для виробництва біоенергії. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. № 3 (53). С. 23-38.
2. Vovk V., Krasnoselska A. Ecologization of Agricultural Production Based on the Use of Waste-Free Technologies to Ensure Energy Autonomy of AIC. *Global trends and prospects of socio-economic development of Ukraine: scientific monograph*. Riga, Latvia: Publishing House “Baltija Publishing”, 2022. P. 59-87.
3. Вовк В.Ю. Економічна ефективність використання безвідходних технологій в АПК. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 4 (54). С. 186-206. DOI: 10.37128/2411-4413-2020-4-13.

*Гурський Ю.Я., здобувач III рівня вищої освіти,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних ринкових умовах господарювання, що характеризуються динамічністю зовнішнього оточення, швидкими темпами діджиталізації та інтелектуалізації господарських зв'язків, стрімкими глобалізаційними процесами та розвитком міжнародних економічних відносин, виникають загрози безпечному функціонуванню підприємств як стану, що не завдає шкоди перебігу процесів виробничо-господарської діяльності та отриманню відповідних фінансово-економічних і соціальних результатів, очікуваному рівню ефективності тощо. Це визначає діяльність із захисту економічних інтересів та процесів підприємств, яка спрямована на підтримку його стабільного функціонування, охорону інтелектуальної власності, гарантування недоторканності майна, захист інформації та інтересів стейкхолдерів загалом тощо.

Забезпечення результативності системи захисту підприємства в умовах міжнародної економічної діяльності потребує використання усіх можливостей, передбачених комплексом економічних, соціальних та організаційних заходів, що є у розпорядженні керівної системи підприємства. Вони функціонують на законних засадах у межах чинного нормативно-правового поля та відповідають принципам функціонування підприємства в умовах ринкової економіки. Це знаходить своє відображення у інструментах економічного захисту, які забезпечують стійкий до загроз стан підприємства та процесів його виробничо-господарської діяльності, що потребує ретельного дослідження.

Так, Галицький О. М., Шабатура Т.С. систему захисту економічних інтересів суб'єктів аграрного виробництва визначають як один із найбільш значних елементів управління. Під нею розуміється механізм, який є сукупністю законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів та

стимулів, методів, засобів та сил, за допомогою яких забезпечується досягнення цілей захисту та вирішення інших задач в управлінні підприємством [1]. Виходячи із цього визначення, інструменти економічного захисту формують нормативно-правове поле, мотиви, стимули, засоби економічного захисту підприємств тощо.

Маковоз О. С. економічний захист ідентифікує як процес досягнення захищеного стану у діяльності підприємства в площині управління економічною безпекою - ключову компоненту ризик-менеджменту. У результаті можливо елімінувати ризики основної діяльності підприємства на основі стабільного підвищення ефективності діяльності та застосування компенсаторних заходів. Автором доведено, що економічний захист є складним, багатограним та багаторівневим процесом, тому автором наведено розуміння стану захищеності підприємства (забезпечення постійної наявності можливості уникнення ризикових подій та ресурсів для компенсації наслідків вказаних подій, яких неможливо уникнути) [2]. У даному контексті інструменти економічного захисту за своїм функціональним полем схожі із інструментами ризик-менеджменту. Проте автором також розглянуто економічний захист підприємства у іншій площині – дотримання економічної безпеки [3].

Шликов В. В. розглядає систему захисту економічних інтересів, під якою розуміється спосіб забезпечення економічної безпеки підприємства, в якому основна увага націлена на боротьбу з недобросовісною конкуренцією, правовий захист інтелектуальної власності, інформаційну безпеку [4, с. 48]. Подібної думки дотримується і Чаленко А. Ю., що розглядає механізм захисту діяльності підприємства як активну складову частину системи економічної безпеки підприємства. Вона забезпечує вплив на чинники (обставини, ситуацію тощо), від яких залежить захищеність діяльності підприємства [5]. Тут ми бачимо зв'язок між поняттям економічних захист та економічна безпека. Він полягає у тому, що економічний захист підприємства є процесом, який спрямований на досягнення стану безпеки підприємства.

Як узагальнення останніх досліджень та публікацій за проблемою економічного захисту підприємства в умовах міжнародної економічної діяльності відзначимо наявність двох основних підходів до обґрунтування сутності поняття. Перший підхід оснований на розумінні економічного захисту як компоненти ризик-менеджменту, діяльності щодо зниження ризиків підприємства на основі застосування компенсаторних заходів (спонукальних мотивів та стимулів, методів ризик-менеджменту та інших засобів, використання яких регламентовано чинними законодавчими нормами) з метою стабільного підвищення ефективності процесів у суб'єктів господарювання. Другий підхід розуміння економічного захисту у площині забезпечення економічної безпеки набув більшого поширення. Згідно нього, економічний захист підприємства є способом забезпечення економічної безпеки підприємства шляхом запобігання потенційним збиткам, що виникають внаслідок недобросовісної конкуренції, неналежного захисту інтелектуальної власності чи інформації тощо. Цей процес передбачає застосування комплексу управлінських, правових, економічних, охоронних, судово-правових дій тощо.

Вважаємо доцільними розвинути наведені підходи до розуміння поняття економічного захисту підприємства шляхом його тлумачення з позиції забезпечення незалежності підприємства, його самостійності у веденні виробничо-господарської діяльності та прийнятті управлінських рішень. Це забезпечить ширше сприйняття категорії «Економічний захист підприємства» за рахунок не лише розкриття його оборонної позиції в умовах впливу загроз та інших економічних ендогенних та екзогенних факторів, а цілеспрямованої діяльності щодо розвитку самого підприємства, його виняткових властивостей. З цієї позиції економічний захист підприємства розглядаємо як процес збереження автономії підприємства, розвиток самобутності його виробничо-господарської і міжнародної економічної діяльності, задоволення потреб та інтересів стейкхолдерів, що оптимізує процеси управління та гармонізує фінансовий стан та міжнародні відносини. Його результативність

забезпечується обґрунтованим використанням інструментів економічного захисту та дотриманням низки передумов.

На відміну від розуміння інструменту як знаряддя виконання операцій і процесів, яке поширене у технічних науках, економічним інструментом є засобом досягнення поставленого завдання у економічній системі підприємства, що передбачає сукупність організованих дій. Відповідно до цього, інструменти економічного захисту – це засоби збереження автономії підприємства, розвитку самобутності його виробничо-господарської і міжнародної економічної діяльності, задоволення потреб та інтересів стейкхолдерів, які шляхом реалізації сукупності дій, що оптимізують процеси управління, гармонізують фінансовий стан підприємства, чим сприяють розвитку міжнародних відносин.

Література:

1. Галицький О. М. Шабатура Т.С. Методологічне забезпечення захисту економічних інтересів інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. №.1. С.123-131.

2. Маковоз О. С. Механізми економічного захисту результатів інвестиційної діяльності суб'єктів агробізнесу: теорія, методологія, практика : автореф. дис. д-ра екон. наук: - 08.00.04 - Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) ; наук. конс. Т. Г. Маренич ; Харків. нац. техн. ун-т с.-г. ім. П. Василенка. Харків : 2018. 36 с.

3. Маковоз О. С. Стратегічне управління у процесі побудови систем економічного захисту результатів діяльності суб'єктів агробізнесу. *Інноваційна економіка = Innovative economy*. 2019. № 5-6 (80). С. 80-85.

4. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. СПб., 1999. 138 с.

5. Чаленко А. Ю. О понятийной неопределенности термина «механизм» в экономических исследованиях. *Економіка промисловості*. 2010. № 3. С. 26-33.

*Добридень Д.І.,
студентка Інституту бізнесу та інформаційних технологій,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Використання альтернативних джерел енергії є доволі актуальним питанням. Ціни на електроенергію ростуть і ми все частіше задумуємось про використання відновлювальної енергії.

Використання природної енергії пов'язане з двома проблемами. Перша – запаси невідновлюваних джерел енергії вичерпуються, друга – сучасні способи виробництва енергії завдають непоправної шкоди довкіллю та здоров'ю людини. Тому, необхідно вчитися раціонально використовувати природну енергію.

Найбільш популярним видом добування відновлюваної енергії є сонячні та вітроелектростанції. З кожним роком в Україні спостерігається тенденція зростання таких електростанцій, адже в нашій державі створені сприятливі умови для функціонування зеленої енергетики.

За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України станом на 2021 рік є більш чим 35 тисяч домогосподарств, які виробляють та споживають енергію. Загальна потужність сонячних електростанцій (СЕС) становить 933 МВт [1].

Станом на 1 січня 2021 року загальна встановлена потужність вітроелектростанцій материкової частини України становила 1314 МВт. Міжнародне агентство з відновлювальної енергетики оцінило потенціал розвитку відновлювальної енергетики в Україні та дійшло до висновку, що Україна може виробляти близько 119 ГВт. Цієї енергії достатньо аби повністю забезпечити

всю нашу країну електроенергією, адже зараз потужність електростанцій всіх видів в державі складає 54 ГВт.

Сьогодні українські підприємці, які раніше займалися газом та вугіллям, вже переходять на фінансування проектів сонячних та вітрових електростанцій. Альтернативна енергетика створює нові робочі місця та дозволяє зменшувати споживання вугілля та природного газу, а з ними нашу енергетичну залежність й шкідливий вплив енергетики для довкілля.

Все більше поширюється використання енергії сонця. З 2014 по 2021 рр собівартість цього виду генерації зменшилась приблизно в два рази. Основною причиною є здешевлення основних компонентів сонячної батареї. Також позитивно на це вплинуло рішення банків, які з 2015 року переглянули політику кредитування та знизили кредитні ставки, адже вважають проекти з сонячних електростанцій прогнозованими та мало ризикованими.

Якщо порівнювати затрати на встановлення вітрових електростанцій з 2012 роком, то вартість знизилась приблизно на 30%. Найбільш ефективним є встановлення вітрових станцій на узбережжі Чорного та Азовського морів, адже тут вдається досягти найменшої вартості електроенергії за рахунок сприятливих природних умов та високого коефіцієнту потоку вітру. В той самий час, проекти в інших регіонах України показують нижчу ефективність порівняно з південними регіонами, внаслідок вищої ціни на електроенергію.

У всьому світі спостерігається популяризація альтернативної енергетики, на це є дві основні причини:

1. погіршення екологічної ситуації через викиди в повітря газів та підвищення концентрації шкідливих речовин – це впливає на зміни в кліматі та погіршення здоров'я людей;
2. традиційні джерела енергії є вичерпними, а з такими темпами видобування через 100-150 років в нас не залишиться ресурсів.

Отже, проаналізувавши природний потенціал України, з впевненістю можна сказати, що відновлювальні джерела мають великі перспективи розвитку

на ринку енергії в нашій країні. Це дає нам змогу стати енергетично незалежними та привабливими для інвесторів.

Література:

1. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України [Електронний ресурс]: <https://saee.gov.ua/uk>

2. Звіт про результати стимулювання та використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, в Україні за 2019-2020 рр [Електронний ресурс]:

https://saee.gov.ua/sites/default/files/blocks/Zvit%20po%20VDE%20na%20YES%202019-2020%20ukr%2013.12.2021_0.pdf

Науковий керівник: Камбур О.Л., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва, Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

*Євдокімова О.М., старший викладач кафедри економіки та підприємництва,
Комлева Д.В., студентка групи ПЦБ-272,
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна*

ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ РЕГУЛЯТОРА НА ІНФЛЯЦІЮ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ – ОЦІНКА МАСШТАБІВ КАТАСТРОФИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до реалії нашого часу введено особливий правовий режим в Україні, який визначає правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [1]. Війна Російської Федерації з Україною стала другим серйозним потрясінням для світової економіки за два роки і спричинила гуманітарну катастрофу. Навіть до війни глобальне відновлення вже сповільнювалося разом із посиленням геополітичної напруженості, продовженням спалахів COVID-19, зменшенням макроекономічної підтримки та постійними вузькими місцями пропозиції (рис. 1, а). Виняткове сповільнення зростання, яке очікувалося до війни, зробило світову економіку вразливою до несприятливих потрясінь, особливо в країнах EMDE, де відновлення вже було помітно слабшим і нестабільним порівняно з тими в країнах з розвинутою економікою (рис.1, b) [3].

Але економіка пристосовується, звикає до воєнного стану. Падіння ВВП склало 30% від довоєнного рівня – експертна думка від 16 березня 2022 року. Фінансовий сектор все ж таки працює. Ділова активність знизилась в першу чергу на територіях бойових дій, інші страдають від розриву ланцюгів поставок та втрати робочої сили через участь у обороні країни та вимушеної міграції. МВФ прогнозує падіння ВВП у 2022 році на 10% за умови, якщо бойові дії завершаться найближчим часом, та 25-35% у разі більш тривалої війни. Така оцінка базується на розрахунках виходячи з ситуації першого тижня війни [2].

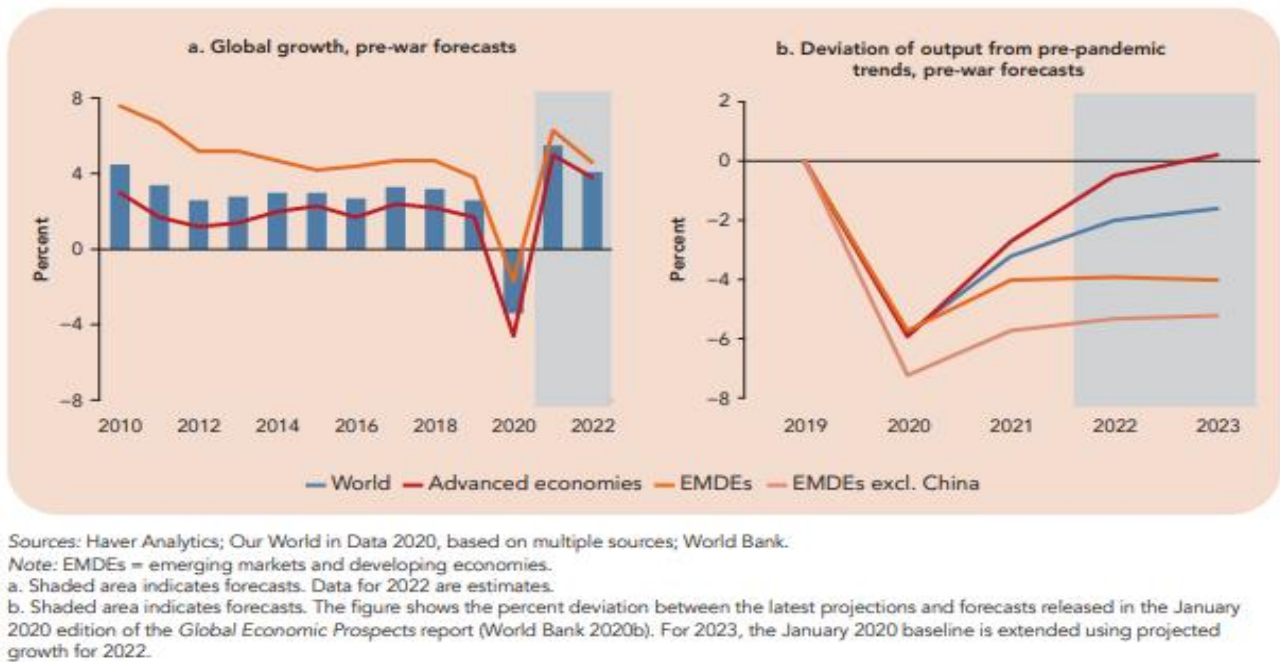
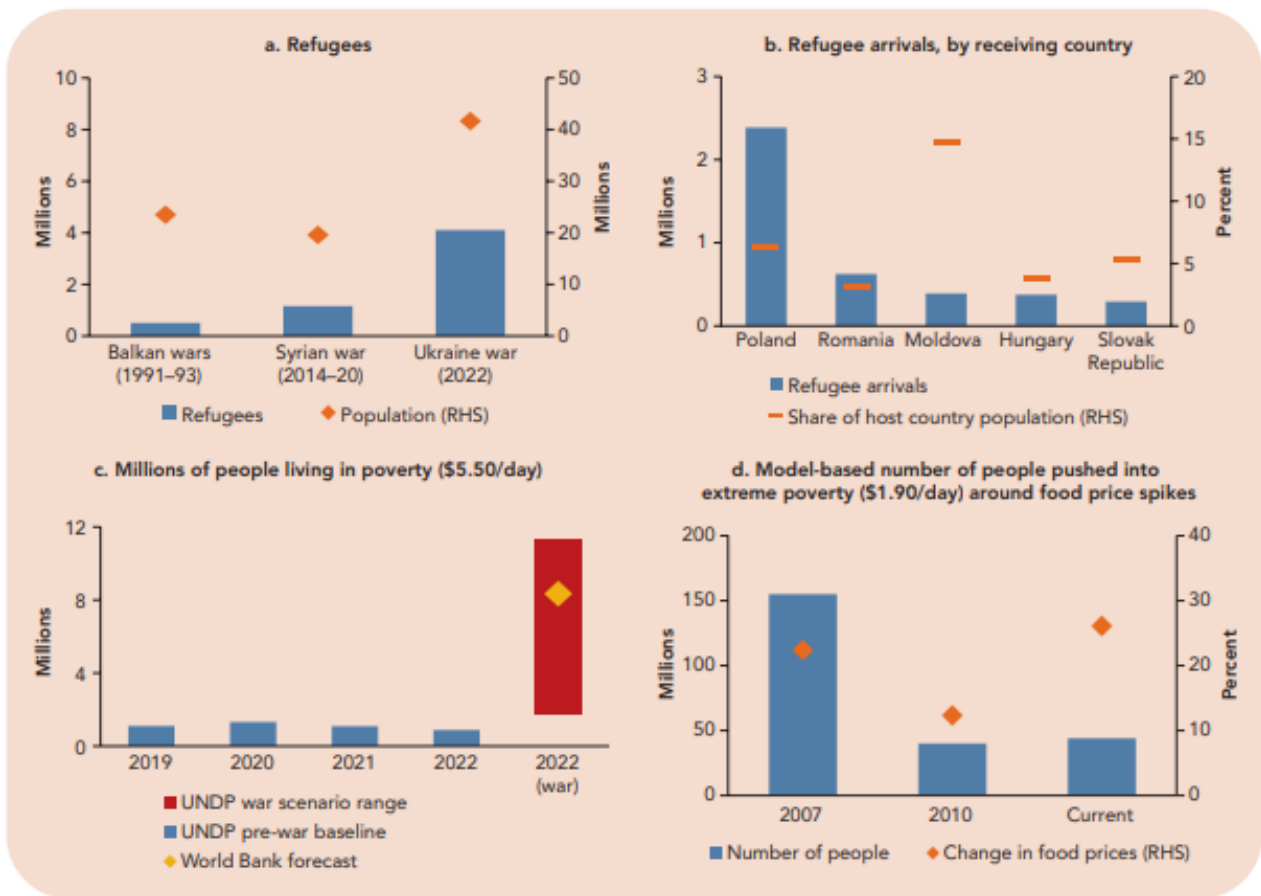

Рис. 1. Глобальна економічна діяльність

Внутрішній валовий продукт України за підсумками року може впасти на 45,1%, порівняно з попереднім роком. Такі дані наведено у прогнозі Світового банку, оприлюдненому вже 10 квітня 2022 року [3]. Оцінки Організації економічного співробітництва та розвитку, засновані на моделі, показують, що глобальне зростання може бути приблизно на 1 відсотковий пункт нижчим у цьому році, тобто на рівні 3 відсотки (OECD 2022).

Глибока гуманітарна криза, викликана війною, була найвиразнішою з початкових глобальних потрясінь і, ймовірно, стане однією з найтриваліших спадків конфлікту. Війна спричинила одну з найбільш швидко зростаючих криз біженців з часів Другої світової війни: понад 4 мільйони біженців, приблизно половина з яких діти, втекли з України протягом приблизно одного місяця після вторгнення (рис. 2, а та б). За оцінками ще 6,5 мільйонів осіб є внутрішньо переміщеними особами в Україні, причому приблизно одна третина всього населення потребує екстреної гуманітарної допомоги (UNOCHA 2022). До кінця березня війна призвела до переміщення 4,5 мільйонів дітей — більше половини від 7,5 мільйонів дитячого населення України, що, ймовірно, порушило освіту, відкинуло цілі розвитку та підірвало довгострокові потенційні перспективи зростання (ЮНІСЕФ 2022а, 2022б).

Sources: Center for Global Development; Food and Agriculture Organization of the United Nations; United Nations Development Programme; United Nations Human Rights Council; World Bank.

Note: a. and b. Current estimate of Ukrainian refugees is 4,102,876 as of March 31, 2022, based on UN data.

b. The accumulated data in this figure is higher than the total number of refugees fleeing Ukraine since it also accounts for people crossing the border between Romania and Moldova. Population data are for 2019.

c. The range shows estimates based on four scenarios using previous armed conflict as benchmarks, as presented in UNDP (2022). The four scenarios simulated are economic contractions of 7, 15, 20, and 60 percent. The orange diamond is the World Bank Ukraine poverty estimate as presented in the country page in Part II.

d. Poverty impact from the food price spikes of 2007 and 2010 are as estimated by De Hoyos and Medvedev (2011) and Ivanic, Martin, and Zaman World Bank (2011). Current impact is estimated by the Center for Global Development, as presented in Mitchell, Hughes, and Huckstep (2022).

Рис. 2. Гуманітарний вплив війни

Хоча оцінити вплив війни на бідність на даному етапі важко, базовий прогноз передбачає, що рівень бідності в Україні, заснований на 5,50 дол. США на день, зросте з 1,8% в 2021 році до 19,8% в 2022 році. Змодельовані сценарії ООН свідчать про те, що важка і затяжна війна може призвести до зростання рівня бідності майже до 30% населення (рис. 2, с).

Ударні хвилі війни виходять за межі України. На глобальну бідність також можуть вплинути ефекти другого порядку, оскільки війна посилила зростання світових цін на продовольство. Попередні епізоди глобальних стрибків цін на продукти харчування штовхали значну кількість людей до крайньої бідності. За оцінками, поточний ріст цін на продукти харчування може

призвести до того, що додаткові 40 мільйонів людей опинилися за межею бідності в 1,90 доларів на день (рис. 2, d) (Mitchell, Hughes, and Huckstep 2022).

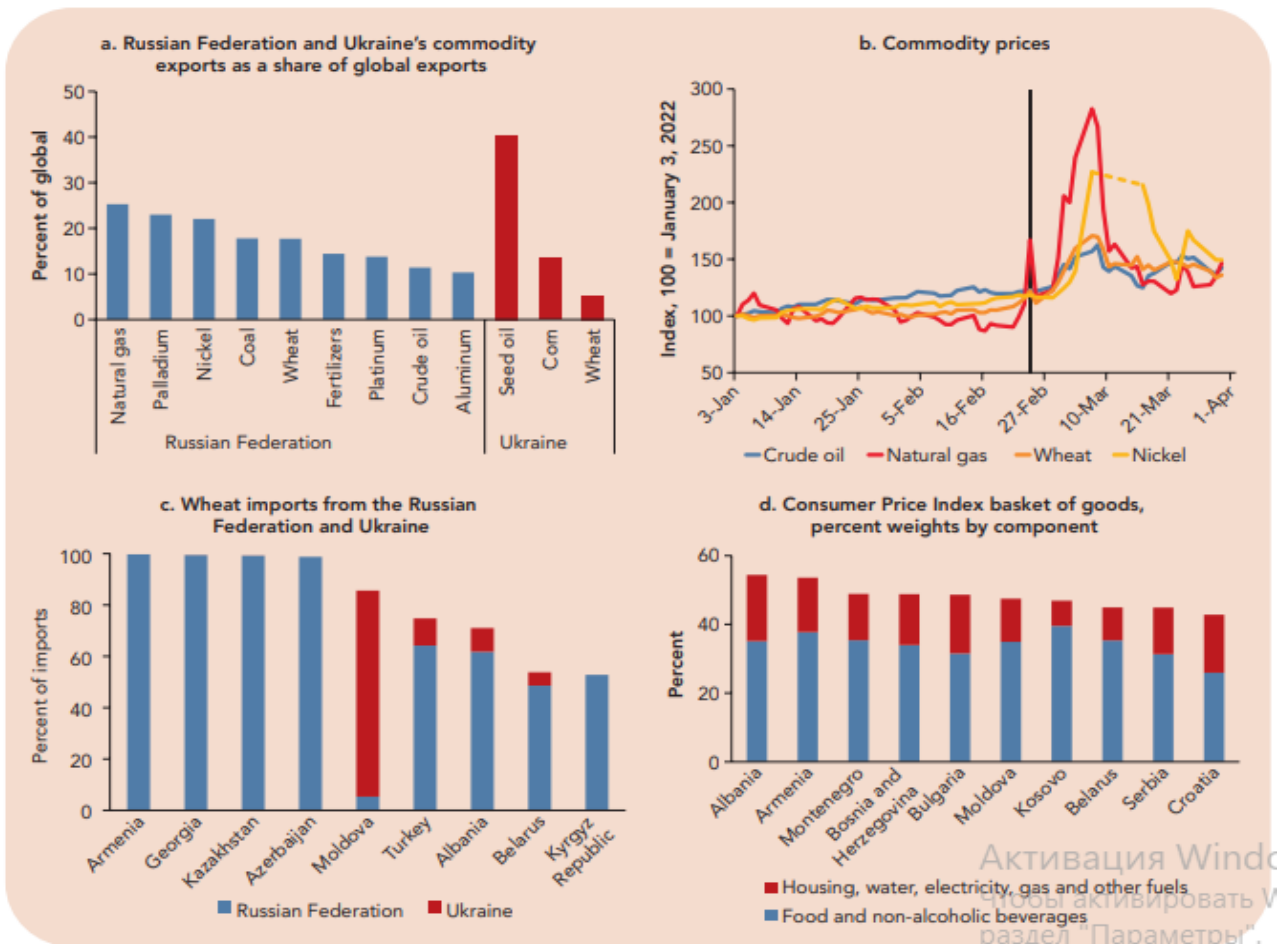
Ці гуманітарні проблеми та проблеми з бідністю, вимагатимуть постійної глобальної підтримки протягом наступних років, навіть після того, як конфлікт стабілізується, а його економічні наслідки згаснуть. На додаток до гуманітарної кризи, війна також завдає значного удару по світовій економіці через кілька каналів, включаючи товарні та фінансові ринки, торгові зв'язки, а також довіру інвесторів і споживачів.

На Росію припадає понад 10% світового експорту сирової нафти, 25% світового експорту природного газу та майже 20% світового експорту вугілля. Росія також є важливим світовим виробником паладію та нікелю, на яку припадає більше 20% світового експорту. Паладій використовується в каталітичних нейтралізаторах у виробництві автомобілів, а нікель — у виробництві сталі та будівництві. Разом на Росію та Україну припадає близько чверті світового експорту пшениці, а Україна є найбільшим експортером олії, на яку припадає близько 40% світового експорту. Україна також є важливим джерелом світового експорту заліза.

Стрімке зростання цін на сировину відбулося вслід за попередніми підвищеннями, які були спричинені відновленням попиту та меншим, ніж очікувалося, виробництвом енергії. Вплив війни на світову економіку відразу ж поширився через підвищення цін на сировину, що відбиває величезну роль Росії та України на світових сировинних ринках.

Підвищення цін було особливо значним у цьому році для товарів, основними експортерами яких є Росія та Україна, включаючи натуральні: газ, вугілля, сира нафта, пшениця, алюміній, залізна руда і паладій (рис.3, а, b) [3].

З початку війни ціни різко зросли на: європейський природний газ на 70%, вугілля на 65%, пшеницю на 40% та сиру нафту Brent на 30%. Зростання європейських цін на природний газ було особливо різким через обмежені вільні потужності, включаючи термінали імпорту та експорту, а також через обмеження транспортування природного газу як зрідженого газу.

Sources: Bloomberg; International Monetary Fund; UN Comtrade; World Bank.

Note: a. Data are for 2020. Export shares for energy commodities are in volume terms, and in value terms for non-energy commodities.

b. Natural gas prices are for Europe. Dashed yellow line indicates when nickel trading was halted from March 8-15, 2022. The vertical line indicates the day of Russia's invasion in Ukraine, February 24, 2022. The last observation is March 30, 2022.

c. Data are as of 2020.

d. Data are as of January 2022.

Рис.3. Динаміка зміни цін на товари

Література:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 року у редакції від 01.04.2022 року.
2. <https://forbes.ua/inside/ekonomika-zvika-e-do-voennogo-chasu-zastupnik-golovi-nbu-sergiy-nikolaychuk-pro-padinnya-vvp-dopomogu-partneriv-ta-ukrainskiy-plan-marshalla-18032022-4800>
3. War in Region/ Europe and Central Asia Economic Update. Office of the Chief Economist. Spring 2022. 2022 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank // ISBN (electronic): 978-1-4648-1866-0 DOI: 10.1596/978-1-4648-1866-0

*Ищук Л.І., к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Бірук Т.С., магістр,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна*

НАУКОВА ПАРАДИГМА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Сучасна побудова влади на місцях здійснюється шляхом реалізації основоположного принципу фінансової самостійності місцевої влади та надання їй широкого кола повноважень. Реалізація вищезазначеного неможлива без забезпечення належного рівня фінансування. Місцеві бюджети перебувають в активному полі наукових досліджень протягом останніх років. Так чи інакше, вони викликали реальний науковий інтерес через практичну обумовленість та перебуванням реформи децентралізації на порядку денному політичних реалій держави.

Насамперед, звернемося до історичної ретроспективи реформування бюджетної системи на місцях. Шлях виділення у країнах Європи із державного бюджету місцевих розпочався у 19-20 століттях, через надання останнім автономії, чим завершено еру повного центрального та «ручного» управління. Цей процес не був простим та навіяним, оскільки мав політичний та економічний аспекти. Перший полягав у тому, що кожен регіон отримував власний бюджет у розпорядження, а відповідно і формування. Другий – характеризується принципом самофінансування, хоча на 100% цього не здійснюється.

Враховуючи це, в залежності від обсягів наданих (делегованих) повноважень на місця та особливостей взаємодії із центральною владою, існує два підходи організації місцевого самоврядування:

- автономії;
- децентралізації [1].

Якщо звернутися до наукових джерел, то єдиного визначення чи єдиного усталеного підходу не існує, тому можна натрапити на різні трактування, основні з яких ми й розглянемо. При цьому не варто значно розмежовувати поняття «доходи бюджету» та «доходи місцевого бюджету», оскільки вони є синонімічними і по суті відрізняються лише масштабом охоплення, джерелами наповнення, однак мають спільне функціональне навантаження.

Систематизований виклад позицій науковців щодо поняття із здійсненням короткого аналізу наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Аналіз підходів науковців до визначення поняття «доходи бюджету» («доходи місцевого бюджету»)

Автор	Визначення	Аналіз визначення
1	2	3
Кульчицький М.І.	«Доходи бюджету – це кошти, які надходять у постійне користування на безповоротній основі для забезпечення стабільності бюджету і фінансування його видатків» [2].	Автор здійснює аналіз поняття через розкриття безпосереднього (основного) призначення бюджету – здійснення видатків на різні сфери. Разом з тим, дану позицію не можна вважати як таку, що повністю розкриває досліджуване поняття.
Тарасюк М.В.	«Дохід місцевого бюджету розкривається з трьох проявів: економічного, правового, матеріального. Матеріальний зміст розкриває досліджувану категорію через призму сукупності грошових або бюджетних коштів. Економічний зміст розкривається через відносини, що виникають у процесі акумулювання надходжень. Правовий зміст розглядається як частина фінансового плану життя регіону чи держави. Загалом автор доходить до висновку, що сутністю доходів бюджету, з одного боку, є розподільчий процес, а з іншого – об'єкт здійснення подальшого розподілу грошових ресурсів на окремі цільові фонди для реалізації функцій держави чи територіальної одиниці» [3].	Автор здійснює акцент на тому, що дохід бюджету не є чимось одноманітним. Навпаки ж, досліджуване поняття має широкий спектр реалізації та значний функціонал.
Лопушняк Г.	«В економічній літературі також розглядають досліджуване поняття крізь функціональну призму, характеризуючи його як організований процес планування та мобілізації доходів місцевих бюджетів, що включає: – планування доходів місцевих бюджетів; – мобілізацію запланованих доходів, з метою виконання місцевих бюджетів – звітність про виконання місцевих бюджетів» [4].	Можна простежити, що думка автора Г. Лопушняка опирається на характеристику бюджетного процесу загалом, однак в цьому і полягає особливість визначення, що враховує певну його специфіку.
Василик О.Д. та Павлюк К.В.	«Визначають доходи місцевих бюджетів через їх економічну сутність, яка характеризується формуванням ресурсів, що є фінансовим забезпеченням організації роботи місцевих органів влади» [5, С. 176].	Автори притримуються вузького підходу до трактування поняття, враховуючи чисто професійну – економічну спрямованість.

Продовження таблиці 1

1	2	3
Неізнестна О.В.	<p>Автор, здійснюючи аналіз в рамках даної тематики, погоджується та спирається на твердження Ю.В. Пасічника та В.О. Кулика, які стверджують, що «доходи місцевих бюджетів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – є окремою економічною категорією, що виражає сферу економічних відносин суспільства щодо формування, розподілу, використання ресурсів на регіональному рівні і використовується органами на місцях для функціонування усіх сфер життєдіяльності. – є ресурсами, що надходять безповоротно та знаходяться у користування регіону для забезпечення стабільного фінансування видатків. Такі видатки є фінансовою основою місцевого самоврядування, що забезпечують діяльність галузей охорони здоров'я, освіти, соціального захисту тощо» [6]. 	<p>Можна простежити, що О.В. Неізнестна аналізує положення авторів, що є взаємодоповнюючими, а тому в сукупності можуть надати цілісне уявлення про доходи місцевого бюджету.</p>
Пасічник Ю.	<p>«Науковець під доходами місцевого бюджету розуміє сферу економічних відносин щодо формування, розподілу й використання ресурсів місцевими органами, які використовується задля забезпечення завдань розвитку регіону» [7, С. 360].</p>	<p>Автор, розкриваючи досліджуване поняття, крім вищезазначеної сутності, додає характеристики мети та напрямків формування таких грошових фондів.</p>
Зубріліна В.В.	<p>«Науковець доходи місцевих бюджетів трактує як сукупність економічних (фінансових) відносин, які виникають у суспільстві, у чіткій відповідності до норм законодавства, між місцевими органами, з однієї сторони та фізичними особами, суб'єктами господарювання, державним бюджетом та всередині самого місцевого бюджету – з іншої, щодо розподілу валового внутрішнього продукту в процесі формування централізованих фінансових ресурсів адміністративно-територіальної одиниці» [8].</p>	<p>Автор наводить широкий підхід до визначення досліджуваного поняття, включаючи характеристику його суб'єктів, об'єктів та змісту.</p>

На підставі здійсненого аналізу визначень поняття «доходи місцевого бюджету», що наведені у табл. 1, приходимо до висновку, що найбільш раціональним до використання та повним в описанні, на наше переконання, є дефініція В.В. Зубріліної, що широко охоплює найбільш важливі ознаки та

сутність досліджуваного поняття, зберігаючи при цьому лаконічність викладу інформації.

Отже, місцеві бюджети є важливим елементом не тільки самостійності життя регіону, а й показником його перспективності та ефективності діяльності місцевої влади. При цьому, доходи місцевих бюджетів мають чітку законодавчу регламентацію, склад, розмір та тенденції.

Література:

1. Щур Р.І. Теоретичні засади децентралізації місцевого самоврядування. URL: <http://ndi-fp.nusta.edu.ua/thesis/649/> (дата звернення: 15.02.2022).
2. Кульчицький М.І. Тенденції та проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. № 8. С. 296-301.
3. Тарасюк М.В. Доходи бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 21(2). С. 93-97.
4. Лопушняк Г. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні. Світ фінансів. 2014. Вип. 1. С. 131-142.
5. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
6. Неізнана О.В. Дослідження сучасного стану формування доходів місцевих бюджетів України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 25(2). С. 102-108.
7. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 495 с.
8. Зубріліна В.В. Формування і розподіл доходів та видатків місцевих бюджетів: дис. канд. ек. наук : 08.00.08. Київ, 2015. 294 с.

*Кірієнко О.М., к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та права,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури,
м. Дніпро, Україна*

СТАН УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Підвищувати темпи економічного зростання, забезпечувати стабільний розвиток та конкурентоспроможність економіки України неможливо без контролю держави за динамікою основних показників, які дають уявлення про стан економічної системи, позитивні та негативні зрушення у виробництві та соціальній сфері. Це дає можливість більш доцільно використовувати державні кошти та забезпечувати стійке зростання добробуту країни, в тому числі, відслідковувати інноваційну діяльність. Для контролю за станом економіки необхідно аналізувати як самі показники, так і їх наближення до граничних значень. Наближення показників до їх граничних значень свідчить про знаходження суспільства у зоні нестабільності, соціальних конфліктів та зниження можливостей для економічного розвитку. Значне падіння темпів приросту ВВП в Україні у 2014-2015рр. та його приріст на рівні 3% у наступні роки свідчить про те, що він дає можливість подолати падіння виробництва, але не дає можливості для подальшого сталого економічного розвитку. Важким тягарем для економічного розвитку постає відновлення виробництва після воєнних дій з боку Росії.

Стримує зростання ВВП, конкурентоспроможність української економіки та інноваційну діяльність значне старіння основних фондів. Ступінь їх зносу знаходився в 2019 р. на рівні 57%. За світовими граничними значеннями цей показник не повинен перевищувати 35%. В найближчі роки проблему вирішити неможливо за рахунок капітальних інвестицій, які становили 16% від ВВП, а граничні значення – не нижче 20-25%. Частка продукції машинобудування в обсязі промислової - 7,1%, а повинна бути більше 20-25% за світовими граничними значеннями. Це свідчить про деіндустріалізацію економіки України. Підтвердженням цього є падіння темпів приросту промислового

виробництва, зниження його обсягів в структурі експорту країни, тривале збереження дефіциту торгівельного балансу [1]. Дефіцит торгівельного балансу унеможливує розрахунки за імпорт, що, в свою чергу, призводить до нового падіння промислового виробництва.

Зростанню інноваційної діяльності та конкурентоспроможності українського виробництва не сприяють мізерні витрати держави на науку - 0,2% та освіту - 1,3% від ВВП у порівнянні із світовою практикою (не нижче 3% та 5% відповідно). Частка інноваційної продукції в обсязі промислового виробництва України – 1,3%. Вона значно нижча граничних значень цього показника (не нижче 15%), що відображається на можливостях експорту. Наприклад, експорт України високотехнологічних товарів у відсотках до промислового експорту становив у 2020 році – 5,9; Німеччині – 15,5; Японії – 18,6; Франції – 23,1; Польщі – 9,9; Аргентині – 6,9; Індії – 11,0 відсотків [2]. На рівень інноваційної діяльності значною мірою впливає кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок. За 1995–2014 роки кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок скоротилась на 61,4%, за 2014–2017 роки - на 30, 7%; за 2017 – 2019 роки ще на 16% [1].

Таким чином, для інноваційної діяльності країна повинна мати: промислову базу з сучасним обладнанням, кваліфіковану робочу силу, наукові кадри, високий рівень освіти та стабільне зростання ВВП на рівні більше 4%. Необхідно поновити тісний взаємозв'язок між виробництвом, наукою та освітою для розробки середньострокових і довгострокових програм, посилити контроль за їх виконанням, що не може не позначитись на інноваційній діяльності.

Література:

1. Статистичний щорічник України за 2019 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua>
2. Експорт високотехнологічних товарів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knoema.com/atlas>

Кукса О.О., здобувач

*Державний торговельно-економічний університет
Миколайчук І.П., к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Державний торговельно-економічний університет*

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ В УКРАЇНІ

Антропогенне навантаження на природне середовище, яке зумовлюється посиленням перетворювальної діяльності людини, визначає й посилення уваги до вирішення екологічних проблем нашого суспільства. Ця проблема набула особливої актуальності в умовах ведення Україною війни за свою територіальну цілісність та збереження земельних ресурсів. Для зменшення екологічної напруженості необхідно постійно оцінювати наслідки впливу (як фактичної, так і планованої господарської діяльності) на навколишнє природне середовище та постійно вести пошук оптимальних рішень, що сприятимуть запобіганню можливих негативних змін у навколишньому середовищі. Урахування екологічних складників ще на стадії планування по суті є набагато дешевшим процесом, порівняно з коштами, витраченими на проведення заходів щодо відшкодування завданих економічних збитків.

Оскільки будь-яка запланована господарська діяльність пов'язана з використанням природних ресурсів і певною мірою характеризується впливом на навколишнє середовище, то економічно більш доцільно проаналізувати її екологічну небезпеку на етапах розробки стратегічних документів і всебічно оцінити всі наявні альтернативні варіанти розвитку. Як свідчить міжнародна практика, під час вирішення подібних завдань високу ефективність демонструє стратегічна екологічна оцінка (СЕО) [1]. В Україні у 2018 році прийнято Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» [2]. Проте, державні вітчизняні органи не в повній мірі використовують цей інструмент на допомогу досягнення стратегічних цілей. Особливо СЕО недооцінюють у сфері

надрокористування. Водночас, проєкт нового Кодексу про надра та зміни у відповідні гірничі закони дають надію, що Україна на правильному шляху [4]. Відповідно до зазначеного Закону СЕО є процедурою визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, складання звіту про стратегічну екологічну оцінку, проведення громадського обговорення та консультацій (за потреби – транскордонних консультацій), врахування у документі державного планування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування [2].

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Об'єктами СЕО є проєкти документів державного планування щодо сільського, лісового та рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму тощо.

Суб'єктами СЕО є замовники, органи виконавчої влади всіх рівнів, органи місцевого самоврядування, громадськість, держава походження і держава, яку зачіпають дані проблеми [3]. Така суб'єктність процесу, визначена Міжнародною асоціацією з оцінки впливу (IAIA), забезпечує їй ефективний і якісний процес на основі широкого інформування учасників планування, і прийняття рішень, а також зацікавленого загалу громадськості про сталість стратегічних рішень і намірів.

Першу процедуру СЕО документа державного планування в Україні було розпочато 30 жовтня 2018 року Міністерством екології та природних ресурсів

України, і відразу на загальнонаціональному рівні щодо проєкту Національного плану управління відходами. В ході процедур СЕО буде з'ясовано, наскільки безпечним для громадян та довкілля є можлива реалізація проєкту Національного плану управління відходами. «Зокрема, у рамках проходження процедури СЕО буде відправлено заяву до Міністерства охорони здоров'я на визначення обсягу досліджень, що дозволить врахувати та передбачити можливі загрози реалізації Нацплану для громадян.

Також у процесі здійснення СЕО, зокрема, мають бути оцінені наслідки для таких компонентів довкілля як ґрунти, атмосферне повітря, водні ресурси, кліматичні фактори та проведено аналіз слабких та сильних сторін проєкту Плану з точки зору екологічної ситуації» [3].

Отже, стратегічна екологічна оцінка направлена, насамперед, на попередження негативного впливу для довкілля ще на стадії планування, аніж виявлення та корегування їх на стадії впровадження стратегії або плану дій. Також СЕО – це інноваційний інструмент екологізації публічного управління та дієвий механізм забезпечення сталого розвитку суспільства.

Література:

1. Козаченко Т. Теоретико-концептуальні засади стратегічної екологічної оцінки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №16. С.98-101.
2. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20.03.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>
3. Гульовська І., Файфура В.. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент екологічного управління. *Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції* [Тернопіль, 25 травня 2021 р.]. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2021. С.82-83.
4. Стратегічна екологічна оцінка – недооцінений інструмент сталого надрокористування. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/strategichna-ekologichna-otsinka-nedootsinenyj-instrument-stalogo-nadrokorystuvannya/>

*Матійчук Л.П., к.е.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна*

РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Методологічним підґрунтям ефективності мікроекономічного підходу в контексті регулювання діяльності енергетичних підприємств пропонуємо розуміти: соціально-поведінковий, суб'єктний, організаційно-управлінський, галузево-мережевий, державно-забезпечуючий та індикативний принципи. Метою даної взаємозалежності є стимулювання активності трудових ресурсів в напрямі ефективності та енергозбереження трудової діяльності мікроекономічного рівня для досягнення бажаних рівнів економічних та енергетичних параметрів системи.

Серед запропонованих принципів регулювання діяльності трудового потенціалу енергетичних підприємств відображено різні умови взаємовідносин між суб'єктами ринку, цінового взаємозв'язку між цінами та технологіями енергетичних ресурсів.

Суть системно-трансформаційного методологічного підходу зосереджується на моніторингу та контролі збоку держави в напрямі підвищення ефективності регулюючих процесів економіко-правового базису, відновлення інфраструктурного енергетичного середовища, підвищення системоутворюючих безпекових функцій ПЕК.

Тому пропонуємо збагатити науковий термінологічний обіг новою категорією «системно-трансформаційний методологічний підхід», який ґрунтується на вдосконаленні системи енергетичної безпеки, шляхом змішаного типу регулювання через державні та ринкові важелі впливу на засадах підвищення щільності зв'язків між компонентами енергетичної безпеки, орієнтованих на галузеву цілісність корпоративного, територіального та інноваційно-технологічного характеру.

Державно-ринкове регулювання охоплює такі цілі та заходи: зміни в митній політиці держави відносно експорту найбільш енергоємної продукції з

метою виокремлення від неї прихованої електроенергетичної доданої вартості з подальшим її перетворенням в інвестиції державної форми власності; державне регулювання діяльності відомчих інституційних структур (Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Держтехнагляд) та застосування санкцій проти компаній які загрожують перебоєм енергопостачання та загрозам обороноздатності; державна підтримка програм розвитку енергетичних підприємств, які потребують відтворення технологічних та бізнес-процесів з метою підвищення обороноздатності та СЕБ; державне стимулювання якісних генеруючих потужностей на засадах інтенсифікації електроенергетичних технологій та обладнання; імплементація державними органами влади стандартів та норм енергетичної безпеки ЄС до вітчизняних реалій; державна підтримка комерціалізації державних та комунальних підприємств енергетичної інфраструктури за умов регіональних особливостей; пом'якшення системи ліцензування діяльності енергетичних підприємств та введення практики добровільної сертифікації; державна підтримка малого та середнього підприємництва, як гнучких адаптивних форм, надання переваги структурами по запровадженню ВДЕ; державна підтримка щодо формування угруповань вітчизняних енергетичних компаній з іноземними з метою формування енергетичних союзів та альянсів; державна підтримка в системі створення контролю за функціонуванням вітчизняних енергетичних підприємств на міжнародних ринках та їх участі в міжнародних енергетичних проєктів.

На сьогодні світові тенденції нашоухують на застосування шостого технологічного способу управління, що відповідає прогресивним курсам розвитку світових енергетичних систем на засадах принципово нових постіндустріальних та інформаційних конкурентоспроможних сценаріїв. В цілому запропоновано модель, яка розв'язує найважливіше питання регулювання державних та ринкових важелів впливу на відтворення енергетичної безпеки нашої країни.

Отже, враховуючи системно-трансформаційний методологічний підхід та кризу повоєнного стану економіки країни, структурна модернізація енергетичної системи країни охоплює ряд необхідних для реалізації системних ланцюгових кроків:

1. Фінансове забезпечення модернізаційних процесів. Мабуть найважливіша частина стратегії реструктуризації енергетичної системи, яка повинна бути спроможною віддзеркалювати міжнародні стандарти та бути лабільною до процесів безперервності фінансових потоків та створювати підґрунтя до запровадження інноваційної моделі розвитку економічної системи загалом.

2. Раціональне господарювання. Цей крок торкається ефективного державного регулювання у частині розробки правової, методологічної та практичної складових по реалізації інноваційних видів діяльності енергетичних підприємств, яких потребують сучасні виклики споживчих потреб та запитів. Досягнення цього зосереджується в підвищенні стратегії конкурентоспроможності.

3. Особистісне корпоративне управління. Даний крок переосмислює існуючі досі практики корпоративного управління енергетичних підприємств з посилення особистого самовираження відповідальності та мотивації. Цей крок передбачає тривалі послідовні дії по створенню корпоративного галузевого середовища (форми власності, організаційні рівні управління, форми корпоративних структур, тощо) в процесі їх укрупнення або злиття.

4. Просторова трансформація. Цей крок націлений на врахування важливості та специфіки адміністративно-територіальної сегментації з урахуванням географічних, політичних, тарифно-цінових та соціально-економічних особливостей регіонів. Це в свою чергу є підґрунтями до реалізації намічених рішень щодо модернізації, реструктуризації об'єктів енергетики враховуючи також і транскордонне розміщення територіальних угруповань.

5. Технологічна інноваційність. Крок, який є необхідним в процесі структурної модернізації, оскільки синергетичний ефект досягається швидше за

умови узгодженості та системності технологічних бізнес-процесів усієї енергетичної системи, незалежно від територіальної обставини.

Література:

1. Купчак В.Р. Павлова О.М., Павлов К.В., В.В. Лагодієнко. Формування та регулювання регіональних енергетичних систем: теорія, методологія та практика: монографія.-Луцьк: СПД Галяк Ж.В., друкарня «Волиньполіграф», 2019. 346 с.

2. Стрішенець О.М. Світові тенденції розвитку економіки енергетики у ХХІ ст. адаптація до українських реалій. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк, № 1(5), С.73-79.

3. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

4. Pavlov K., Korotia M. et al. (2020) Determination and Management of Gas Distribution Companies' Competitive Positions. In: Mrugalska B., Trzcielinski S., Karwowski W., Di Nicolantonio M., Rossi E. (eds) Advances in Manufacturing, Production Management and Process Control. AHFE 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol. 1216. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-51981-0_38.

5. Pavlov, K., Pavlova O., Romaniuk R., Pysanko S. Prospects of implementation of a new model of functioning of the electric power industry south-east region of Ukraine. Znanstvena misel journal. Vol.1, №50/2021. Ljubljana, Slovenia. P.21-27.

6. Pavlov K., Pavlova O., Romanyuk R. Features of development and prospects of transformation of the electricity industry of the region // International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences". — 2021. — №1. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-1-6854>.

*Ніколаєва А.М., к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Напередодні війни фінансово-економічна система України перебувала під впливом зростаючих негативних викликів, зумовлених, з одного боку, всесвітньою пандемією COVID-19, що триває з 2019 року, та, з іншого боку, геополітичною напругою навколо країни через загрозу воєнного вторгнення Російської Федерації, що спричиняли відтік та зменшення надходження нових іноземних інвестицій на український ринок, девальвацію національної валюти, суттєвий ріст інфляції тощо. Відповідно, зростав ризик неповернення кредитів та збільшення частки проблемних заборгованостей в кредитних портфелях банків, що загрожувало активізації кредитних процесів в Україні та фінансовій стабільності вітчизняної банківської системи в цілому. Повномасштабна воєнна агресія Російської Федерації проти України лише загострила ці ризики, спричинивши ще більше падіння економіки, зупинку бізнесу на значній території держави, зменшення доходів громадян та зростання кількості тимчасово безробітних. Все це підвищує актуальність проблематики непрацюючих кредитів в банківському секторі країни.

Як свідчать дослідження довоєнного стану банківського сектору України, частка непрацюючих кредитів в банках з 2018 року поступово скорочувалась, при цьому залишалася ще доволі високою (рис. 1). Основними причинами високої частки проблемних кредитів протягом минулих років експерти вважали «проведення кредитної експансії, коли стандарти оцінки платоспроможності позичальників були низькими, а права кредиторів недостатньо захищеними, шахрайство в банках, у тому числі з боку менеджменту, практика кредитування пов'язаних з банком осіб, в основному колишніх власників банків, які

припинили обслуговувати кредити під час кризи, а також економічний спад, викликаний кризою 2014 року, військовим конфліктом на Донбасі тощо» [1, 2].

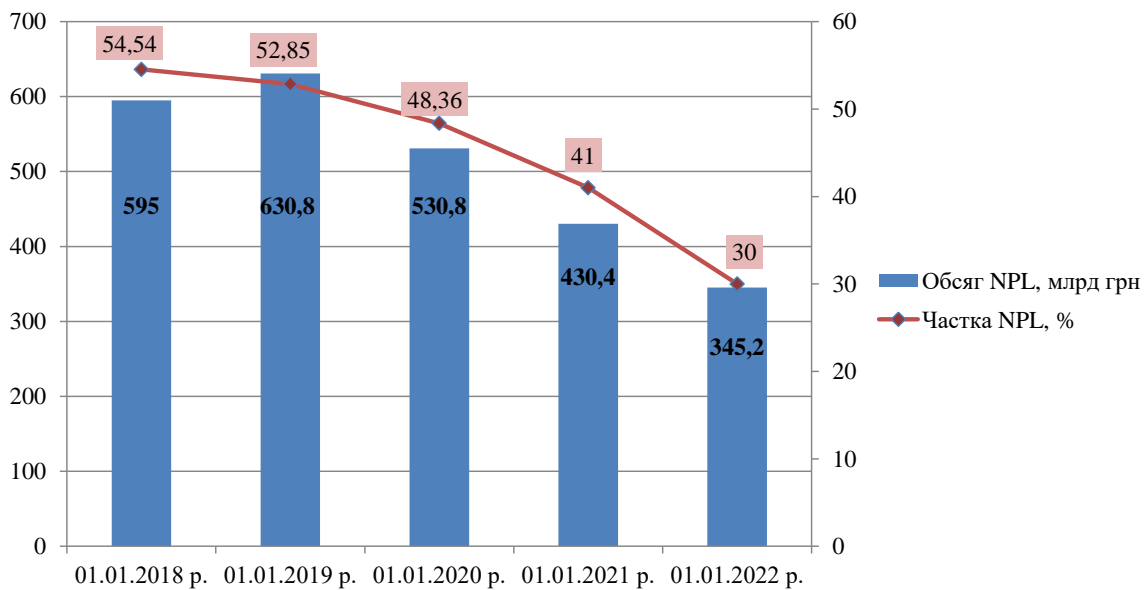

Рисунок 1 – Динаміка обсягів та частки непрацюючих кредитів (NPL) у портфелі банківської системи, %*

* Складено автором за джерелами [3, 4].

В останньому 2021 році банкам в сукупності вдалося скоротити обсяг проблемних кредитів на 85,2 млрд грн і знизити частку NPL з 41 % до 30 %. Як заявляють в НБУ, «це відбулося за рахунок списання банками зарезервованих непрацюючих кредитів та активізації кредитування» [4]. Для порівняння, у більшості країн ЄС частка непрацюючих кредитів не перевищує 5%, лише п'ять країн мають більший показник.

За даними статистики НБУ якість кредитних портфелів в банках усіх груп демонструвала покращення. Зокрема, у банків з приватним капіталом та банків іноземних банківських груп, якщо їх розглядати без банків РФ, частка непрацюючих активів на кінець 2021 року стала нижчою 10%, що є стратегічною ціллю для НБУ. Державні банки також змогли скоротити свої проблемні кредити за останній рік на 56,2 млрд грн., зменшивши свою частку NPL з 57,4 до 47,1%. Водночас вони продовжують акумулювати понад 70% сукупного портфеля непрацюючих кредитів, з яких понад 50% припадає на Приватбанк [4].

Обсяг проблемних кредитів корпоративного сектору економіки за останні п'ять років мав тенденцію до зменшення, і скоротився за цей час на 188,7 млрд грн. При цьому частка непрацюючих кредитів все ще залишається доволі високою, хоча і продемонструвала суттєве зменшення протягом останніх п'яти років – на 19,08%. Кредитування фізичних осіб в країні було менш проблемним порівняно з юридичними особами, проте частка проблемних кредитів залишалася теж суттєвою і перевищувала 17%. Майже весь портфель непрацюючих кредитів населення – це валютні кредити, тому банки активно використовували реструктуризацію (переведення цих кредитів в гривневі), а також продаж цих кредитів колекторським компаніям, що дозволило значно скоротити їх обсяг і частку порівняно з 2018 роком.

Для кожного банку важливо вчасно розібратися з чинниками, які можуть спричинити зростання проблемних кредитів (табл. 1).

Таблиця 1 – Внутрішні чинники виникнення проблемних кредитів банку*

Внутрішні чинники (вплив на мікрорівні)			
Спричинені позичальником –		Спричинені банком	
юридичною особою	фізичною особою	пов'язані з організацією і контролем	пов'язані з персоналом
<ul style="list-style-type: none"> – прорахунки в бізнес-плані, під який надано кредит; – помилки планування і тактичного управління вже після отримання кредиту; – низька диверсифікація постачальників і покупців; – погіршення фінансового стану; – зниження попиту на продукцію (товари, роботи послуги) і як наслідок «втрата ринку»; – зменшення ринкової вартості застави; – низька якість менеджменту; – форс-мажорні обставини (втрата майна); – свідоме приховування інформації; – випадки шахрайства тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – тимчасова втрата роботи; – падіння доходу; – невисокий рівень фінансової грамотності; – свідоме приховування інформації; – випадки шахрайства; – форс-мажорні обставини (втрата майна) тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатньо продумана кредитна політика; – переважання валютних кредитів у кредитному портфелі; – використання пільг при кредитуванні пов'язаних з банком осіб; – недостатність та неточність інформації про позичальника; – неправильне оцінювання вартості застави; – неналежний моніторинг за зміною фінансового стану позичальника і вартості його застави; – недостатня перевірка гарантів і поручителів; – неналежний контроль виконання умов кредитного договору; – кредитування ризикових сфер бізнесу (венчурних, інноваційних проектів тощо); – рефінансування наданих кредитів іншими банками тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатній рівень кваліфікації; – малий (недостатній) досвід роботи в цій сфері; – поверхнева перевірка кредитоспроможності та інформації про позичальника; – намагання «виконати план по кредитах»; – зловживання працівників кредитного відділу тощо.

* Систематизовано, деталізовано та доповнено автором

Типовий перелік таких чинників було у свій час складено і доповнено МВФ, а також висвітлено в публікаціях експертів з проблемного кредитування,

наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Зазвичай чинники виникнення проблемних кредитів поділяють на зовнішні (або макроекономічні), які впливають на виникнення боргів незалежно від дій основних учасників кредитного процесу і яких не можна уникнути, і внутрішні (чи мікроекономічні), які у свою чергу, поділяють на ті, які спричинені самими банками-кредиторами і позичальниками-боржниками. Перелік зовнішніх факторів є більш динамічним, не завжди прогнозованим за тривалістю впливу, і залежить від теперішніх викликів і загроз для бізнесу, населення, фінансового сектору та економіки країни в цілому. Негативний вплив дії ж внутрішніх чинників можна мінімізувати. Тому саме деталізації і аналізу цих чинників, на нашу думку, слід приділяти значну увагу.

Отже, проблемні кредити залишаються «тягарем» на балансах банків, що ставлять під загрозу їх кредитний рейтинг, та зменшують їх ліквідність і прибутковість, негативно впливають на банківську систему та економіку країни, позбавляють можливості кредитувати реальний сектор економіки у необхідному обсязі, уповільнюючи її зростання шляхом нераціонального розподілу кредитів і зниження довіри учасників ринку. Тому, однією зі стратегічних цілей і пріоритетів НБУ є зниження рівня непрацюючих кредитів в банківській системі України.

Література:

1. Непрацюючі кредити або про показник NPL у банківській системі. Асоціація правників України. 24 січня 2022 року. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8906/> (дата звернення: 05.02.2022).
2. Офіційний сайт Національного банку України. Системно важливі банки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib> (дата звернення: 06.02.2022).
3. Офіційний сайт Національного банку України. Дані наглядової статистики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3> (дата звернення: 05.02.2022).
4. Офіційний сайт Національного банку України. Новини. Медіа-простір. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2021-rotsi-chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-skorotilasya-na-11-v-p-do-30> (дата звернення: 05.02.2022).

*Ракицька С.О., к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ПОТЕНЦІАЛ ВИЖИВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасна політична ситуація в Україні, спричинена військовою агресією РФ, обумовлює безпрецедентні втрати в усіх сферах і видах економічної діяльності. Зважаючи на невизначеність тривалості війни, зараз неможлива коректна оцінка масштабів збитків і темпів падіння вітчизняної економіки. За оцінками Міжнародного валютного фонду [1], інших міжнародних та національних експертних інститутів скорочення ВВП України у 2022 році становитиме від 35% до 50%. Бойовими діями охоплено території більше 10 областей, на які припадало понад половини ВВП, а також частково місто Київ. Порушені взаємозв'язки між регіонами, згідно із дослідженням Advanter Group (11-13.03.2022) повністю припинили діяльність 54% підприємств в Україні, 25% — майже зупинили свою діяльність, 21% підприємств провели релокацію (2% — повністю, 12% — частково, 7% — в процесі), 31% підприємств не встигли її провести [2]. За таких умов особливої актуальності набувають питання забезпечення життєздатності будівельних підприємств як важливої складової економічного відновлення і фізичної відбудови промисловості, а також житлової, транспортної, соціальної інфраструктури.

Питання антикризового менеджменту, розробки стратегії підприємства в кризових умовах досліджували такі вчені: Е.І. Альтман, В.Г. Бівер, І.О. Бланк, В.А. Василенко, А.В. Ковалевська, М.К. Колісник, Б.І. Кузіна, О.А. Ларіонова, Л.О. Лігоненко, Д. Дж. Майєрс, Т. С. Петер, С. К. Рамазанов, О. О. Терещенко, А.Д. Чернявський, З.Є. Шершньова, Р. Дж. Таффлер, Л.І. Федулова та інші. Наразі важливим аспектом теорії антикризового управління є питання забезпечення виживання підприємства в критично складних умовах воєнного стану.

Виживання підприємства з точки зору теорії систем розглядається як наявна можливість розвитку ситуації за позитивним сценарієм, наслідком якого

є нормалізація стану господарської системи, збереження конкурентоспроможності підприємства та забезпечення ефективного господарювання [3].

Для характеристики здатності підприємства до реалізації цієї можливості використовується спеціальний термін – «потенціал виживання». Стосовно сучасних реалій ця категорія включає дослідження можливостей підприємства щодо діяльності в умовах надзвичайної ситуації, оцінку передумов та можливостей до самозбереження господарюючого суб'єкта, забезпечення оптимального режиму його функціонування відповідно до вимог поточного стану зовнішнього середовища.

Вживання підприємства визначається як такий стан його діяльності, що передбачає своєчасну і ефективну адаптацію до змін внутрішніх та зовнішніх умов при дотриманні таких основних властивостей розвитку, як цілеспрямованість, динамізм та керованість.

Оцінка здатності підприємства до виживання формується як підсумок трьох типів сталості, що притаманні кожній господарській системі, - зовнішньої, внутрішньої та успадкованої.

Зовнішня сталість підприємства залежить від стану його оточення і під час війни та у поствоєнний період підтримується регулюючими впливами з боку держави. Сучасна політична ситуація обумовлює пріоритет державної підтримки бізнесу. Концептуальні передумови успішної відбудови мають включати такі елементи державної політики:

- наявність чіткої стратегії відбудови;
- забезпечення безпекового середовища для відбудови;
- сильне лідерство, скоординована політика, визначення головних напрямів прикладення зусиль.

Ключові виклики, які ускладнюють виконання програм регенерації економіки після війни:

- численні невідкладні гуманітарні проблеми;
- зруйнована інфраструктура;

- проблеми ефективного розподілу коштів та матеріальних ресурсів [4].

Враховуючі масштабність руйнувань, для більшості підприємств переважним чинником виживання є досягнення внутрішньої сталості підприємства, яка ґрунтується на практичній реалізації теоретичних засад "управління за принципом зворотного зв'язку", а саме шляхом активного реагування на зміни зовнішніх і внутрішніх чинників.

В умовах ведення війни на перше місце постає екстрене відновлення критичної інфраструктури – електроенергетичної системи, водопостачання і водовідведення, газопостачання, зв'язку, виконання робіт щодо заміни вікон в будинках, розбору завалів, налагодження транспортних комунікацій, логістичного супроводження, тобто комплексу умов, які дозволяють забезпечити життєдіяльність людини. Ключова проблема, з якою вже сьогодні стикаються підприємства – суттєві касові розриви за рахунок низького рівня платежів від користувачів. При цьому їх керівництво повинно забезпечити виплати зарплат персоналу та мати кошти для проведення ремонтів, особливо коли інфраструктура постійно руйнується від бойових дій.

Внутрішня сталість визначається потенціалом підприємства щодо збереження стану рівноваги при виникненні внутрішніх та зовнішніх викликів та загроз для його функціонування, що дає можливість своєчасно адаптувати, відновлювати і удосконалювати економічну систему підприємства.

Успадкована сталість підприємства формується внаслідок накопичення запасу його внутрішньої міцності, за умови наявності ресурсів для захисту від дестабілізуючих чинників. Здатність підприємства до виживання визначається рівнем внутрішньої й успадкованої сталості. В умовах бойових дій успадкована сталість може бути значною мірою втрачена, тому основну увагу необхідно приділяти зміцненню потенціалу внутрішньої сталості. Перспективи виживання підприємства в умовах невизначеності обумовлюються не лише наявним ресурсним забезпеченням, а також внутрішніми можливостями менеджменту підприємства, оптимальною взаємодією на всіх рівнях його ієрархічної структури.

Проблемними питаннями управління, що перешкоджають реалізації програми забезпечення сталості підприємства в умовах війни, є:

- відсутність загального стратегічного бачення у керівництва;
- неузгодженість цілей і строків виконання окремих елементів програми;
- дублювання або провали комунікацій;
- низька відповідальність та підзвітність менеджерів середньої ланки;
- слабкість стимулів до спільної роботи підрозділів і співробітників;
- перетини інтересів;
- особистісні конфлікти.

Таким чином, термін "потенціал виживання підприємства" можна використовувати для узагальнюючої прогнозової оцінки майбутніх перспектив підприємства та його можливостей щодо подолання кризових явищ.

Література:

1. World economic outlook. War sets back the global recovery April 2022 - URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>

2. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни. Економічна правда, 20 березня, 2022 р. - URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>

3. Ковалевська А. В. Конспект лекцій з дисципліни «Антикризове управління підприємством» / А. В. Ковалевська ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 140 с.

4. Данилишин Б. Як відновлювати економіку після війни. Програмна відбудова Боснії та Герцеговини: уроки для України. Блог Богдана Данилишина. - URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/510994_yak_vidnovlyuvati_ekonomiku_pislya.html

*Самолук Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Цифровізація соціального діалогу: можливості та проблеми

У Декларації МОП про соціальну справедливість в цілях справедливої глобалізації [1] соціальний діалог (СД) розглядається як важливий інструмент розробки рішень для налагодження взаємного впливу економічного розвитку на соціальний прогрес, і навпаки. При цьому СД є важливим засобом для досягнення 1, 4, 5, 8 та 10 Цілей сталого розвитку, в т.ч. «сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх» [2].

Відтак, в сучасних умовах розвитку цифрової економіки актуальним стає використання цифрових технологій і у комунікаційних процесах соціальних партнерів різних рівнів. Адже цифровізація відкриває нові можливості для соціального діалогу, зокрема: прискорює процес обміну інформацією, забезпечує більшу відкритість соціальних партнерів, легкість у здійсненні моніторингу та оцінюванні результативності переговорних процесів. Також, штучний інтелект надав би більші можливості для визнання репрезентативності партнерів; мережеві технології дозволяють проводити консультації та переговори в он-лайн режимі [3].

Результати опитування проведеного за сприяння Eurofound показали, що у більшості європейських країн основними напрямками використання цифрових інструментів соціальними партнерами, є: залучення нових членів; навчання; проведення віртуальних зустрічей; онлайн консультування; обмін інформацією; моніторинг думки своїх членів; електронне голосування та організація онлайн-акції протесту; оптимізація процесів адміністрування. Задля цього профспілки та організації роботодавців використовують веб-сайти, електронну пошту, програми для мобільних телефонів, відеоблоги, соціальні мережі (YouTube, Facebook, Instagram, Twitter і LinkedIn) та інші цифрові інструменти [4].

Зокрема, деякі профспілки в Данії та Норвегії використовують чат-боти для полегшення спілкування зі своїми членами та зовнішньою аудиторією, Румунська спілка ІТ (SITT) використовує цифрові інструменти для автоматизації завдань та інструменти електронного голосування, такі як EasyVote. LKO на власному веб-сайті пропонує своїм членам консультативні онлайн послуги з правових, економічних, технічних та соціальних питань [4].

Досить часто європейські організації соціальних партнерів використовують інструменти онлайн-опитування (в т.ч. SurveyMonkey), для моніторингу думок своїх членів щодо тем переговорів та процесів консультацій з урядом. Наприклад, Данська асоціація соціальних працівників (Socialrådgiverforening) розробила і використовує онлайн-гру, що є інструментом визначення пріоритетів потреб і запитів її членів під час підготовки переговорів щодо колективних договорів як на місцевому, так і на національному рівнях [4].

Однак, європейські організації соціальних партнерів в процесі впровадження цифрових технологій у свою діяльність та їх подальшого використання, стикаються з проблемами, котрі зумовлені дефіцитом цифрових навичок, мережевою інфраструктурою та захистом даних (табл. 1).

Таблиця 1

Проблеми у використанні цифрових інструментів організаціями соціальних партнерів в європейських країнах [4]

Проблеми	Профспілки	Організації роботодавців
1. Дефіцит цифрових навичок	Австрія, Бельгія, Болгарія, Кіпр, Естонія, Фінляндія, Франція, Греція, Угорщина, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Великобританія	Австрія, Бельгія, Болгарія, Кіпр, Естонія, Франція, Греція, Угорщина, Норвегія, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Швеція, Великобританія
2. Цифрова інфраструктура і технології, що діють в організації, регіоні, країні	Австрія, Угорщина, Ірландія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Великобританія	Австрія, Болгарія, Естонія, Франція, Греція, Угорщина, Люксембург, Румунія, Словаччина, Словенія, Швеція
3. Захист даних	Болгарія, Фінляндія, Угорщина, Ірландія, Мальта, Польща, Румунія, Словенія, Швеція	Болгарія, Фінляндія, Франція, Греція, Угорщина, Ірландія, Люксембург, Румунія, Словаччина, Словенія

Незважаючи на позитивні зрушення економіки України в напрямку цифровізації, вітчизняні соціальні партнери часто не використовують цифрові інструменти в організації діалогу. Здебільшого цифровізація проявилася у сфері діалогу «Уряд - громадянам» (автоматизовані системи моніторингу, надання послуг населенню, формування громадської ініціативи). При цьому, не завжди рівень ефективності комунікаційної взаємодії державних службовців з населенням, за рахунок використання цифрових технологій, є високим.

З огляду на те, що держава є однією із сторін соціального діалогу на макро- та мезорівнях, результати дослідження реалій з якими стикаються працівники державної служби, залученні у відносини е-урядування, можуть показати перспективи та проблеми на шляху цифровізації СД. Відтак, до вибірки нашого дослідження було включено 428 державних службовців з 13 областей України, що проходили підвищення кваліфікації в ІПО НУВГП у грудні 2021 року.

Для оцінки ефективності комунікацій з населенням, за рахунок запровадження електронних сервісів, нами застосовано традиційний підхід – оцінка позитивного впливу змін в межах від 0% до 100%. В кожному інтервалі, котрий характеризує приріст ефективності комунікацій, визначено відсоток респондентів, які зазначили наявність відповідних змін.

Як можна побачити з рис. 1, досить критичною є оцінка державними службовцями готовності системи до функціонування в умовах цифровізації – 67,9% респондентів вважають, що розвиненість та якість надання електронних послуг знаходиться в інтервалі до 50% із 100 можливих. Водночас рівень готовності працівників державних органів до надання електронних послуг населенню є дещо вищим – у інтервалі до 50% готовності потрапили відповіді 53,8% респондентів. Тобто, за результатами самооцінки, державні службовці більше готові працювати в умовах цифровізації, аніж сама система. Надзвичайно критичним є рівень готовності населення до отримання послуг держустанов через електронні сервіси – 78,1% державних службовців впевнені, що рівень готовності населення знаходиться в інтервалі 0-50%.

Задля вирішення даних проблем, зусилля соціальних партнерів повинні бути спрямовані як на оновлення цифрової інфраструктури, так і на забезпечення можливостей для розвитку необхідного рівня цифрових навичок учасників комунікаційних процесів.

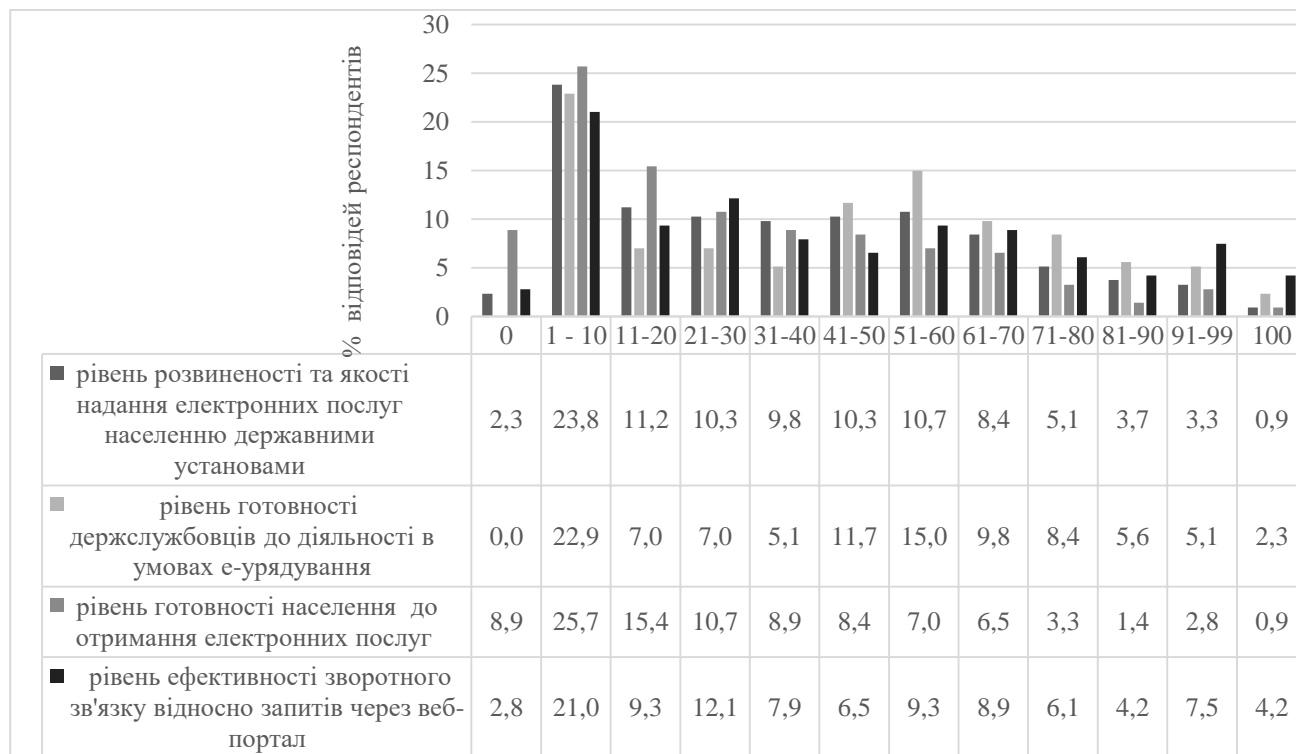

Рис. 1. Оцінка державними службовцями ефективності комунікацій з населенням за рахунок запровадження електронних сервісів

Література:

1. ILO (2008). Declaration on Social Justice for a Fair Globalization. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/mission-and-objectives/WCMS_099766/lang--en/index.htm
2. GCNU (2015). Цілі сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/tsili-stijkogo-rozvytku/>
3. Поплавська О. М. Соціальний діалог в Україні: стан, ефективність, перспективи розвитку в цифровій економіці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 26, частина 2. С.44-49.
4. Eurofound (2021). Social partners going digital: Using digital tools and adapting social dialogue processes. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/social-partners-going-digital-using-digital-tools-and-adapting-social-dialogue-processes>

*Сахацький М.П., д.е.н., професор кафедри менеджменту і маркетингу,
Одеська академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна
Запша Г.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту,
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна
Сахацький М.М., аспірант,
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВІ ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ІННОВАЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ

Актуальність дослідження особливих економічних інструментів інноваційного маркетингу спричинюється необхідністю прискореного повоєнного відновлення України, поступальний розвиток якої значною мірою визначається прикладним використанням наукових здобутків ринкової економіки. Особливі економічні інструменти, на відміну від універсальних та базових, виокремлює наявність в них правової охорони на результати людської інтелектуальної діяльності, науково-прикладна новизна, економічна винагорода за використання об'єкта права інтелектуальної власності. На ці інструменти видаються охоронні документи, що засвідчують пріоритет, авторство і право власності.

До особливих економічних інструментів інноваційного маркетингу належать:

- патенти на винаходи і корисні моделі;
- розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності;
- паушальний платіж;
- роялті;
- комбінований платіж;
- авторська винагорода;
- ноу-хау;
- леверидж;
- гудвіл;
- франчайзинг;
- комерційна концесія тощо.

Патент на винаходи і корисні моделі в якості економічного інструменту інноваційного маркетингу являє собою охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і права на винахід, яким виступає результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології. Специфіку патенту як економічного інструменту віддзеркалює матеріальний стимул, що заохочує людину до винахідництва. За створення об'єкту винаходу, яким може бути продукт (пристрій, речовина тощо), процес (спосіб). Винахідник має можливість отримувати економічну винагороду. Оскільки матеріальний стимул пов'язаний з витратами, що можуть бути значними та довготривалими, то на винахід видається правова охорона.

Процес патентування винаходу потребує спеціальної експертизи на предмет інноваційності та унікальності. Процедура встановлення відповідності винаходу умовам патентоздатності вимагає високого рівня компетенції офіційних експертів. Бо не всі об'єкти, що створюються на основі науково-дослідної роботи, належать до винаходів.

Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в якості економічного інструменту інноваційного маркетингу здійснюється на підставі наступних договорів:

- ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- ліцензійний договір;
- договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності .

Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в практичній площині здебільшого здійснюється на основі ліцензії. Вона являє собою згоду, котра дає право (дозвіл) володільця патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі)

на певних умовах. Економічний інструмент при цьому виступає у вигляді ліцензійного платежу, котрий є платою за надання прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності, що є предметом ліцензійного договору.

Отже ліцензія в якості економічного інструменту інноваційного маркетингу містить правову охорону на результати інтелектуальної діяльності, науково-прикладну новизну, економічну винагороду за використання об'єкта права інтелектуальної власності. Тому обов'язковою вимогою постає письмова форма ліцензійного договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Бо у разі недодержання цієї вимоги такий договір є нікчемним.

Паушальний платіж як економічний інструмент інноваційного маркетингу виступає в якості одноразового платіжу, який становить фіксовану суму і не залежить від обсягів виробництва (продажу) продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності.

Роялті з позицій економічного інструменту інноваційного маркетингу являє собою ліцензійний платіж у вигляді сум, сплата яких відбувається періодично, залежно від обсягів виробництва або реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності. При цьому ставка роялті є часткою бази роялті у відсотковому виразі, яка використовується для визначення величини роялті. Комбінований платіж також належить до числа особливих економічних інструментів інноваційного маркетингу. Його ліцензійний платіж складається із роялті та паушального платіжу.

Наведені й інші особливі економічні інструменти інноваційного маркетингу забезпечують суб'єктам ринку комерційні переваги, що ґрунтуються на нових знаннях та досвіді наукового, методичного, техніко-технологічного, виробничо-господарського, фінансового, управлінського, ринкового, конструкторського, рецептурного, алгоритмічного, дизайнерського характеру. Джерело вказаних інструментів – невичерпне, бо таким виступає інтелект людини.

*Стренковська А.Ю., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Як відомо, саме кризові явища в економіці слугують базисом для теоретичних проривів у економічній теорії, виявляють всі існуючі слабкі сторони та створюють можливості для ґрунтовного пізнання сутності економічних явищ та процесів. Це, в свою чергу, сприяє формуванню й акумулюванню нових теоретичних знань. Однак, слід зазначити, що в умовах сьогодення, динамічність змін у економічній сфері діяльності значно випереджає темпи її вивчення і тому основною метою сучасного розвитку економічної думки в Україні стає не лише створення організованого та об'єктивного простору досліджень економічних систем, а й ефективного механізму для подолання кризового стану.

Зміст новітніх трансформаційних процесів у розвитку економічної теорії в Україні характеризується переходом від одноконцептуальної теорії, яка розвивається здебільше ізольовано від світової економічної думки, до багатоконцептуальної теорії, яка залучає усі існуючі досягнення.

Думки дослідників можна класифікувати за двома напрямками, а саме: одна категорія вказує на те, що новітньою вважається економічна теорія, починаючи від становлення кейнсiанства (XX-го століття), інші ж стверджують, що новітньою є економічна теорія післявоєнного етапу (70-ті роки. XX-го століття) [1, с. 10]. На початку XXI століття для світової економічної науки стають притаманними конвергентні та об'єднувчі тенденції.

У 2000-х роках економічна теорія аналізується із двох позицій – кризової та «стриманого оптимізму». Кризова позиція пояснюється тим, що відбувається криза сучасної макроекономіки. Переважна кількість економістів засвідчують нагромадження ґрунтовних емпірично встановлених закономірностей, що не

підтверджуються. Позиція «стриманого оптимізму» описується дослідниками з точки зору того, що криза є формою розвитку економічної теорії, здійснюються пошуки нового предметного поля й методології, підтверджуються відповідність теорії з практикою [2, с. 160].

Ключовими критеріями, що визначають економічну теорію в новітніх умовах є [3, с. 10–11]:

- актуальність економічних досліджень;
- синергія із трансформаційними змінами сучасного господарського розвитку;
- розширення та/або подолання географічних кордонів із позиції розгляду економічних явищ;
- рівень практичного використання теоретичних рекомендацій в економічній політиці.

Таким чином, новітня економічна теорія розвивається як динамічна наука. Предмет її вивчення постійно адаптується до трансформаційних змін господарського піднесення, а методологія постійно удосконалюється за рахунок залучення нових методів економічного й соціологічного аналізу.

Так В. Базилевич акцентує увагу на необхідності звернення сучасних українських науковців до національної історико-економічної спадщини, що в свою чергу допомагатиме вирішенню завдань національного відродження країни, а також становленню її як економічно розвинутої держави [4, с. 82].

Змістовним внеском у розвиток сучасної економічної думки є створення М. Руденком концепції фізичної економії на засадах нової економіко-філософської системи. Її вчення ґрунтується на синергії економіки, філософії, космології, фізики, математики й інших наук [5, с. 394].

Значну вагомість має також дослідження еволюції теорії та історії сільськогосподарської кооперації в Україні, започатковане ще М. Туган-Барановським і розвинене сучасними вченими-економістами Л. Горкіною, В. Зіновчуком, В. Семчиком.

В умовах сучасності існує маса глобальних питань. Тому, для їх вирішення, досить часто вчені-економісти різних теоретичних напрямів та шкіл єднують свої зусилля, генерують нові наукові гіпотези та приймають оптимальні господарські рішення у межах кількох напрямків економічної думки. Економісти єднують свої зусилля для вирішення глобальних проблем сучасності, про це свідчить поява монетарного посткейнсіанства, нового кейнсіанства, неоінституціоналізму, «нового» інституціоналізму. Цей процес має виражений ефект, тому що теоретичні концепції і моделі нового інституціоналізму та неоінституціоналізму значно збагатили предметну сферу сучасних економічних досліджень. Це призвело до нового синтезу неокласичної та інституціональної теорій, формування «інституціонально-інформаційної економіки», «інституціонально-еволюційного напрямку», посткейнсіансько-інституціонального синтезу.

Література:

1. Фещенко В.М. Сучасні економічні теорії: концептуальні витoki та еволюція змістовного наповнення. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку: зб. матеріалів Всеукр. Круглого столу, м. Київ, 10 листопада 2016 р. Київ : КНЕУ, 2016. С. 9–16.
2. Родіонова Л. Напрями розвитку економічної теорії на початку ХХІ ст. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2014. №2. С. 159–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2014_2_18
3. Володин А. Новые рубежи познания экономической истории. Экономическая история: взгляд из ХХІ века. Москва: Финансовый университет, 2012. С. 10–18.
4. Базилевич В.Д. Економічна наука та освіта в епоху системних трансформацій: нові виклики і запити до фундаментальної теорії. Економіка України. 2016. № 8. С. 78–90.
5. Руденко М.Д. Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії. Видання друге, доповнене. Тернопіль: Джура, 2005. 412 с.

Фісуненко Н.О.,

к.е.н., доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інфляція - це всесвітнє, глобальне поняття. Боротьба з зростаючою інфляцією - це задача не тільки України, але і всіх країн світу, які розвиваються. Вміння держави підтримати рівень інфляції на оптимальному рівні свідчить про стадії розвитку механізму саморегуляції, про стабільність всієї економічної системи.

Інфляція припускає застосування ефективної антиінфляційної політики, направленої на утримання інфляції та її зменшення до допустимих значень. При цьому важливо взяти до уваги всі фактори, і не допускати зниження інфляції за будь-яку ціну. Боротьба з інфляцією повинна мати під собою реальний фундамент, без загрози рецидивів в майбутньому, так як фіктивне зниження темпу росту цін сьогодні не відміняє зростання цін в майбутньому [1].

Необхідною умовою впровадження антиінфляційної політики виступає послідовність її поведінки, виключаючи різкі переходи, яка зазвичай зумовлюється політичними інтересами. І найголовніше - не можна розглядати економіку поза рамками її соціально-політичних компонентів, так як при цьому неможливо формування реального уявлення про те, як відбуваються інфляційні процеси, а отже, неможлива організація ефективної стратегії.

Як стверджують сучасні економісти-науковці, антиінфляційна політика - це комплекс державних заходів, спрямованих на боротьбу з інфляцією, шляхом регулювання грошово-кредитної та інших сфер економіки, спрямованих на реальну стабілізацію рівня споживчих цін.

Антиінфляційна політика направлена на зміну величин грошової маси, може проявитися в діях центральних банків щодо скорочення або збільшення кількості грошей в обігу. Експансія проводиться для збільшення інвестиційної активності в цілях стимулювання виробництва, рестрикція - для скорочення грошової маси і пониження рівня інфляції [3].

Інфляція по суті непереборна, так як сучасна економіка «інфляційна» за своєю структурою. Це означає, що боротьба з інфляцією не може проводитися виключно в якісь строки. Антиінфляційна політика - це безстроковий, щоденний обов'язок держави, її незмінна і постійна функція.

Мета антиінфляційної політики базується на тому, щоб зробити інфляцію контрольованою і стримувати її на помірному рівні. Для цього використовують широкий спектр грошово-кредитних, податковий методів, а також різні програми стабілізації, включаючи проведення радикальних грошових реформ. В цілому, виділяють два основних напрямки антиінфляційної політики держави: адаптивну політику (що забезпечує згладжування наслідків інфляції) і активну політику (направлену на усунення причин інфляції).

Адаптивна політика полягає в тому, що влада з певною періодичністю індексує деякі види фіксованих прибутків населення. Це робиться для того, щоб стримати мінімально достатній рівень доходів населення, а також для того, щоб з часом знизити попит на національному ринку і тим самим приборкати інфляційні процеси.

Боротьба з інфляційними процесами проводиться з позиції факторів інфляції попиту та інфляції витрат.

Попит координується шляхом дефляційної політики. Регулювання грошового обігу в даному випадку направлено на скорочення попиту на гроші. Цей спосіб працює за рахунок зменшення грошової маси шляхом скорочення державних витрат, підвищення відсоткової ставки. Дефляційна політика проводиться в основному для впливу на інфляцію попиту і включає систему регулювання величини грошової маси, швидкості обігу грошей, курсу національної валюти та обмеження бюджетного дефіциту [3].

Крім того, можливо регулювати ріст цін шляхом «заморожування» їх на деякі товари або утримання їх рівня в певних межах, наприклад, за допомогою мита та тарифів [1].

Методи контролювання інфляції розрізняють в залежності від її темпів. Наприклад, при гнучкій інфляції необхідні межі, які попереджають її зростання в майбутньому. Для галопуючої інфляції ефективним вважається використання вибіркового методів. Для гіперінфляції необхідно поєднання методів регулювання, приймаючи до уваги те, що різке обмеження інфляції може привести до виникнення інших складних макроекономічних проблем, наприклад, зростання безробіття та спаду виробництва.

Для проведення успішної антиінфляційної політики система повинна передбачувати виконання таких задач, як збільшення ефективності банківського сектору, вироблення ліберальної тактики в валютній, бюджетній, податковій та грошово-кредитній політиці.

Пропозиції дослідників щодо регулювання грошової системи та проведення успішної антиінфляційної політики:

- укріплення економіки в цілому, скорочення спаду інвестиційної активності та забезпечення ефективних темпів зростання виробництва;
- порівняння та дослідження державної економічної стратегії, забезпечення підвищення конкурентоспроможності та високотехнічності виробництва;
- підтримання кредитної інвестиційної діяльності банків;
- удосконалення податкової системи;
- контроль за ростом цін, розмірами доходів, розподілом матеріальних та фінансових благ при збереженні вільних ринкових цін.

Через військову агресію росії, за прогнозами НБУ, інфляція може перевищити позначку 20%, і «наслідки повномасштабного нападу росії посилюватимуть інфляційний тиск, який частково стримуватиметься заходами уряду та НБУ», тобто, інфляція залишатиметься контрольованою. Серед причин прискорення інфляційних процесів в умовах військового стану фахівці

зазначають порушення виробничих процесів та логістики, ефекти перенесення девальвації курсу гривні, яка відбулася напередодні війни та високу вартість енергоносіїв.

Як інструменти антиінфляційної політики НБУ та уряду, використовуються тимчасова фіксація курсу гривні, зниження податків, фіксація тарифів на комунальні послуги та держрегулювання цін на окремі продукти харчування та пальне. Крім того, стримувати ціни буде надлишок агропродукції через обмежені можливості експорту [4].

Отже, враховуючи дослідження, для ефективної антиінфляційної політики необхідно використовувати монетарну та фіскальну політику, враховувати необхідність нормалізації функціонування економіки та фінансової системи в умовах військового стану.

Література:

1. Дорошенко А. П., Єгорова О. В., Дорошенко О. О. Сучасні особливості інфляції в Україні та методи її стримування. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7761> (дата звернення: 05.05.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.50
2. Гроші та кредит: підручник. 6-те вид., перероб. і доп./ М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. М. І. Савлука. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.
3. Економічна теорія: Політекономія: підручник. 9-те вид., доповн. / В. Д. Базилевич, В. М. Попов, К. С. Базилевич, Н. І. Гражевська ; за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2014. 710 с.
4. Коментар Національного банку про поточний стан та перспективи економіки України. Національний банк України : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-pro-potochniy-stand-ta-perspektivi-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення: 05.05.2022).

Фісуненко Н.О., к.е.н.,

доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Враховуючи нерівномірність розподілу переваг глобалізації, у конкретній країні негативні наслідки глобалізаційних процесів, безумовно, істотно залежатимуть від місця, яке посідає саме ця країна у світовій економіці. У зв'язку із цим виділяють три групи небезпек (загроз, потенційних проблем), що виникають на сучасному етапі розвитку інтернаціоналізації господарської діяльності, залежно від того, на які країни вони можуть поширюватися. Відчуті на собі найбільш болючі наслідки глобалізації можуть малорозвинені країни. Основна маса з них, беручи участь в інтернаціоналізації як виробники трудомісткої продукції та постачальники сировини (а деякі з них – постачальники вузлів та деталей для сучасної складної техніки), будуть у всебічній залежності від передових держав і матимуть доходи менші і досить нестабільні та залежатимуть від кон'юнктури світових ринків.

Промислово розвинені країни від участі в глобалізації більше виграють, адже вони мають можливість знижувати витрати виробництва і зосереджуватися на випуску найбільш дохідної наукомісткої продукції. Але і такі країни можуть постраждати від процесів глобалізації: посилюється нестабільність фінансових ринків, зростає безробіття тощо.

Суттєвою проблемою є те, що нерівномірність розподілу переваг від глобалізації спостерігається не тільки в окремих країнах, а й у розрізі окремих галузей. Галузі, які отримують вигоду від зовнішньої торгівлі, і галузі, пов'язані з експортом, відчувають більший приплив кваліфікованої робочої сили та капіталу порівняно з низкою галузей, які значно програють від глобалізаційних процесів через зростання відкритості ринку, утрачаючи свої конкурентні

переваги. Щоб пристосуватися до умов, що змінилися не на користь цих галузей, останні змушені докладати додаткових зусиль. Тому спостерігається скорочення робочих місць, відтік капіталу.

Оскільки глобалізаційні процеси асоціюються зі зниженням зайнятості в обробних галузях як в США, так і в Європі, то як загроза може існувати і деіндустріалізація економіки. Саме вона є причиною виникнення депресивних регіонів, що посилює соціальне розшарування суспільства. Дійсно, в економіці промислово розвинених країн частка обробних галузей різко знижується, але треба відзначити, що за рахунок швидкого зростання сфери послуг, включаючи фінансовий сектор, це зниження перекривається.

Економічній політиці окремих країн загрожує зростаюча глобальна інтеграція ринків капіталу, оскільки у вигляді прямих або непрямих інвестицій іноземний капітал спричиняє певну загрозу національній економіці у зв'язку зі здатністю швидко «з'являтися» швидко «зникати» в країні [1, с. 125].

Наразі спостерігається потенційне зростання безробіття в результаті перерозподілу частини своїх виробничих потужностей компаніями країн із високою вартістю робочої сили до країн з низькою оплатою праці. Для економіки низки держав експорт робочих місць може виявитися небажаним. Але в подібних умовах найчастіше компанії розвинених країн припиняють випуск збиткової продукції та переходять до виробництва товарів, що вимагають використання висококваліфікованого персоналу. Відбувається перерозподіл робочої сили. Також відбувається масова міграція населення, яка часто набуває глобального характеру, перетворюється на серйозне джерело загострення соціально-економічної нестабільності в світі.

Через взаємозалежність економік країн на світовому рівні однією з головних проблем глобалізації є потенційна глобальна нестабільність. У результаті, в будь-якій країні локальні кризові явища чи економічні коливання можуть мати глобальні наслідки. Негативні аспекти глобалізації пов'язані з потенційними конфліктами, хоча їх можна пом'якшити шляхом розвитку глобального співробітництва за рахунок створення нових міжнародних

інститутів або на основі угод політичного характеру. На це питання практично неможливо однозначно відповісти, адже постійно змінюється баланс позитивних і негативних наслідків. Однак реальність полягає в тому, що глобалізація являє собою абсолютно неминуче та об'єктивне явище сучасності, яке можна призупиняти засобами економічної політики. Щоб скористатися можливістю, що надає інтернаціоналізація світової економіки, та адаптуватися до нових умов країни повинні адекватно реагувати на глобалізаційні процеси.

Кризи та війни прискорюють хід історії. Процеси, які в звичайних умовах тривають десятиліттями, можуть відбутися за пару років. Пандемія, війна і поточна криза глобалізації не виняток. Очевидно, що час переходити до більш раціонального світу і реформувати глобальну структуру власності, способи виробництва, політику і соціальну сферу.

Необхідно скорочувати структурні ризики, але асиметрія світового поділу праці і прибутку, фінансових та інформаційних потоків, контроль над ключовими вузлами, використання права як зброї для руйнування економіки конкурентів - все це грає проти перспектив створення нової, більш справедливої глобальної системи.

Зараз перед міжнародним співтовариством стоїть дихотомія - співпраця заради загального блага або загальний хаос. Проблема в тому, що у хаосу поки більше передумов. Вплив США у світі знижується, а Китаю – зростає. Якщо Америка не зможе запропонувати ідею нової економічної інтеграції, а росія буде покладатися на інструменти примусу, а також робити ставку на військові конфлікти, то нову систему світ створить не скоро. Світ стоїть на порозі хаосу та третьої світової війни.

Тривогу також викликає той факт, що цифрова складова економіки, в тому числі завдяки карантинним обмеженням, збільшила свою вагу і важливість в економіці глобальної і в економіці окремих сімей. І влада, яку після пандемії починають набувати гіганти сфери високих технологій, їхні фінанси і ресурси можуть перевершити вплив та значимість і фінансових еліт, і провідних політичних партій і почати змагатися з державами.

Перспективи не найприємніші. Мабуть, доведеться пройти через кризи і хаос. Виживуть ті країни, які зможуть зберегти суб'єктність і здатність бути гравцями, а не шаховими фігурами в новій глобальній грі державних і недержавних акторів, фінансового капіталу та інтернет-платформ і соціальних мереж, формуючи «нові союзи у сфері економіки та безпеки» [2].

Міжнародний валютний фонд прогнозує рівень глобального економічного зростання всього у 3,6% в нинішньому й наступному роках, а також передбачає суттєве (до -35%) скорочення ВВП України, головним чином через наслідки розв'язаної росією війни. Російська агресія та реакція на неї провідних країн світу – союзників України, призведе до перегляду процесу глобалізації, аж до, за словами міністра закордонних справ Британії Ліз Трасс, «згортання проекту глобалізації, її фрагментування та «викидання» з неї тих чи тих країн» [2]. На нас чекає нова реальність і нова світова парадигма розвитку, в якій процеси глобалізації будуть формуватися під впливом нової «холодної війни».

Література:

1. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / пер. з англ. А. Іщенко. Київ. Вид. дім «КМ Академія». 2021. 252 с.
2. Кінець глобалізації: як Лондон пропонує змінити світ після війни в Україні. Волинські новини : веб-сайт. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/kinets-hlobalizatsiyi-iaak-london-proponuye-zminyuty-svit-pislia-viynu-v-uk/> (дата звернення: 05.05.2022).

Фісуненко П. А., д.е.н., доцент,
професор кафедри девелопменту нерухомості, обліку та маркетингу
ДНВЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури,
м. Дніпро, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Управління державним боргом є важливим елементом державної фінансової політики. У більшості країн сформувалася стійка система управління суспільними фінансами, у тому числі управління державним боргом. Хоча економічні системи різних країн мають суттєві відмінності, у більшості з них взаємозв'язок органів державної влади має стабільний характер, що визначається поділом повноважень у галузі грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики, а також боргової політики.

За даними Міністерства фінансів України, розмір державного боргу нашої країни у 2022 році становив (табл. 1).

Таблиця 1

Розмір державного боргу України у 2022 р., млн.грн.
(за даними Міністерства фінансів)

Дата	Зовнішній борг	Внутрішній борг	Загальний борг	Темп зміни
На 31.12.2021	1 560 230,0	1 111 597,6	2 671 827,6	+4.4%
На 31.01.2022	1 634 821,1	1 110 550,6	2 745 371,7	+2.8%
На 28.02.2022	1 662 690,8	1 067 385,1	2 730 075,9	-0.6%
На 31.03.2022	1 731 832,5	1 100 195,5	2 832 028,0	+3.7%

Відомо, що під системою управління державним боргом розуміються взаємопов'язані бюджетні, фінансові, облікові, організаційні та інші заходи, створені задля ефективного регулювання державного боргу та зниження впливу боргового навантаження на економіку країни.

У світовій практиці склалася система управління боргом, підсистемами якої є такі її елементи: інфраструктура (інституційна підсистема); правове

забезпечення (правова підсистема); економічне оперативне регулювання (підсистема параметрів боргу); технології (торгова підсистема); підсистема врегулювання боргу.

Традиційно основними завданнями управління державним боргом є:

- забезпечення потреб органів державного управління у фінансових ресурсах;
- мінімізація витрат, пов'язаних із державними запозиченнями;
- мінімізація ризиків, пов'язаних із державними запозиченнями.

Важливу роль в управлінні державним боргом відіграють підходи до боргової стійкості та методи зниження боргового навантаження.

Підхід до реструктурування зовнішнього боргу здійснюється залежно від типів кредиторів та боржників. До методів врегулювання заборгованості перед комерційними кредиторами належать: зниження боргу та його обслуговування в рамках плану Брейді; конверсія; викуп боргових зобов'язань із дисконтом з вторинного ринку; списання.

Відносно частим шляхом подолання боргової кризи є списання боргу. Практика анулювання боргів стикається з серйозною проблемою координації зусиль. Подібна акція здійснюється лише за наявності координації з боку урядів або міжнародних організацій.

Загалом, скорочення державного боргу вимагатиме широкого спектру рішень, таких як: приватизація, підвищення податків, програми реструктуризації боргу. Процес скорочення боргу потребує нових підходів. Потрібні нові способи скорочення ризиків, ясні та чіткі правила реструктуризації боргу, посилення макропруденційного контролю для боротьби з «кредитними бульбашками» [2, с. 137].

Питання оптимізації державного боргу для багатьох країн стало наріжним каменем. З цією метою країни розробляють стратегію ефективного управління державним боргом. До основних завдань, які має вирішити прийнята стратегія, відносяться:

- підтримання державного боргу на рівні, що забезпечує збереження економічної безпеки країни;
- мінімізація вартості боргу за рахунок подовження терміну запозичень та зниження прибутковості за борговими зобов'язаннями;
- створення оптимальної структури державних позик, виконання зобов'язань за якими пов'язане з найменшими витратами та мінімальним ризиком для економіки країни;
- погодження з фінансовою та економічною політикою в цілому щодо обслуговування внутрішнього та зовнішнього боргу;
- створення єдиної системи управління боргом з метою координації заходів щодо зниження рівня заборгованості та забезпечення більш ефективного контролю за залученням та використанням коштів.

Збільшення боргового навантаження останніми роками в багатьох країнах зумовлює розробку заходів щодо удосконалення механізму управління державним боргом. Дослідження праць зарубіжних та вітчизняних економістів дозволяє виділити напрямки механізму регулювання державного боргу, а саме:

1. Удосконалення методологічних основ побудови системи управління державним боргом, яка має бути спрямована на оптимізацію державного боргу через її ефективне функціонування на основі чітко визначеної мети, об'єкта, методів та принципів управління. Це дозволяє не тільки здійснювати комплексне управління в зазначеній сфері, а й удосконалювати з метою поліпшення економічного стану держави.

2. Посилення адміністративного контролю за фінансовими потоками країн, доповнене посиленням законодавства. Це передбачає здійснення адміністративних заходів проти стандартних схем нелегального вивезення капіталу – неповернення валютних надходжень, фіктивних імпорتنих контрактів з авансовою оплатою та завищеними цінами, заниження експортних цін, корупції на митниці, розрахунків через офшори.

3. Здійснення системних інституційних змін, що утворюють сприятливий інвестиційний клімат. Заходи щодо зміцнення довіри до економіки країн

повинні включати: покращення податкової системи та податкового адміністрування; збалансованість бюджету; забезпечення надійної роботи банківської системи; захист прав кредиторів та інвесторів; прозорість фінансової звітності всіх підприємств та організацій; боротьба зі злочинністю та корупцією, покращення роботи прокуратури та судової системи; суворе дотримання законів на всій території країн, припинення свавілля та виборчих привілеїв із боку влади [1, с. 20].

Таким чином, країни можуть вибрати таку боргову стратегію, яка була б спрямована на стабільне зростання, забезпечення необхідних темпів приросту ВВП та повної зайнятості, стримування інфляційних процесів, забезпечення фінансування соціальних та оборонних програм, формування достатніх обсягів кредитних ресурсів для розвитку підприємницької діяльності, залучення необхідних обсягів іноземних інвестицій.

Серед інструментів боргового фінансування в умовах військової агресії російської федерації проти України слід виділити військові облігації, які є інвестиційним інструментом підтримки державного бюджету для забезпечення соціальних та оборонних фінансових потреб країни, який доступний для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів. Кожен вівторок проводяться аукціони з продажу військових ОВДП, ставки за якими складають від 9,5% до 11% у гривні, 3,7% у доларах США, 2,5% у євро. Станом на 3 травня 2022 року (проведено 9 аукціонів) було залучено 55 129,95 млн.грн., що свідчить про високий попит на такий інвестиційний інструмент.

Література:

1. Лисяк Л.В. Роль і значення державного боргу в грошово-кредитній та податковій політиці України. *Світ фінансів*. 2016. №3. С. 16-26.
2. Омеляненко М.О. Аналіз факторів, що обумовлюють формування та зростання державного боргу в Україні. *Інтелект XXI*. 2017. № 2. С. 133-142.
3. Міністерство фінансів України : веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення: 05.05.2022).

*Хаджикова О. П.,
студентка навчально-наукового інституту бізнесу та інформаційних
технологій
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ВІТРОВОЇ ЕНЕРГІЇ В ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ

Вітроенергетика — галузь альтернативної енергетики, яка спеціалізується на перетворенні кінетичної енергії вітру в електричну енергію. Джерелом вітроенергетики є сонце, так як воно є відповідальним за утворення вітру. Атмосфера землі вбирає сонячну радіацію нерівномірно через неоднорідності її поверхні та різний кут падіння світла в різних широтах в різну пору року. Повітря розширюється та підіймається догори, утворюючи потоки. Там де повітря нагрівається більше, ці потоки підіймаються вище та зосереджуються у зонах низького тиску, а холодніше повітря підіймається нижче, створюючи зони високого тиску. Різниця атмосферного тиску змушує повітря пересуватися від зони високого тиску до зони низького тиску з пропорційною швидкістю — цей рух повітря і є вітром [1].

Для найефективнішого використання вітрової енергії слід ретельно враховувати зміни вітру, як сезонні, так і добові, зміни вітру в залежності від відстані від поверхні землі, кількість поривів вітру та його швидкість за короткі відрізки часу — все це має підтверджуватись статистичними даними щонайменше за останні двадцять років.

В останній час енергія вітру все частіше використовується для одержання електроенергії. Створюються вітряки великої потужності і встановлюються на місцевості, де дмуть часті й сильні вітри — кількість і якість таких двигунів зростає щорічно, налагоджене серійне виробництво. До причин стрімкого розвитку ринків вітроенергетики у всьому світі відносяться економічні переваги такого виду енергії та її зростаюча конкурентоспроможність відносно інших джерел електроенергії.

Гостра необхідність реалізації технологій без викидів з метою пом'якшення наслідків зміни клімату та забруднення повітря також є однією з основних причин.

Особливості застосування вітроелектричних станцій:

1. Паралельна робота з мережею. У цьому випадку електрична енергія, яку виробляє ВЕС, має відповідати вимогам якості електричної енергії у мережі. Мережа, у свою чергу, повинна мати можливість прийняти потужність від ВЕС (пропускна здатність ЛЕП, наявність відповідних лічильників електроенергії тощо) та вчасно реагувати на зміну її кількості.

2. Автономна робота ВЕС – для неї необхідне встановлення акумуляторних батарей, які накопичуватимуть електричну енергію, що виробляється вітроагрегатом за сприятливих погодних умов. Наявність акумуляторів збільшує загальну вартість системи. Тому для прийняття рішення необхідно проводити техніко-економічні розрахунки. Встановлення автономної ВЕС можливо в поєднанні з фотоелектричним модулем.

3. Пряме перетворення електричної енергії в теплову. Електрична енергія, що виробляється ВЕС, перетворюється в теплову шляхом нагрівання об'єму води електричними ТЕНами. Тобто акумулятором тепла є вода. Таку схему можна використовувати для попереднього нагрівання води в системі гарячого водопостачання [1].

Значним недоліком вітроенергетики є несталість та нерегульованість вітрового потоку, що впливає на визначення економічної ефективності ВЕС.

Також серед недоліків слід зазначити:

- відносно невисокий вихід електроенергії. Вітроелектростанції поки що відстають від АЕС і ГЕС за коефіцієнтом використання встановленої потужності: якщо для АЕС він становить 84%, для ГЕС – 42%, то для вітроелектростанцій – лише 20%, що зумовлено характером джерела енергії;
- висока вартість. Вартість будівництва вітроелектростанції становить приблизно 1500–2000 доларів на 1 кВт встановленої потужності, що можна

порівняти з витратами на будівництво АЕС і що в кілька разів вище за інвестиційні витрати на будівництво ТЕС;

- небезпека для природного середовища. Обертіві елементи турбіни становлять потенційну небезпеку для деяких видів живих організмів. Згідно зі статистикою лопаті кожної встановленої турбіни є причиною загибелі не менш як чотирьох особин птахів на рік;
- шумове забруднення. Шум від «вітряків» може викликати занепокоєння як диких тварин, так і людей, які проживають поблизу. Проблема зменшення шумів розв'язується шляхом розташування вітроустановок на значних відстанях від житла. Отже, відстань від вітроагрегата до житла має становити 150 м, вітростанції – 250–300 м;
- гео- та метеовимоги до місця встановлення. Проблемою всіх вітроенергетичних установок є залежність від погодних умов і неможливість прогнозування графіка вироблення енергії [2].

Використання енергії вітру в приватних господарствах є неоднозначним питанням, оскільки тариф на енергію з вітру значно менший, ніж для сонячної генерації, а вартість капітальних витрат навпаки є вищою. Однак, вітрові установки рятують споживача там, де взагалі відсутнє централізоване енергопостачання або є сезонне «просідання» виробітку електроенергії із сонячних станцій.

Для побутових споживачів або невеликих господарств можна використовувати вітроенергетичні установки потужністю 10-20 кВт для автономного або допоміжного електропостачання. Для середніх об'єктів – фермерські господарств, бази відпочинку тощо – необхідні вітроенергетичні установки потужністю 20-500 кВт.

Вітроенергетична установка забезпечуватиме господарю відновлюваний безкоштовний ресурс, тобто власник-споживач менше залежить від загальної системи енергопостачання та вирішую негаразди з нестабільною напругою. До того ж, цей варіант може бути цікавим для тих власників, які мають велику

ділянку землі, розташування якої знаходиться далеко від існуючих електромереж та їх проведення в найближчий час не планується.

Наступний крок – визначити придатність обраної місцевості для встановлення вітряків. База Українського Гідрометцентру не є достатньо надійним джерелом, оскільки вона відображає вітри на висоті близько 10 метрів, а вітрогенератори для приватних господарств розміщуються на висоті до 30 м. Для оцінки вітрового потенціалу в регіоні можливо використовувати мапи Глобального атласу вітрів (Global wind atlas) [3].

Слід пам'ятати, що швидкість руху вітру зростає з кожним метром висоти у кубічній залежності. Таким чином, якщо швидкість вітру понад 6 м/сек, 1 кВт генерації видає 3 тис. кВт-год. на рік, що цілком можливо при висоті вітрогенератора до 30 метрів. Тому майже будь-яка територія України придатна для встановлення вітрових електростанцій.

Розглянемо ефект від використання сонячної електростанції в приватних господарствах, розташованих в Одеській області. Після тривалого дослідження з'ясувалося, що Одеська область цілком придатна для розвитку вітрової енергетики. Завдяки близькості моря тут фактично не буває вітрового штилю, тому лопаті з різною інтенсивністю обертатимуться цілодобово, і це ще одна перевага над сонячними електростанціями, які виробляють енергію переважно у світлий час доби.

Згідно мапи Глобального атласу вітрів швидкість вітру у вказаному регіоні в середньому 6 м/сек. Для забезпечення приватного домогосподарства обрано 2 вітрових генератора W8 (розрахункова номінальна потужність 10 кВт). Діапазон швидкості вітру – від 2 до 10 м/сек. Один такий генератор вироблятиме 3187 кВт-год. на рік.

Середньомісячне власне споживання домогосподарства – 350 кВт-год, тобто річне споживання електроенергії об'єктом – 4200 кВт. Енергія, яку можна продати за «зеленим» тарифом, за рік складатиме 2174 кВт.

Відповідно до рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), яке було

ухвалено на засіданні 29 грудня 2021, «зелений» тариф для генеруючих установок, введених в дію після 1 січня 2020 року, "зелений" тариф становитиме 3,22 грн/кВт-год (без ПДВ). Таким чином, річний дохід від продажу енергії складатиме 7 000 грн., а економія на споживанні на рік – 7 056 грн. Вартість вітрогенераторів складає 632 746 грн. Таким чином, період окупності складатиме 45 років.

Такі розрахунки доводять, що для середньостатистичного приватного домогосподарства встановлення вітрогенераторів, як єдиного джерела енергії, не є раціональним через високий рівень витрат та надто довгий термін окупності. Для приватних осіб слід розглядати встановлення вітрогенераторів, як додаткового джерела енергії на випадок її відключення або як важіль скорочення витрат на оплату електроенергії. Такі вітрогенератори мають нижчу потужність і, відповідно, виробляють менше електроенергії, але їх вартість та умови використання є простішими, що робить їх більш привабливими та економічними для приватних домогосподарств.

Розвиток сонячної енергетики випереджає вітрову, що можна пояснити двома факторами:

1. різниця у прибутковості на вкладений капітал та вартості будівництва за більш високих тарифів у сонячних електростанціях, ніж у вітрових;
2. проекти вітрових електростанцій складніші і вимагають тривалішої підготовки. Для старту необхідні виміри швидкості вітру від спеціалізованої компанії, які мають проводитися щонайменше рік.

Якщо розглядати перший фактор більш детально, то видно, що на прибутковість проектів сонячних та вітрових електростанцій впливають три найважливіші показники:

1. Фіксований тариф, різниця у якому між сонячними та вітровими електростанціями скорочується;
2. Вироблення електроенергії на 1 МВт встановленої потужності у вітрових електростанціях у середньому вдвічі перевищує показники сонячних.

3. Вартість будівництва 1 МВт потужності. У середньому вартість будівництва 1 МВт вітрових станцій приблизно в 1,9 рази вища за сонячні.

Якщо другий і третій показники відносно стабільні і, швидше за все, не змінюватимуться, то скорочення різниці у фіксованому тарифі між ними з 2020 року призведе до того, що прибутковість проектів вітрових електростанцій у більшості випадків перевищуватиме прибутковість сонячних. Однак, одним із вирішальних факторів буде залишатися вартість придбання та монтажу, які продовжують сильно відрізнятися.

Використання альтернативних типів енергії є актуальним питанням не тільки для України, але й у всьому світі: обмеженість ресурсів, екологічні проблеми та тенденції щодо захисту довкілля – ці фактори призводять до стрімкого розвитку альтернативної енергетики, а Україна має значний потенціал в цьому напрямку - на даний час застосування таких технологій в країні знаходиться майже на початковій стадії.

Література:

1. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <https://saee.gov.ua/uk>

2. Дегтярёв К., Соловьёв А. Ветреная ветряная энергетика. URL: <https://www.nkj.ru/archive/articles/22733/> (дата звернення: 3.09.2021)

3. Сайт Глобальний атлас вітрів (Global wind atlas). URL: <https://globalwindatlas.info/?fbclid=IwAR2AbGyepWz1vm7D7axrwR5pa7vUckerJ7MCLgihkaeTuTRwjDPYsj3c0tg> (дата звернення: 5.02.2022)

Науковий керівник: Серьогіна Н.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва, Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

Шевченко А.О., к.т.н., доцент кафедри вишукувань та проектування шляхів сполучення, геодезії та землеустрою, Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків, Україна

Шевченко О.С., головний фахівець з впровадження технологій BIM, ООО«ХПКІ ТЕП-СОЮЗ», м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ТА ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ МОСТІВ УКРАЇНИ

Голова Укравтодору Олександр Кубраков повідомив, що в Україні налічується 16 155 мостів, із цієї кількості станом на вересень 2021 р досліджено 75% [1]. 1969 штучних споруд, з цих 75%, знаходяться в 5-му експлуатаційному стані (35%), тобто їх треба капітально ремонтувати або виконувати реконструкцію. Загалом на дорогах державного значення було досліджено стан 73% мостів, а на дорогах місцевого значення - 15% [2].

За дослідженнями, проведеними Л.П. Бондар, завідувачем відділу управління станом мостів [3]:

- на 1-му експлуатаційному стані зареєстровано 95 мостів (що складає 2%);
- на 2-му експлуатаційному стані зареєстровано 60 мостів (що складає 1%);
- на 3-му експлуатаційному стані зареєстровано 794 мостів (що складає 14%);
- на 4-му експлуатаційному стані зареєстровано 2703 мостів (що складає 48%).

З чого можна зробити висновок, що більше ніж на половини штучних споруд по всій території України ведуться обстеження та нагляд за конструкціями з обмеженнями руху транспорту за вагою, швидкістю та габаритними параметрами, а за необхідності проводяться заходи по запобіганню руйнування елементів конструкцій та прольотів.

Роботи з обстеження і випробування штучних споруд згідно із ДБН В.2.3-6-2009 «Споруди транспорту. Мости та труби. Обстеження та випробування» повинні виконувати тільки спеціалізовані організацій міністерств і відомств, при наявності у них оформлених належним чином,

дозволу і сертифікату на проведення робіт по обстеженню, випробуванню та встановленню умов подальшої експлуатації залізобетонних залізничних мостів. При обстеженні на кожній штучній споруді повинні бути виконані наступні види робіт [4]:

- звірка з натурою всіх креслень, а при їх відсутності – складання схем і ескізів елементів споруди з заміром всіх розмірів;
- виявлення, занотовування і фотографування дефектів і пошкоджень споруди, їх характер, розміри, розташування;
- оцінка впливу дефектів на фізичний стан елементів споруди (плити баластового корита, головних балок, опор) і споруди в цілому;
- перевірка наявності та визначення зміщення осі колії відносно осі прогонової споруди;
- визначення фактичної міцності бетону елементів штучної споруди одним із неруйнівних методів.

При обстеженні мостів за допомогою геодезичних інструментів встановлюють: повздовжній профіль рейкової колії або автодороги; план рейкової колії з прив'язкою його до осі мосту або до осей прогонових будов; план головних балок прогонових будов; план розташування опорних площадок; вертикальність опор. Геодезичні зйомки проводяться по надійно зафіксованим точкам і при сприятливих погодних умовах.

При виявленні деформацій опор, зміщення прогонових споруд або розвитку тріщин, організації, які експлуатують споруду, за рекомендаціями мостовипробувальних станцій встановлюють спеціальні марки і репери для ведення довготривалих наглядів за деформаціями.

При обстеженні водопропускних труб особливу увагу приділяють стану укріплень русла, бетонних лотків, швів між секціями, захисного шару, оголовків в цілому, наявності вивалів каменів, оскільки саме через ці дефекти утворюється просипання ґрунту, просочення води, розмив насипу.

Виходячи із опису та інструкції виконання робіт з обстеження штучних споруд, можна зробити висновок, що роботи по обстеженню ведуться згідно

затвердженого графіка та не можуть охопити необхідну кількість мостів. Якщо ж скористатися досвідом західних країн, то ще кілька десятиліть тому почали реформи мостового господарства – причому, саме з впровадження системи комплексного, багаторівневого моніторингу мостових споруд у онлайн-режимі.

Йдеться про високотехнологічний моніторинг міцності та стану базових конструкцій – на основі технологій штучного інтелекту, великих даних, доповненої реальності, супутникового спостереження, аналізу впливу навантажень та навколишнього середовища [2].

Це дозволяє розробляти та аналізувати прогностичні моделі довговічності та міцності мостів з урахуванням всіх факторів зовнішнього впливу на мостові конструкції, а також альтернативні стратегії приведення споруди до належного якісного стану (ремонт, укріплення, реконструкція, повна заміна тощо). В таких країнах, як Великобританія, Німеччина, США, Англія та ін. роботи з управління станом мостових споруд – повністю автоматизовані. Лише – кілька показових кейсів [2].

Сьогодні в Великобританії працює система безперервного моніторингу стану штучних споруд – спеціальні датчики і маркери сигналізують профільній державній службі в режимі реального часу про щонайменші відхилення і деформації мостових конструкцій [2].

За допомогою штучного інтелекту приймається рішення про формат ремонтних робіт, які виконуються невідкладно. Завдяки цим алгоритмам, кількість аварійних мостів в Великобританії сьогодні зведено до мінімуму [2].

Окрім цього, на німецьких мостах скрізь використовуються спеціальне оглядове обладнання, (італійської фірми "Varin", або німецька "Moog MBI 80") – для постійного та безпечного контролю стану прольотних споруд і опор мостів. За допомогою цього обладнання можливо здійснити огляд підмостового простору (8 метрів по горизонталі і 7 м по вертикалі), вони мають високу маневреність, займають лише одну смугу руху [2].

Сьогодні кожен міст у США перетворено на об'єкт з інтелектуальною системою моніторингу, яка за допомогою сенсорів відстежує експлуатаційні

навантаження на конструкції, рух і температуру всіх елементів, а також – ступінь відхилення показників від заданих параметрів. Всі дані передаються онлайн в моніторингові центри Системи управління мостами, фахівці якої оперативно приймають рішення щодо початку ремонту, або реконструкції мостів тощо [2].

Тому, приймаючи до уваги досвід західних країн та можливості України, на початковому етапі слід запровадити системи моніторингу на основних «артеріях» країни. Що надасть можливість налагодити систему моніторингу за станом споруд у реальному часі, вчасно запроваджувати обмеження по швидкості і вантажопідйомності та вчасно виконувати ремонтні роботи.

На основі цього досвіду розробити національний стандарт і систему комплексного моніторингу стану штучних споруд в Україні з використанням найновіших цифрових технологій, запозичивши базові елементи західного досвіду, та дотриманням вимог законодавства.

Література:

1. Стало відомо, скільки в Україні аварійних мостів – Слово і діло – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/09/03/novyna/suspilstvo/stalo-vidomo-skilky-ukrayini-avarijnux-mostiv>.

2. "Втомлені" українські мости: чому влада не рятує їх системно? - Олег Тітамир [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.censor.net/m3284423>.

3. Л.П. Бондар, М.П. Коваль, С.М. Степанов, Л.Г. Панібратець. Експлуатаційний стан мостів України : Автошляховик України 2019 - № 2. – С. 57-67.

4. Споруди транспорту. Мости та труби. Обстеження і випробування. ДБН В.2.3 – 6:2009 - Управління автомобільних доріг Державної служби автомобільних доріг України. – Н заміну ДБН В.2.3.6-2002. Введено у дію 01.03.2010. – Київ – 63 с.

Юрчик Г.М., к.е.н., доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ

Інфляція є однією з найбільш актуальних проблем сучасності, що проявляється у вигляді грошових знецінень, дефіциту товарів, послуг, підвищенні загального рівня цін на товари та послуги.

Еволюцію інфляційних процесів в Україні можна охарактеризувати на основі кількох історичних етапів, кожен з яких має характерні риси (рис. 1).

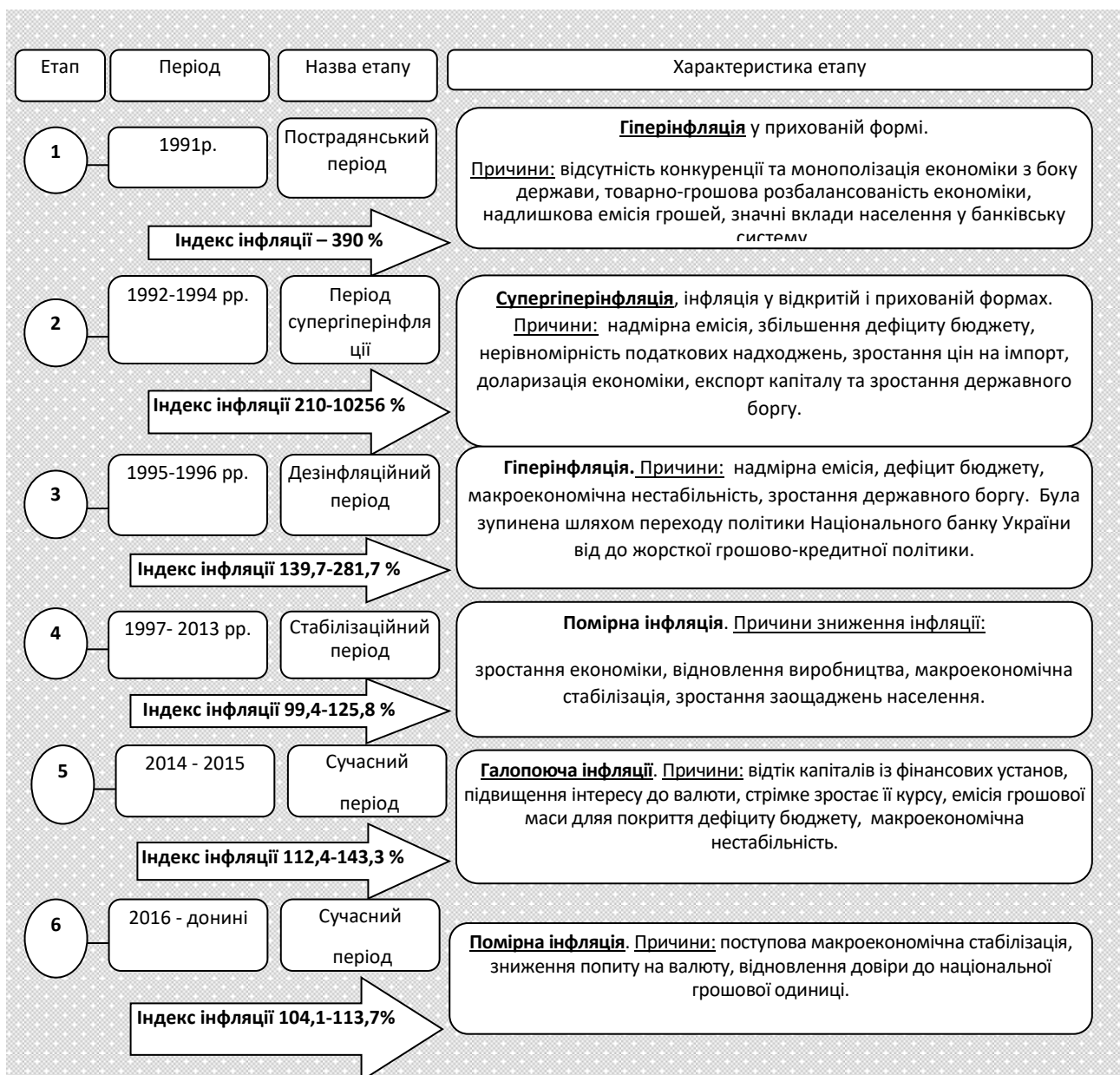

Рис. 1. Етапи розвитку інфляційного процесу в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [1,2].

Історичний процес зміни інфляції в Україні характеризувався усіма її видами за темпом зростання цін – від помірної до супергіперінфляції. При цьому особливо помітні «шоки» за рівнем інфляції спостерігалися до 1996 року. В той же час, сучасний період характеризується суттєво нижчими темпами зростання цін порівняно з періодом становлення незалежності. Дослідження інфляції в Україні протягом 1992-2021 рр. свідчить про те, що відповідно до даних Держстату національна економіка практично завжди характеризувалася зростанням цін (виняток склали лише 2002 та 2012 роки, коли мала місце незначна дефляція). В той же час, зростання цін в Україні мало різні темпи – від 281,7% до 10256,0% (на початку становлення незалежності) та від 100,5-143,3 (сучасний період). На жаль, можна констатувати, що і сучасний період не характеризується відносною стабільністю цін. Так, у 2014-2015 рр. в Україні мала місце значна інфляція, яка відповідно складала 24,9% та 43,3%. Зниження рівня інфляції спостерігається лише у 2019-2020 рр., коли вона складає лише близько 5% на рік.

Дослідження індексу споживчих цін за групами товарів та послуг в Україні (табл. 1) свідчить, що основним фактором зростання загального рівня цін у 2015-2016 рр. було зростання вартості житла, води, електроенергії та інших ЖКП. У 2017-2020 рр. основним «драйвером» інфляції в Україні було дорожчання продуктів харчування. Крім того, у 2020 р. також мало місце зростання житла, води, електроенергії та ЖКП, а також вартості освітніх послуг.

В національних реаліях інфляція чинить більш суттєвий вплив на показники як економічного, так і соціального розвитку. Зокрема, як свідчать розрахунки (рис. 2) інфляційні процеси чинять негативний вплив на макроекономічний розвиток - інфляція супроводжується зниженням реального ВВП, інвестиційної активності. Тобто, зростання цін є фактором макроекономічної нестабільності, який зумовлює економічний спад. Крім того, інфляція як явище, яке супроводжується зростанням рівня цін, зумовлює і зниження курсу національної грошової одиниці відносно долара.

Таблиця 1

Індекс споживчих цін за групами товарів та послуг в Україні, 2015-2020 рр.

	Індекс споживчих цін	Продукти харчування та безалкогольні напої	Алкоголь-ні напої, тютюнові вироби	Одяг і взуття	Житло, вода, електро-енергія, газ та інші види палива	Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	Охорона здоров'я	Транспорт	Зв'язок	Відпочинок і культура	Освіта	Ресторани та готелі	Різні товари та послуги
2015	143,3	141,5	122,7	135,0	203,0	136,0	129,1	120,4	107,0	137,9	124,2	123,3	131,4
2016	112,4	103,3	122,5	105,5	147,2	104,2	107,8	111,4	104,0	104,5	113,7	111,0	105,8
2017	113,7	117,7	120,7	100,9	110,6	103,1	107,5	116,7	109,1	104,5	114,9	117,3	107,6
2018	109,8	107,8	117,9	102,0	110,6	106,8	108,9	112,9	115,1	104,4	113,4	113,0	111,0
2019	104,1	104,8	113,0	97,7	98,1	99,8	103,8	97,6	111,8	99,9	113,5	108,8	107,8
2020	105,0	104,9	109,2	92,7	113,6	100,5	107,7	102,7	104,1	100,1	113,9	103,7	106,0

 - група товарів та послуг, в якій мало місце найбільше зростання цін.

Джерело: побудовано автором на основі [2].

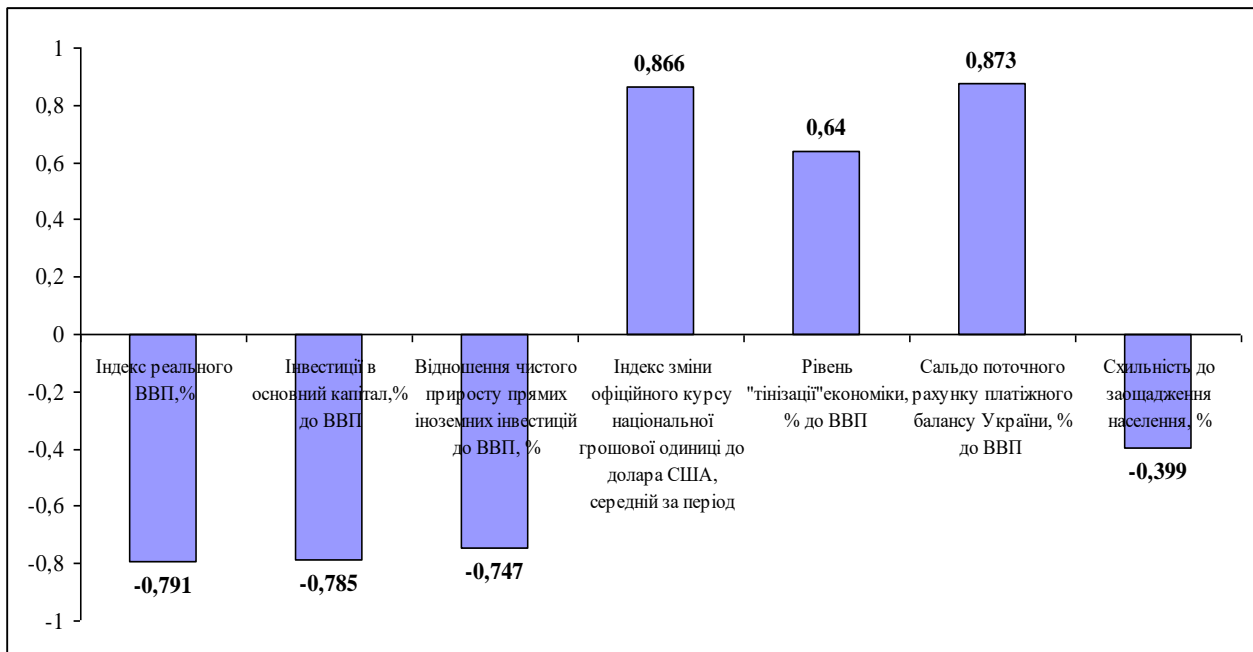

Рис. 2. Оцінювання зв'язку між рівнем інфляції та показниками економічного розвитку України

Джерело: розрахунки автора за даними Держстату.

Поряд з цим, можна констатувати, що в національній економіці високий рівень інфляції є фактором формування від'ємного сальдо платіжного балансу. Попри те, що між рівнем інфляції та схильністю до заощадження не виявлено достатньо щільного зв'язку, проте відповідний коефіцієнт кореляції є від'ємним. Це дає право стверджувати, що в умовах інфляції, можливості та бажання населення заощаджувати суттєво зменшуються.

Щодо впливу інфляції на показники соціального розвитку держави, то можна стверджувати, що зростання загального рівня цін однозначно чинить досить помітний та негативний вплив на показники доходів населення. Так, в умовах високого рівня інфляції зменшується реальний наявний дохід населення та реальна заробітна плата, що є цілком логічним. Крім того, можна стверджувати, що в умовах інфляції зростає частка видатків населення на продукти харчування, що є свідченням зниження рівня життя. Показово, що інфляція чинить вплив на функціонування національного ринку праці. Зокрема, в умовах високого рівня інфляції формуються передумови для зростання рівня безробіття та зниження зайнятості.

Таким чином, в Україні інфляція супроводжується зниженням реального ВВП, інвестиційної активності, зниженням курсу національної грошової одиниці відносно долара, зниженням заощаджень населення. Зростання загального рівня цін чинить досить помітний та негативний вплив на показники доходів населення (зменшується реальний наявний дохід населення та реальна заробітна плата), зумовлює та зниження зайнятості населення.

Література:

1. Ганусик Ю.Б. Закономірності розвитку інфляції в Україні в умовах циклічності [Електронний ресурс]: Глобальні та національні проблеми економіки, Вип. № 5. 2015. С. 818-825. URL: <http://globalnational.in.ua/archive/5-2015/167.pdf>

2. Індекс споживчих цін (статистичні дані 1991-2020 рр.). Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

*Якимчук А.Ю., д.е.н., професор,
Якимчук Ю. О., студент ПУА-21,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

ЕКОНОМІЧНІ ВИТРАТИ ДЕРЖАВ У ВОЄННИХ УМОВАХ

За даними Світового банку зниження ВВП України у 2022 році через воєнний стан становитиме 45%. Звісно, що з військовою агресією Росії фахівці передбачають зменшення зростання світової економіки – з 4,1% до 3,2%. Подібні прогнози позиціонує МВФ, за оцінками якого світова економіка матиме скорочення на 3,6%. Військове вторгнення Росії в Україну погіршує не лише українську економіку, але й економіку всього світу [1]. Міжнародні фахівці прогнозують країні-агресору Російській Федерації нищівну поразку і зовнішній дефолт. Вочевидь такі тенденції проглядаються через істотне зменшення російських золотовалютних резервів (частина з яких заморожені на заході), енергетичні й економічні санкції світових лідерів, значне скорочення запасів зброї, технічну застарілість бойової техніки [2].

Україні і світовій спільноті війна обходиться неймовірно дорого. Видатки України згідно даних Уряду на комплексний захист й підтримання економіки становлять щодня близько 2 млрд гривень [1-3]. За попередніми експертними оцінками світової мережі економістів Centre for Economic Policy Research загальна вартість відновлення України після війни становитиме понад 200-500 мільярдів євро (220-540 мільярдів доларів). За інформацією KSE Institute, загальний обсяг знищеної й пошкодженої житлової нерухомості оцінено у близько 26 млн кв. м. Міністерство фінансів країни подало зведені дані, що 30% українських підприємств повністю припинили діяльність, а 45% працюють частково. Зупинка роботи підприємств через активні бойові дії на території більшості міст, пошкодження або знищення цілих заводів й об'єктів інфраструктури створили величезний дефіцит надходжень національного бюджету. Нині сотні новостворених чи релокованих підприємств потребують збуту власної продукції й послуг. Саме їх потрібно підтримувати. Адже малий

й середній бізнес є основою економіки, особливо у воєнний час. Важливим аспектом лишається оперативна дерегуляція й оновлення державної політики у податковій і митній сферах. Дерегуляція є універсальним інструментом, причому суттєве зменшення адміністративного і податкового навантаження на бізнес дозволить лишати більше коштів в обороті та отримувати додатково економічний ресурс на подолання військових викликів [5-8].

Відомо, що нині оновлено спрощену систему оподаткування й надано пільги із сплати податків. Впродовж воєнного стану й трьохмісячного періоду потому штрафи та пеня з ЄСВ не стягуватимуться, а перевірки не проводитимуть. Свідченням державної підтримки бізнесу сьогодні є великі державні оборонні замовлення. Міністерство економіки України намагається стабілізувати ситуацію на українському ринку. Зокрема, за підтримки Мінцифри й проекту «Дія», Бізнес компанії Prozorro. У областях України розпочали роботу обласні військові адміністрації й територіальні громади, які затверджують й запроваджують бюджетні програми задля підтримки бізнесу. Насамперед допомогу надають релокованим підприємствам [3].

Україні, аби вистояти у затяжному протистоянні, потрібно багато фінансових, технічних, інформаційних, економічних ресурсів. Нині активні воєнні дії відбуваються на території, де продукувалося близько 60% ВВП країни. Спостерігаємо такі негативні тенденції, як відтік робочої сили з України, погіршення гуманітарної логістики, здорожчання товарів, збільшення витрат. Кілька мільйонів людей втратили свою роботу [4]. Уряд перераховує 7,5 млрд грн місцевим бюджетам на програми безкоштовної роздачі продуктових і санітарно-гігієнічних наборів для жителів прифронтових міст. Палата представників США підтримала проєкт закону про лендліз [9].

Висновок. Необхідна чітка державна й громадянська позиція, яка допоможе запустити алгоритм ефективного відновлення економіки України. Сьогодні не варто розраховувати лише на підтримку розвинених держав, оскільки санкції не завжди ефективні. Необхідно надалі докладати максимум зусиль аби підтримати роботу вітчизняного бізнесу в усіх можливих формах.

Серед заходів ефективними будуть бойкотування компаній, які досі підтримують економіку ворога. Впродовж перших двох місяців війни про вихід з російського ринку заявили понад 500 компаній, серед яких промислові гіганти, найбільші нафтогазові компанії США, провідні косметичні й побутові мережі. Так цивілізований світ демонструє солідарність з Україною.

Література:

1. Крісталіна Георгієва (2022). Економіка України через війну з Росією в 2022 році впаде до рекордного рівня | РБК-Україна (rbc.ua). URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/tsena-voynu-upadet-ekonomika-ukrainy-vospolnit-1650305048.html>.
2. Економіка та фінансові ринки: стан в 70 день війни - портал новин LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/515700_ekonomika_finansovi_rinki_stan.html.
3. Українська економіка під час війни. Що далі? | Економічна правда (epravda.com.ua). URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810>.
4. Економіка війни | Економічна правда (epravda.com.ua). URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/4/683280>.
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.91) Про добровільне об'єднання ... | від 05.02.2015 № 157-VIII (rada.gov.ua). м. Київ 5 лютого 2015 року № 157-VIII.
6. Якимчук А.Ю., Кардаш О.Л., Постельжук О.П., Якимчук О.Ф. Оцінка показників соціальної безпеки України у контексті національної безпеки держави задля досягнення цілей сталого розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13-14. С. 75–80. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.13-14.75.
7. Якимчук А.Ю., Кардаш О.Л., Якимчук О.Ф. Оцінювання стану екологічної безпеки України на основі таксономічного аналізу. Вісник НУВГП, № 2, 2020. С. 340-351.
8. Сохнич А.Я., Якимчук А.Ю., Казаченко Л.М. Управління земельними ресурсами: оцінювання кредитоспроможності інноваційних проєктів. Вісник економічної науки України, 2019 р., № 1. С. 128-132.
9. Хроніка війни Росії проти України: що відбувається з фінансовою системою (LIVE) — Фінансовий клуб (finclub.net). URL: <https://finclub.net/ua/news/khronika-viiny-rosii-proty-ukrainy-shcho-vidbuvaietsia-z-finansovoju-systemoiu.html>.

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Витопоренко О.В.

*Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В залежності від цілей визначається стратегія підприємницької діяльності. Стратегія – це комплексна програма перспективних дій (заходів), яка забезпечує досягнення поставлених цілей. Існує також інше визначення: економічна стратегія – це система забезпечення конкурентної переваги фірми.

Стратегія як комплекс заходів охоплює стратегію маркетингової діяльності, науково-дослідних робіт, виробництва, фінансову, соціальну, екологічну. Результатом стратегічного планування є довгостроковий плановий документ – бізнес-план. Він складається з таких розділів: вступ; загальна характеристика підприємства та галузі; характеристика продукції (послуг) та ринків збуту; характеристика конкурентного середовища; план маркетингу; виробничий план; фінансовий план; оцінка ризиків.

Процес розробки (коригування) стратегії включає:

1. Вибір сфери діяльності підприємства, тобто виду діяльності (виробниче підприємство, торговельне посередництво, фінансове підприємництво) та галузі (легка промисловість, машинобудування). Вибір здійснюється на основі оцінки фактичної і потенційної діяльності підприємства (устаткування, технології), привабливості даної сфери діяльності (попит, перспективність з урахуванням державних планів розвитку, світових тенденцій, пріоритетні напрямлення, пільги, рівень конкуренції, прибутковість). Діяльність підприємства може здійснюватись у кількох галузях і видах підприємницької діяльності. Це робиться для зниження ризику (горизонтальна, вертикальна інтеграція, диверсифікація).

2. Визначення цільових ринків, тобто переліку конкретних виробів і кола споживачів. Відповідно визначаються технологічний розвиток, інвестиційні програми, вимоги до кваліфікації персоналу.

3. Вибір програми дій (стратегії) на цільовому ринку. Залежно від того, на якій стадії життєвого циклу перебуває фірма у даний час, її керівництво може вибрати одну з наведених нижче базових стратегій:

- стратегію виживання – вона є, по суті, захисною стратегією і використовується при кризовому стані економічної діяльності підприємства;
- стратегію стабілізації – стратегію діяльності підприємства з урахуванням нестабільності (коливання) обсягу продажу своєї продукції і отримуваної величини доходів;
- стратегію зростання – найприйнятнішу (найефективнішу) стратегію стабільного зростання обсягів продажу, прибутку, капіталу.

Процес планування (передбачення) потенційно можливих господарських ризиків звичайно охоплює такі процедури [1]:

- визначення максимально можливих критичних допущень;
- виявлення можливостей виникнення кожної з несподіванок і розрахунки величини ризику кожного виду;
- розробку системи захисних (нейтралізуючих) дій за умови настання кризової ситуації на підприємстві.

На основі результатів ситуаційного аналізу здійснюється конкретний вибір стратегічних альтернатив фірми. Користуючись такою своєрідною матрицею, можна точніше узгоджувати розроблену стратегію з можливостями фірми, особливостями виробництва і реалізації, процесом сегментації споживчого ринку. Вибір конкретної етапної стратегії фірми має здійснюватись на основі аналітичних оцінок господарських шансів і ризиків, що є найбільш вірогідними для кожної з можливих стратегій з урахуванням сучасної економічної ситуації.

Література:

1. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія] / за заг. ред. О. Г. Янкового. — Одеса: Атлант. — 2013. — 470 с.

Годнюк В.М.

Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна
Жусь О.В. студентка ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, м. Одеса, Україна

ПОХОДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ЕФЕКТИВНІСТЬ»

Вважається, що вперше термін "ефективність" як "результативність" почав використовуватися в економічній літературі у XVII ст. в роботах одного із засновників класичної політекономії В. Петті. та засновника школи фізіократів Ф. Кене. Спочатку цей термін використовувався для оцінювання урядових та приватних заходів з позиції їх впливу на економіку. На той час цей термін не набув широкого вжитку серед економістів. Наприклад, відомий класик політекономії, Адам Сміт, не розглядав поняття "ефективність", як самостійну економічну категорію, а вживав термін "продуктивність" у визначенні результативності [1, с.33].

Згодом в XIX ст. термін "ефективність" вже в новому контексті почав використовувати Д. Рікардо. Він розглядав "ефективність" як відношення результатів до певних витрат, тим самим досліджуючи ефективність як економічну категорію. Саме з того часу поняття "ефективність" набуває статусу економічної категорії і продовжує розширювати своє застосування не тільки в економіці, а й для оцінки різноманітних дій. В кінці XIX ст. неокласична школа також приділяла увагу ефективності і розглядала її як результативність. Так, італійський економіст В. Паретто стверджував, що під ефективністю слід розуміти відношення витрат і результатів.

На початку XX ст. Г. Емерсон, представник теоретиків менеджменту, зробив важливий вклад у розвиток цього поняття. У своїх працях він вживав "ефективність" як максимально корисне співвідношення між сукупними витратами та економічними результатами, тим самим пов'язуючи ефективність з функціональністю. К. Маркс розглядав ефективність з точки зору результативності використання ресурсів виробництва. Результативність капіталу він визначав як відношення торгового прибутку до авансованого капіталу [1, с.33]. К. Макконелл і С. Брю в праці "Економікс" стверджують, що

ефективність характеризує зв'язок між кількістю одиниць обмежених ресурсів, які використовуються в процесі виробництва та отриманою кількістю потрібного продукту [1, с.34]. Збільшення кількості продукту, отриманого від даного обсягу витрат, вказує на підвищення ефективності, а зменшення обсягу продукту від даної кількості витрат вказує на зниження ефективності.

Інші зарубіжні автори такі, як М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, вважають, що ефективність — це співвідношення між обсягом виробництва продукції і необхідними для її виготовлення ресурсами, тобто вона визначає внутрішній параметр функціонування підприємства, віддзеркалюючи ефективність використання ресурсів [1, с.34].

Багато вітчизняних економістів розглядають ефективність як відношення ефекту, результату діяльності до витрат. Наприклад, С. Мочерний визначає, що "ефективність — здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат". А. Шегда стверджує, що "ефективність підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання основних і оборотних засобів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу". Прокопівний С. вважає, що "ефективність як економічна категорія визначається за об'єктивно діючим законом економії робочого часу, що є основоположною субстанцією багатства й мірою витрат, необхідних для його нагромадження та використання суспільством [2, с.54].

Література:

1. Окландер Т.О. Генезис маркетингу/Маркетинг і менеджмент інновацій — Суми: Університетська книга. — 2011. — №4. — Т. 1. — С. 33-37.
2. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія] / за заг. ред. О. Г. Янкового. — Одеса: Атлант. — 2013. — 470 с.

*Левковець Н.П., к.е.н., доцент кафедри фінанси, облік і аудит,
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ТА ЙОГО РОЛЬ ПРИ КРЕДИТУВАННІ ПІДПРИЄМСТВА

Економічне зростання різних суб'єктів господарювання потребує гармонійного поєднання залучення необхідної кількості ресурсів та їх ефективного використання. При цьому в умовах розвитку ринкових відносин на перший план виходять питання ресурсного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, де визначальне місце з погляду реалій вітчизняної економіки займає таке джерело, як кредитні ресурси. Це обумовлено розвитком вітчизняного банківського сектору економіки відносно до інших сегментів фінансового ринку, здатних акумулювати та забезпечувати потреби різних суб'єктів господарювання у відповідних ресурсах.

Однак у той же час кількість кредитних ресурсів є обмеженою внаслідок специфіки розвитку банківського сектору економіки, ряду об'єктивних та суб'єктивних причин щодо загального економічного розвитку, тому питання кредитного забезпечення підприємства набуває особливого значення. У загальному визначенні під кредитним забезпеченням розуміють діяльність із залучення, розміщення та використання ресурсів, які є за своєю сутністю кредитними ресурсами [1]. Таке подання сутності поняття "кредитне забезпечення" зустрічається у більшості економічних словників.

Сутність кредитного забезпечення виявляється в його функціях, тому розглянемо їх детально. До найбільш значущої функції кредитного забезпечення можна віднести відтворювальну функцію, яка визначається метою залучення кредитних ресурсів, наприклад, для поповнення обігових коштів. Зокрема ґрунтовність зазначеного визначається міркуванням В. Захожого, який відмічає, що залучення кредитних ресурсів для поповнення обігових коштів збільшує сукупний дохід завдяки віддачі залучених коштів з погляду

підвищення ефективності власних обігових коштів, що дає змогу підприємству ефективніше здійснювати свою господарсько-фінансову діяльність [2].

Іншою ключовою функцією кредитного забезпечення вважають розподільну функцію, прояв якої позначається на ефективній підтримці структури капіталу з метою виконання покладених на підприємство зобов'язань та визначених цілей згідно з напрямками ведення його господарської діяльності.

Не менш важливою є й контрольна функція, яка визначається з погляду наслідування поняття "кредитне забезпечення" властивостей категорії "кредит" та розкривається через прийнятне співвідношення залучених та власних ресурсів, спрямованих на задоволення потреб виробництва.

Разом з цим, об'єднанням зазначених функцій можна вважати принципи щодо реалізації кредитного забезпечення як процесу, який відображає низку економічних відносин. До таких принципів зазвичай відносяться принцип збалансованості наявних ресурсів, принцип диверсифікації джерел залучення ресурсів, принцип організації, планування тощо.

Якщо ж говорити про співвідношення поняття "кредитне забезпечення" з іншими складовими понятійного апарату, то, як було вже відзначено, таке поняття, насамперед, наслідує основні положення категорії "кредит" як позичкового капіталу, що надається на умовах повернення й обумовлює виникнення кредитних відносин між тим, хто надає кредит, і тим, хто його отримує. Тож можна говорити про те, що поняття "кредитне забезпечення" загалом враховує виникнення різних економічних відносин, головна спрямованість яких розкривається все ж таки з приводу виникнення кредитних відносин. Якщо ж узагальнити місце поняття "кредитне забезпечення" відносно фінансового забезпечення в цілому, то варто визначити, що кредитне забезпечення – це одна зі складових фінансового забезпечення.

При цьому вагомість такої складової значною мірою розкривається як спрямованістю діяльності конкретного суб'єкта господарювання, так і загальноекономічною ситуацією, що є присутньою у дійсний час. Разом з цим, важливо також відмітити, що кредитне забезпечення є складовою фінансово-

Секція 2. Економіка підприємства в сучасному конкурентному середовищі

кредитного механізму. Кредитне забезпечення – це сукупність економічних відносин, головна спрямованість яких визначається з приводу виникнення кредитних відносин та відносин щодо ефективного використання залучених ресурсів, які узагальнюються через окремі функції їх реалізації та визначають одну зі складових фінансового забезпечення суб'єктів господарювання. Додатком до розкриття сутності та змісту поняття "кредитне забезпечення" також може бути визначення його класифікаційних ознак, більшість з яких відноситься до класифікаційних ознак кредиту: обсягів, терміну надання, умов отримання та повернення тощо.

Поряд із цим, як ознаки кредитного забезпечення з погляду суб'єктів господарювання реального сектору економіки можна вказати: спрямованість залучених ресурсів щодо потреб підприємства, впливовість з погляду сталого ведення господарської діяльності тощо.

Тепер розглянемо зміст кредитного забезпечення банку. У разі, якщо позичальник не в змозі виконати свої зобов'язання у передбачені кредитним договором строки, кредитор може задовольнити свої вимоги за рахунок кредитного забезпечення.

До основних видів забезпечення кредиту належать:

- а) застава (майна, майнових прав, цінних паперів тощо);
- б) гарантії (банків, підтверджені фінансами чи майном третьої особи);
- в) інші види забезпечення (поручительство, свідоцтво страхової організації) [1].

Для вирішення проблем удосконалення кредитного забезпечення відтворення основних засобів підприємств необхідно проведення заходів як на мікро- так і на макрорівнях.

Можна запропонувати методику оцінки ефективності кредитного забезпечення відтворення основних засобів підприємств яка буде включати наступні етапи реалізації [2]:

Секція 2. Економіка підприємства в сучасному конкурентному середовищі

- оцінка економічного стану підприємства та розробка його стратегічного розвитку з виявленням перспективних напрямів використання грошових вкладень для збільшення обсягів виробництва і прибутковості;
- визначення основних цілей залучення кредитних ресурсів;
- визначення обсягу потреби в грошових засобах для підприємства і термінів їх використання та окупності;
- розрахунок ризику погіршення роботи підприємства при різних варіантах залучення чи не залучення грошових коштів;
- прогноз життєвого циклу стратегії реалізації кредитних відносин;
- аналіз стану та ефективності кредитного забезпечення;
- аналіз ринку кредитних ресурсів;
- оцінка підприємством умов залучення різних видів позикового капіталу та вибір серед них найбільш оптимальних;
- вибір форм і видів кредитування, які забезпечують необхідну ефективність;
- оцінка доступності залучення кредитних ресурсів з різних джерел;
- процедура залучення кредитних ресурсів;
- моніторинг ефективності використання кредитних коштів;
- контроль підприємства за використанням залучених кредитних ресурсів.

Література:

1. Говорушко Т.А. Сучасні проблеми кредитування суб'єктів підприємницької діяльності / Т.А. Говорушко, Ю.Ф. Гудзь // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2011_1-3.
2. Голуб Ю.О. Кредитне забезпечення як джерело фінансування суб'єктів господарювання / Ю.О.Голуб // Економіка розвитку / Механізм регулювання економіки. – 2020, № 3(55). – С. 23-25.

*Ракицька С.О., к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва,
Гутенко А.П., студент групи ЕБП-610М(п),
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Проблеми функціонування та розвитку підприємств будівельної галузі знайшли відображення в роботах багатьох науковців: І. Адамської, К. Засікан, О. Камбур, А. Колосової, Т. Окландер, О. Оскоми, І. Педько, Н. Петрищенко, А. Стельмашука, М. Сухонос та інших. Але, незважаючи на досить велику кількість публікацій, багато питань щодо сучасного стану та перспектив розвитку підприємств будівельної галузі є актуальними та потребують подальших досліджень. Галузь будівництва тісно пов'язана з усіма галузями господарства і є споживачем їхньої продукції, а саме – у будівництві використовується 10% продукції машинобудування, 20% прокату чорного металу, 40% лісоматеріалів та 5% виробів хімічної промисловості. Важливим є аналіз будівельної галузі та її діяльності за останні роки. Необхідно виявити проблеми та перспективи будівництва на основі порівняння стану будівельних підприємств за поточний та попередні періоди, знайти шляхи покращення стану економіки підприємств будівельної галузі. За твердженням Г.Жовтяк та І.Волохової, «Саме будівництво як економічний процес являє собою безперервну інвестиційну діяльність власників капіталу протягом життєвого циклу будівель чи споруд, у які вкладається цей капітал. Будівельна галузь України є однією з найбільш бюджетоутворюючих та водночас стратегічно важливою у розвитку національної економіки та розвитку соціальної інфраструктури країни» [1, с. 51].

Проблема підвищення фінансових результатів функціонування будівельної галузі на сьогодні не втрачає своєї актуальності. Подальшого дослідження потребує динаміка показників її розвитку, виявлення негативних

факторів впливу та причин їх виникнення задля поліпшення ситуації в галузі та розробки дієвих шляхів підвищення рентабельності будівельних підприємств.

Фінансовим результатом господарської діяльності будь-якого підприємства виступає його прибутковість, яка характеризується абсолютними (сума прибутку) та відносними (коефіцієнти рентабельності) показниками.

За січень–вересень 2021 року фінансовий результат до оподаткування великих та середніх підприємств становив 587,0 млрд. грн прибутку (за січень–вересень 2020 року – 93,3 млрд. грн прибутку).

Прибуток становив 702,0 млрд. грн, або 170,5% порівняно із січнем–вереснем 2020 року, збитків допущено на суму 115,0 млрд. грн (або 36,1%).

Частка збиткових підприємств за січень–вересень 2021 року становила 22,9% (за січень–вересень 2020р. – 34,8%) (Рис.1).

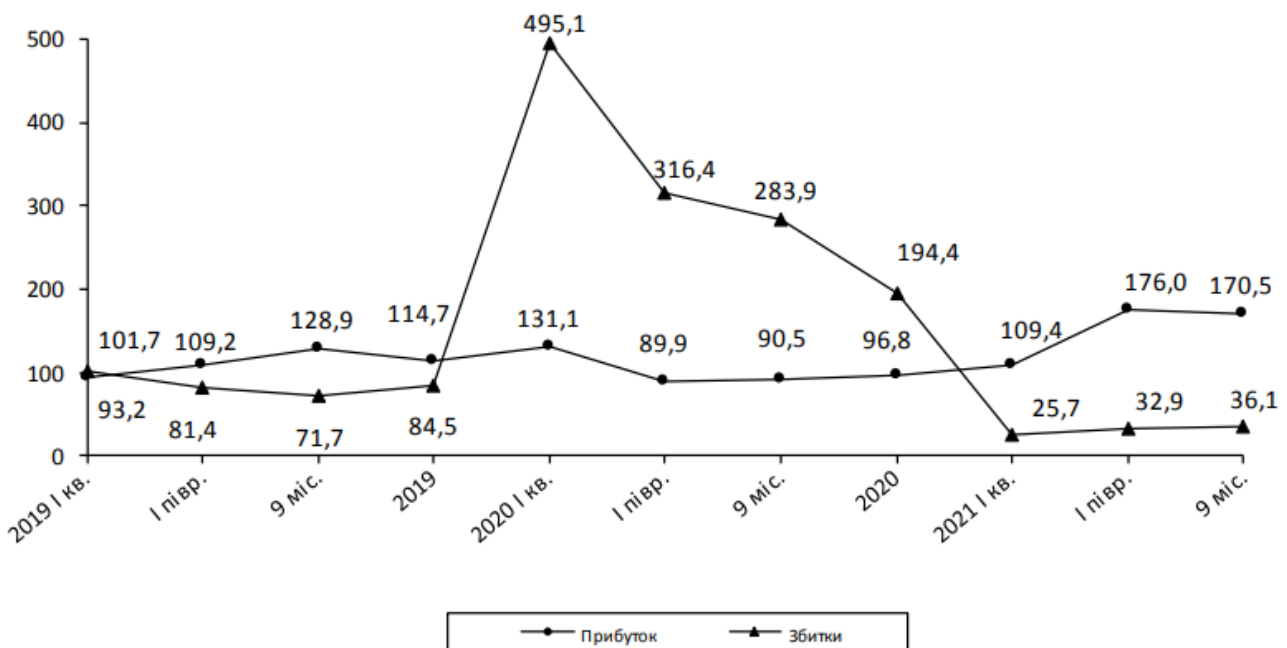

Рис.1. Темпи зростання (зниження) прибутків та збитків (у % до відповідного періоду попереднього року)

Фінансові результати до оподаткування великих та середніх будівельних підприємств за видами економічної діяльності за січень–вересень 2021 року дещо кращі, ніж в цілому по підприємствах всіх видів діяльності. При цьому частка збиткових будівельних підприємств за 9 місяців 2021 року порівняно з відповідним періодом попереднього року знизилася з 27% до 24,6%. В цілому

Секція 2. Економіка підприємства в сучасному конкурентному середовищі

по всім видам економічної діяльності частка збиткових підприємств в Україні за січень–вересень 2021 року становила 22,9% (за січень–вересень 2020 року – 34,8% (за січень-вересень 2019 року – 22,7%).

Прибуток будівельних підприємств становить 3075,8 млн. грн. (91,4% порівняно з аналогічним періодом 2020 року), збиток – 1944,7 млн. грн. (111,9%). Фінансовий результат до оподаткування знизився до 1131,1 млн. грн., тоді як за січень-вересень 2020 року він досяг 1628,9 тис. грн. В цілому по Україні прибуток підприємств зріс майже в 2 рази і становить 170,5% порівняно з січнем-вереснем 2020 року [2].

Наведені статистичні дані підтверджують необхідність здійснення постійних стратегічних змін щодо вдосконалення виробничого потенціалу, структури управління, розширення ринків збуту, підвищення якості продукції та послуг, розробки інвестиційної та інноваційної політики, за умов врахування максимальної кількості чинників мікро- та макросередовища. Застосування заходів щодо підвищення ефективності управління в вітчизняній будівельній галузі дозволить скоротити кількість нерентабельних і збанкрутілих підприємств, знизити збитки від операційної діяльності та підвищити фінансові показники роботи сучасного будівельного комплексу в цілому.

Література:

1. Жовтяк Г.А. Стан та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі України / Г. Жовтяк, І. Валахова // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – Том 31 (70). № 6, 2020– С. 50-55.

2. Експрес-випуск Державної служби статистики України «Фінансові результати діяльності великих та середніх підприємств за січень–вересень 2021 року» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТНУ ПОЗИЦІЮ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Формування конкурентного середовища на ринку супроводжується динамічними процесами зміни ринкової частки певних товаровиробників, у ході яких виявляється перевага окремих суб'єктів господарювання. Важливо зрозуміти, кому вона віддається, в першу чергу, і до кого із часом переходить, визначити джерела та ринкові сегменти найбільшої переваги. В цілому ця проблема представлена досить великою категорією «конкурентоспроможність підприємства». Питанням вивчення конкурентоспроможності підприємств, а також її оцінки присвячені роботи І. Ансоффа [1], Я. Гордона [2], Г. Мінцберга [3], М. Портера [4], А.А. Томпсона, А.Дж. Стрикленда [5], К. Фляйшера [6], тощо.

Під час формування конкурентної позиції на ринку вагоме значення відіграє галузева специфіка підприємства. Відповідно, фактори конкурентоспроможності підприємства повинні ґрунтуватися на цих особливостях. Специфічні ознаки будівельної галузі науковці поділяють за двома напрямками впливу. Перший включає специфіку будівельної продукції, а другий – виробничий процес [7, 8].

До першого напрямку впливу відноситься нерухомість об'єктів, індивідуальність об'єктів, трудомісткість продукції, матеріаломісткість продукції. До другого – технології будівельного виробництва, природні умови зведення об'єктів, довготривалість виробничого циклу, залучення співвиконавців.

Нерухомість виробленої продукції відрізняє будівельну галузь від інших галузей економіки. Статичність, неможливість перенесення об'єкта в інше місце, потреба в облаштуванні спеціальних майданчиків та місць для відпочинку робітників, залучення та транспортування спеціальної техніки значно збільшують вартість будівництва. Також додаткові витрати пов'язані з

Секція 2. Економіка підприємства в сучасному конкурентному середовищі

цим, що майже кожен збудований об'єкт має індивідуальних архітектурний проект, що вимагає залучення додаткових висококваліфікованих спеціалістів в цій сфері. Це додає додаткову непередбачуваність будівельному процесу і підвищує рівень ризику для будівельної організації. Хоча роботу виконують співвиконавці, але вся відповідальність за якість і вчасність робіт лежить на будівельному підприємстві.

Готова будівельна продукція характеризується високим рівнем матеріаломісткості, частка матеріальних витрат може сягати понад 80% в загальній сумі витрат на виробництво. Тому політика ресурсозбереження відіграє значну роль у забезпеченні конкурентоспроможності будівельної продукції. Трудомісткість продукції безпосередньо залежить від рівня використання ручної праці. Знизити частку трудовитрат дозволяє механізація і автоматизація будівельного процесу. На процес за будови впливають природно-кліматичні умови, наприклад, температурний режим, опади роблять процес важким та ускладненим для дотримання усіх технологічних умов та впливають на його вартість. Довготривалість виробничого циклу знижує оборотність капіталу і обумовлює складність процесу розрахунку всіх витрат на майбутнє, бо спрогнозувати вартість матеріалів, робочої сили чи рівень інфляції досить проблематично на декілька років наперед.

Відмінні риси будівельної галузі істотно впливають на характеристики будівельного ринку. Фіксована локація готової продукції призводить до того, що прорахунки у виборі міста будівництва практично неможливо нівелювати в майбутньому. Чітко географічно обмежені масштаби будівельного ринку обумовлюють значні трансформації співвідношення між попитом і пропозицією і, як наслідок, суттєві коливання цін в регіональному розрізі. Для запобігання зниження прибутковості необхідно проводити детальний аналіз ринку ще до отримання дозволу на будівництво. Фактори впливу на формування конкурентоспроможності будівельних підприємств мають змогу перетворитися на конкурентну перевагу лише в тому разі, коли здійснюватимуть стимулюючий, а також позитивний вплив на діяльність

організації. У випадку виявлення факторів, які негативно впливають на управління та формування конкурентоспроможності підприємства, необхідно їх якщо не усунути, то мінімізувати для запобігання зниження рівня конкурентоздатності.

Таким чином, наявні конкурентні переваги фактично демонструють реалізовані можливості підприємства. Резерви підприємства визначаються його потенціалом, який під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, а також законів функціонування ринку, втілюється у конкурентних перевагах. За умови їх опанування, підприємство може успішно існувати і вдосконалюватися.

Література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление : учеб. для вузов / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 454 с.
2. Гордон Я. Целевая конкуренция / Ян Гордон ; пер. с англ. С. Жильцов, И. Малкова, Е. Фёдорова. – М.: Вершина, 2006. – 368 с.
3. Минцберг Г. Школы стратегий : учеб. для вузов / Г. Минцберг, Б. Альстрэд, Дж. Лэмпел. – СПб. : Питер, 2000. – 336 с.
4. Портер М. Стратегія конкуренції і методика аналізу галузей і діяльності конкурентів : навч. посіб. / М. Портер. – К.: Основи, 2007. – 451 с.
5. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А.А. Томпсон, А. Дж.Стрикленд. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2007. – 928 с.
6. Фляйшер К. Стратегический и конкурентный анализ: методы и средства конкурентного анализа в бизнесе / пер. с англ. М.: ИД «Вильямс», 2005. 549 с.
7. Барановська П.І. Економіка будівництва / Ю.Н. Казанський, А.Ф. Ключев, Л.А. Косолапов, І.М. Любимов, Ю.П. Панібрат // Частина І. – 2003. – Параграф 1.2. – Режим доступу: <http://epi.cc.ua/osobennosti-otraslivliyanie-ekonomiku-27260.html>
8. Смачило В.В., Головка-Марченко І.С., Фактори конкурентоспроможності будівельних підприємств / «Молодий вчений». № 4.4 (44.4), квітень, 2017 р., С.98-103 – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.4/23.pdf>

Чіков І.А., аспірант, асистент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна

Методи діагностики ймовірності банкрутства аграрних підприємств

Питання діагностики ймовірності банкрутства аграрних підприємств, враховуючи очевидну важливість аграрного виробництва для країни, набуває вкрай особливого значення.

На сьогоднішній день у світовій та вітчизняній практиці найбільш поширеними моделями діагностики ймовірності настання банкрутства є моделі дискримінантного аналізу. Дискримінантний аналіз ймовірності банкрутства полягає у розрахунку зведеного інтегрального показника фінансового стану підприємства, на підставі якого з певною ймовірністю можна передбачити банкрутство суб'єкта господарювання. Використання дискримінантних моделей діагностики ймовірності банкрутства дозволяє на основі обмеженої кількості показників отримати інформацію стосовно фінансового стану підприємства [1].

П'ятифакторна модель Альтмана є однією із перших моделей діагностики ймовірності настання банкрутства. Перевагою даного підходу є простота в розрахунках та послідовність проведення аналізу прогнозування настання банкрутства. Модель має наступний вигляд [2]:

$$Z = 0,717x_1 + 0,847x_2 + 3,107x_3 + 0,42x_4 + 0,995x_5, \quad (1)$$

де x_1 – відношення власного оборотного капіталу до загальної кількості активів; x_2 – відношення нерозподіленого прибутку до загальної кількості активів; x_3 – відношення прибутку до виплати відсотків до загальної кількості активів; x_4 – відношення власного капіталу до зобов'язань; x_5 – відношення чистого доходу до загальної кількості активів.

Якщо інтегральний показник $Z < 1,23$, то підприємство вважається банкрутом; при $Z \in [1,23; 2,9]$ ситуація вважається невизначеною; якщо $Z > 2,9$, то підприємство вважається фінансово стійким, відповідно, ймовірність настання банкрутства є мінімальною.

Наступним підходом до діагностики ймовірність настання банкрутства є модель Спрінгейта, однак, варто зазначити, що даний метод орієнтований лише на Канаду та США, тому необхідним є їх коригування на національну валюту. На нашу думку, використання даного методу доцільне лише в комплексі з іншими моделями. Загалом модель Спрінгейта має такий вигляд [2]:

$$Z = 1,03x_1 + 3,07x_2 + 0,66x_3 + 0,4x_4, \quad (2)$$

де x_1 – відношення власного оборотного капіталу до загальної кількості активів; x_2 – відношення прибутку до виплати відсотків до загальної кількості активів; x_3 – відношення прибутку до оподаткування до поточних зобов'язань; x_4 – відношення чистого доходу до загальної кількості активів.

Якщо для підприємства критерій $Z < 0,862$, то підприємство вважається потенційним банкрутом; при $Z > 2,451$, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство є фінансово надійним; в межах $Z \in [0,862; 2,451]$ – ймовірність банкрутства вважається не визначеною.

Модель Терещенка О.О. є однією із найбільш поширених моделей діагностики ймовірність настання банкрутства підприємств в Україні. Модель Терещенка має наступний вигляд [3]:

$$Z = 1,5x_1 + 0,08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0,3x_5 + 0,1x_6, \quad (3)$$

де x_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань; x_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань; x_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів; x_4 – відношення прибутку до виручки; x_5 – відношення виробничих запасів до виручки; x_6 – відношення виручки до основного капіталу.

Якщо $Z > 2$ – підприємство є фінансово стабільним, а, отже, йому не загрожує банкрутство; при $Z \in [1; 2]$ – фінансова рівновага порушена, при переході на антикризове управління банкрутство не загрожує; якщо $Z \in [0; 1]$ – існує загроза банкрутства, якщо не будуть проведені санаційні заходи; $Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

Ще однією моделлю діагностики ймовірність настання банкрутства на вітчизняних підприємствах є модель Матвійчука А.В. Вона характеризує

існуючий фінансово-економічний стан підприємства, так як розроблена з урахуванням специфіки функціонування суб'єктів господарювання в умовах трансформаційної економіки. Модель Матвійчука А.В. має наступним вигляд [4]:

$$Z = 0,033x_1 + 0,268x_2 + 0,045x_3 - 0,018x_4 - 0,004x_5 - 0,015x_6 + 0,702x_7, \quad (4)$$

де x_1 – коефіцієнт мобільності активів; x_2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; x_3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу; x_4 – коефіцієнт окупності активів; x_5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами; x_6 – концентрації залученого капіталу; x_7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом.

Якщо $Z < 1,104$ – на підприємстві спостерігається порушення фінансової стійкості, виникає ймовірність фінансової кризи, яка зі зменшенням показника збільшується; $Z > 1,104$ – фінансовий стан задовільний, чим вище даний показник, тим зменшується ймовірність банкрутства.

Застосування вищенаведених моделей діагностики банкрутства дасть можливість визначити можливі зміни, які призведуть до покращення фінансового стану підприємства. Однак, слід врахувати наступне: в рамках формування найбільш повної оцінки про ймовірність настання банкрутства, доцільно використовувати комплекс із декількох підходів, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів.

Література:

1. Перерва П.Г. Банкрутство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: *Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2015. № 59 (1168). С. 148-152.
2. Чібісова В.І. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22 (2). С. 389-394.
3. Терещенко О.О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. *Економіка України*. № 8. 2003. С. 38-44.
4. Матвійчук А. В. Діагностика банкрутства. *Економіка України*. 2007. № 4. С. 20-28.

ПАТЕРН МЕДИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ РЕНТИ

Сфера охорони здоров'я є предметом зацікавленості вчених протягом всієї історії становлення науки. Архаїчна актуальність сфери охорони здоров'я носить міжнауковий характер медичного, філософського, історичного, економічного, організаційного та інших напрямків наукового пізнання. На стадії відродження, науково-технічного прогресу простежується зростання медичних знань, де особлива роль надається охороні здоров'я [4]. Соціально-економічні, культурні, історичні виклики, з якими вона зіштовхується, потребують пошуку налагодженого механізму – системи функціонування, яка врахує потреби та можливості всіх верств населення, буде сприяти розвитку соціуму.

З етапом реформування в Україні система охорони здоров'я зазнала стратегічних змін, що, у свою чергу, слугує тригером до розширення потенціалу екосередовища суб'єктів ринкових відносин, появи нових джерел підвищення прибутковості, конкурентоспроможності організацій та працівників тощо [1]. Реформування справило вплив на зовнішні умови та внутрішні можливості як гравців комунального та державного сектору, так і приватних підприємств.

Сучасне екосередовище охорони здоров'я передбачає діяльність як мінімум трьох сегментів учасників ринку, які надають медичні послуги: приватні компанії, комунальні некомерційні підприємства та державні, а також відомчі організації. Діяльність окреслених суб'єктів передбачає в основному генерацію потоків доходу, які охоплюють фінансування наданих медичних послуг з автономної державної агенції – Національної служби здоров'я України

(НСЗУ); прямих внесків від закупівельників послуг та цільових дотацій в межах реалізації державних чи іноземних програм.

Важливо відмітити, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування реалізує власну політику, адаптуючи фінансову систему Беверіджа, яка передбачає оплату за послуги медичних організацій та фармацевтичних закладів в межах гарантованого пакету послуг через дистриб'юторський автономний орган – НСЗУ [6]. НСЗУ здійснює, з одного боку, використання пулінгових фінансових ресурсів, виділених з державного бюджету, для оплати медичних послуг, з іншого – укладання договорів з медичними установами: комунальними некомерційними чи приватними компаніями – для оплати за надані послуги пацієнтів – капітація. Звернемо власну увагу, що принцип «гроші йдуть за пацієнтом» передбачає авансову оплату коштів НСЗУ не за окремий медичний випадок, а за весь пакет послуг [2]. Таким чином, стимулами компаній медичного сектору є залучення пацієнтів через конкуренцію в медичній та сервісній якості надання послуг в лікарні, що охоплює зовнішньоринкову та внутрішньоорганізаційну конкуренції.

Окрім капітації за послуги медичних організацій, держава повністю або частково забезпечує фінансування лікарських засобів, що входять до гарантованого пакету послуг шляхом взаємодії з аптеками – реімбурсація. Тарифи на послуги, а також граничну вартість ліків за які оплачує НСЗУ, встановлюються у тарифному договорі НСЗУ [2]. Слід відмітити, що тарифи передбачають мінімальний комерційний ефект для закладів та слугують швидше соціально направленим підприємництвом некомерційного характеру.

Комунальні, приватні, державні чи відомчі компанії у спектрі власного розвитку охоплюють надання ринкових послуг, які оплачують приватні страхові компанії, прямі внески пацієнтів або реалізації окремих медичних програм з оплатою іноземними державами чи компаніями.

Отже, незважаючи на те, що будь-яка система тяжіє до патерналізму, закладам охорони здоров'я надається широкий спектр розвитку власного

потенціалу – користування перевагами умов економіки ренти з одного боку – генерування прибутку з державного ресурсу без збільшення його продуктивності, а створення доданої економічної цінності; та ринкового розвитку через партнерську взаємодію зокрема, що носить сукупність переваг для всіх учасників партнерської взаємодії.

Патерн закладу охорони здоров'я повинен будуватися на урахуванні щонайменше шести основних піларів системи охорони здоров'я, згідно затвердженої постанови ВООЗ для систем охорони здоров'я: організаційного, інформаційного, фінансового забезпечення, людських ресурсів, моделі надання послуг та матеріально-технічного забезпечення [3].

В даному дослідженні пропонуємо виокремити партнерство в межах організаційного пілару, який синергічно червоною лінією перетинає всі вищевказані складові, надаючи переваги для компаній, споживачів та постачальників. Це дозволить відобразити систему організаційної взаємодії на рис.1.

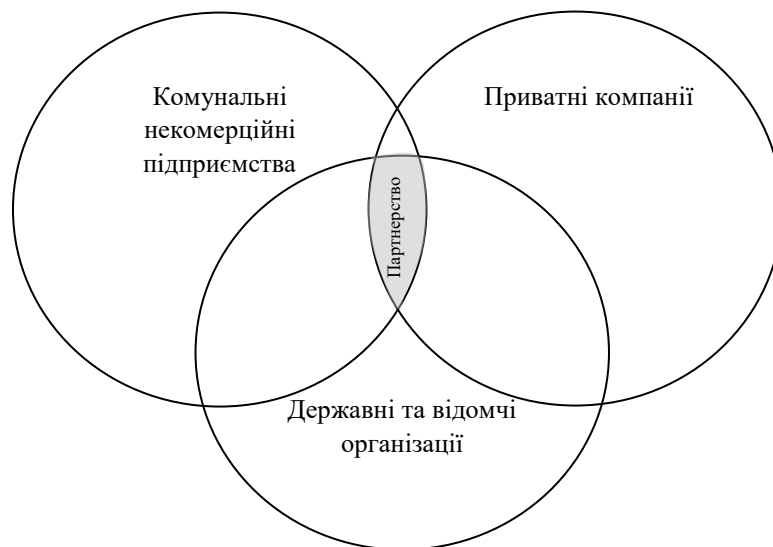

Рис.1 – Організаційна взаємодія закладів охорони здоров'я для досягнення економічного розвитку

Джерело: запропоновано автором на основі [5]

Таким чином, заклади охорони здоров'я України потребують формування налагодженого патерну – організаційно-управлінського механізму – для ефективного використання фінансових ресурсів, що, за оцінкою експертів,

Секція 2. Економіка підприємства в сучасному конкурентному середовищі

може призвести до економії 20-40% фінансових ресурсів закладів охорони здоров'я, забезпечити конкурентоспроможність закладів, їх економічну стійкість та сприяти зростанню соціального благополуччя серед населення. Адже будь-яка система – не мета, а засіб досягнення цілей, - надання вчасної медичної допомоги, належної якості та без фінансових труднощів. Механізми досягнення цієї цілі будуть розглянуті у майбутніх дослідженнях.

Література:

1. Медична реформа в Україні [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://moz.gov.ua/plan-reform>.
2. Вимоги до пакетів послуг програми медичних гарантій [Електронний ресурс] // Національна служба здоров'я України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://nszu.gov.ua/images/PMG%20booklet__23.03.pdf.
3. Баєва О. В. Основи менеджменту охорони здоров'я / О. В. Баєва. – Київ: Міжнародна академія управління персоналом, 2007. – 328 с
4. Полушкін П. М. Посібник до вивчення курсу «Історія медицини» / П. М. Полушкін. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2016. – 242 с.
5. Рєпіна І. М. Квантове партнерство як передумова холархічного розвитку / І. М. Рєпіна, О. А. Шапран. // Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – 2021. – С. 71–74.
6. Філіпова Н. В. Аналіз системи фінансування охорони здоров'я в Україні / Н. В. Філіпова. // Фінансові ресурси: проблеми формування та використання. – 2021. – №25. – С. 151–158.

СЕКЦІЯ 3. РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

*Polishchuk V.G., Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Kuprinets V.A., a beneficiary of higher education of the Department of
Entrepreneurship, Trade and Logistics,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine*

ISSUES OF LOMBARD DEVELOPMENT IN UKRAINE AT THE PRESENT STAGE

Pawnshops have played an important socio-economic role in society for centuries. Do we provide short-term lending services to citizens, pawnshops meet the needs of different segments of the population, help maintain its standard of living, reduce social tensions in the country, as well as increase the effective demand for goods and services in general. In the current crisis in Ukraine, most financial services market players are reducing their activities, including credit. Pawnshops, on the other hand, are actively increasing their market presence, taking advantage of their natural competitive advantages. A pawnshop is a financial institution whose exclusive activity is to provide financial loans at its own risk to individuals at the expense of its own or borrowed funds, on the security of property for a specified period and at interest and the provision of related services. The main advantage of pawnshops over banks is that they do not require a certificate of income, residence permit and do not check the credit history of the client. Most often, customers leave gold and silver products as collateral. Second place goes to technology and electronics.

From July 1, 2020, the National Bank of Ukraine will carry out state regulation and supervision of pawnshops. The main goal of the National Bank is to provide conditions for the development of the pawnshop market on the basis of transparency and respect for the rights and interests of consumers through the introduction of risk-based approach in licensing, regulation and supervision of the pawnshop market. Pawnshops do not attract funds from individuals. Accordingly, their activities do not pose a significant risk to the stability of the financial system and, as a result, will be subject to simplified regulation and supervision by the National Bank. The

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

characteristic difference between loans issued by pawnshops and other types of lending is the mandatory presence of collateral, which is transferred to the ownership of the pawnshop. The subject of the pledge may be the property of an individual, which he is willing to provide to secure a loan. The most common collateral is jewelry, appliances, etc. Rarely is the subject of collateral a car or real estate [1]. The value of the collateral for a pawnshop loan always exceeds the amount of credit that can be provided to the client. Usually pawnshops value mortgaged property below its real (market) value. Thus, as of the end of 2019, the ratio of the value of collateral to loans was 116.4%. Pawnshops ensure their profitability at the expense of relatively high interest rates on the loan (weighted average annual interest rate in 2019 – 215.2%), and sometimes – high penalties for breach of loan agreement and through the sale of collateral. The Ukrainian Lombard loan market is showing moderate growth: in 2019, pawnshops issued loans worth UAH 18.2 billion, which is about 11% more than in 2018 (UAH 16.4 billion). The growth of the Lombard lending market is due to growing demand for additional resources and the unavailability of loans from other sources for low-income people. At the same time, the number of pawnshops in Ukraine is gradually declining, in contrast to the number of their structural units: as of the end of 2019 in Ukraine there were 324 pawnshops with 6,172 branches, at the end of 2018 – 359 pawnshops with 6,171 structural units. During 2019, pawnshops concluded 117,667,000 loan agreements. The average loan amount is only UAH 1,544.9. That is, the market is characterized by high turnover: small loans are often granted and repaid during the year. Therefore, the amount of loans issued may be slightly overstated. Due to its high liquidity, the most common type of collateral is jewelry. They provide 76.9% of all loans provided by pawnshops in 2019. In second place in terms of prevalence – home appliances (22.5%). And only 0.6% of all other collateral are cars, real estate and more. The share of loans repaid at the expense of pledged property is in the range of 10-14% of the total amount of repaid loans. The ten largest pawnshops provided loans accounted for 63.5% of total loans and 47.1% of total assets, while the three largest – 27.5% of total loans and 25.2% of all pawnshop assets [4].

In addition, there are cases where several different financial institutions, including pawnshops, operate using the same brand. This can confuse the consumer as to which institution provides the financial service. In some cases, a pawnshop may have two separate websites. One is to interact with customers, which is easy to find in a search engine on the Internet, and the other is to comply with the law on disclosure, which is difficult to find, but which contains mandatory information for disclosure to consumers on the rules / regulations governing the provision of pawnshop services. Usually, real annual interest rates on Lombard loans are lower than on short-term non-bank loans provided by financial companies. However, despite this, they are also quite high – the weighted average annual rate at the end of 2019 is 215.2%. Significant costs of debtors to service pawnshop loans are also directly related to the problem described above of the lack of legal restrictions on the liability of the client within the value of the collateral [3].

As of October 1, 2021, there were 208 pawnshops in the State Register of Financial Institutions. The total value of all pawnshops was 4205475.2 thousand UAH, equity – 1768917.4 thousand UAH, liabilities – 2434312.7 thousand UAH, income – 3088143.8 thousand UAH, labor costs – 616408.2 thousand UAH. On a territorial basis, the largest number of pawnshops is registered in the following oblasts: Kyiv and Kyiv oblast – 24.3%; Dnipropetrovsk – 14.7%; Donetsk – 11.7%; Kharkiv – 8.1%.

It should also be noted that the value of the property pledged was 15375169.8 thousand UAH. The amount of repaid financial loans amounted to UAH 1,310,9272.1 thousand. The amount of accrued interest for the use of financial loans amounted to 13095785.4 thousand UAH. The number of contracts repaid at the expense of property was 1126925 thousand units. The weighted average annual interest rate on loans was 307.23%.

The volume of loans provided by pawnshops in the 1st quarter of 2021 amounted to UAH 4.2 billion, which is 5% more than in the corresponding period of 2020. Products made of precious metals and precious stones account for 78% of the deposit, and the rest for household appliances. On June 4, 2021, the Committee on

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

Supervision and Regulation of Non-Banking Financial Services Markets reviewed these acts for the first time and applied measures to influence 36 companies: 4 – lessors, 13 – pawnshops, 19 financial companies. As of April 1, 2021, the total amount of equity of financial companies amounted to UAH 25.8 billion and pawnshops – UAH 1.7 billion. According to the results of supervisory work, 25 financial institutions were found to be non-compliance with the requirements for the equity ratio (require recapitalization in the total amount of UAH 118 million), of which: 19 financial companies 6 pawnshops. In the 3rd quarter of 2021, the revenues of pawnshops exceeded expenditures by only UAH 131 million, while revenues exceeded UAH 3 billion. This follows from the reports published by the National Bank. It does not contain data on the profitability of institutions. According to the NBU, in January-September this year, pawnshops issued 7.3 million new loans worth UAH 13.1 billion (average check – UAH 1.8 thousand) on collateral worth UAH 15.4 billion [2].

Thus, UAH 13.1 billion of loans were repaid during the reporting period. At the same time, he pledged only UAH 2 billion. Since the beginning of the year, more than UAH 2.7 billion has been accrued for the use of loans. At the same time, the number of registered pawnshops in the first nine months of 2021 decreased by 6.3% compared to the end of 2020. In addition, the volume of new loans issued by pawnshops in the third quarter as collateral increased 1.5 times compared to the previous quarter – up to UAH 13.1 billion. As reported, the National Bank on July 1, 2021 began accepting complaints about the work of pawnshops and insurance companies.

Literature:

1. Didenko L.V., Kobzar I.A., Khanaliyeva I.S. Investigation of the activities of non-bank financial institutions as participants in the modern financial services market. Economic analysis. 2018. Volume 28. № 4. Pp. 88-94.
2. Official site of the National Bank of Ukraine. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/en/index>
3. Results of activity of insurance companies for the first half of 2018. URL: <https://forinsurer.com/files/file00642.pdf>
4. The future regulation of pawnshops. National Bank of Ukraine. K: White Book, 2020. 24 p.

*Безхлібна А.П.,
к.е.н, доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна*

ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРИМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Проблеми вирівнювання соціально-економічного розвитку знаходились в полі зору видатних економістів з початку XIX ст. Мальтуз, Рікардо, К. Юнг, К. Маркс, С. Кузнець досліджували питання розподілу та перерозподілу багатства на макрорівні. На початку XXI ст. французький економіст Т. Пікетті, підтверджуючи свою працю монументальним аналізом статистичних даних, досліджував питання погрози концентрації багатства та майна сучасному соціальному укладу та демократії в цілому [1]. Необхідність примусового «вирівнювання» випливає з того, що капіталізм породжує диференціацію в доходах населення, і цей процес може бути припинено тільки шляхом державного втручання [2].

Сучасні дискусії про характер, темпи та межі зростання почалися в 1972 році з доповіді Римського клубу «Межі зростання». Римським клубом були розроблені комп'ютерні моделі і вивчені сценарії продовження економічного зростання і впливу на навколишнє середовище [3]. Результати цього аналізу та його продовження вказують на існування планетарних меж зростання.

У моделі 2004 року оптимальний (рівноважний) сценарій - це сценарій, який пророкує обмеження зростання та вдосконалення технологій водночас та передбачає наступні заходи:

- обмеження народжуваності з метою плавної стабілізації населення Землі до 2050 року на рівні 8 млрд чоловік;
- вдосконалення технологій, для скорочення споживання невідновлюваних ресурсів на одиницю промислової продукції на 80%, а викидів забруднень на неї - на 90% до 2100 року;
- стримування зростання виробництва товарів і послуг на душу населення,

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

з плавною стабілізацією обсягів виробництва;

- підвищення врожайності в сільському господарстві, з поступовим переходом на більш екологічно чисті технології [4; С. 268].

Актуальні питання розвитку економіки в умовах обмежених природних ресурсів створюють передумови до пошуку альтернативних стратегій розвитку економіки регіонів та їх екосистем. Стратегії інтеграції економіки і екосистеми передбачають три можливі варіанти (табл. 1).

Таблиця 4.1 – Стратегії інтеграції економіки і екосистеми

Назва стратегії	Суть стратегії (взаємозалежність економіки та екосистеми)	Науковий напрям, до якого відноситься стратегія
Стратегія «економічного імперіалізму»	Економіка розвивається, поки не включить в себе абсолютно все. Додаткові витрати трансформуються у внутрішні витрати виробництва. Не залишається нічого, щоб перебувало поза економікою	Неокласична економіка
Стратегія «екологічного редукаціонізму»	Скорочення розмірів економіки до її повного зникнення, в результаті чого все навкруги стає частиною екосистеми	Науковий матеріалізм
Стратегія «сталого розвитку»	Економіка розглядається як підсистема екосистеми. Необхідно заощаджувати на дефіцитних факторах, але це вже не засоби виробництва, а природний капітал	Економічна теорія «наповненого світу»

Джерело: побудовано на основі [5].

Г. Дейлі [5] зазначає, що перехід від неокейнсіанського економічного принципу кількісного збільшення (зростання) до якісного поліпшення (розвитку) може відбутися після зміни підходів до економічної діяльності та її оцінки відносно екосистеми, що дозволить зберігати довкілля шляхом зменшення потоку ресурсів або застосування більш безпечної комбінації продуктів.

Екосистеми – це складні, динамічні та інтегровані природні системи, які виробляють товари та послуги для суспільства та мають значну внутрішню цінність [6].

Ще у 2000 р. ООН було проголошено початок програми «Оцінка екосистем на порозі тисячоліття» (Millennium Ecosystem Assessment), яка передбачала «оцінку наслідків змін в екосистемах для добробуту людей і наукову характеристику діяльності, необхідної для розширення можливості для збереження екосистем та їх сталого використання» [7; С. 131].

В 2012 році Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН було затверджено застосування екосистемного підходу. Держави-члени ООН зобов'язались застосовувати екосистемний підхід при організації розвитку.

В зв'язку з цим країнами ЄС було схвалено висунутий Європейською комісією Європейський зелений курс (The European Green Deal), мета якого – набуття Європейським континентом кліматичного нейтралітету до 2050 року підвищення добробуту громадян, захист біологічного різноманіття, екологізація економіки [8.;9].

Ця ініціатива передбачає використання інструментів обмеження забруднення парниковими газами, об'ємів викидів (розробка політики управління відходами їх скорочення, в тому числі – торгівля), забруднюючих речовин у ґрунті, оподаткування та надання преференцій щодо використання різних видів енергоресурсів, відновлення лісів у Європі [10].

Що стосується регіонального розвитку, то попередні стратегії вирівнювання соціально-економічного розвитку регіону використовували галузевий підхід, який не враховує специфіку різних типів територій держави, та об'єктами політики були слаборозвинуті регіони, не враховувалися особливості та потреби різних видів територій. Водночас прийняття нової Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [11] надає можливість використовувати всі можливі специфічні інструменти та механізми відповідно до умов та особливостей розвитку територій (поєднання галузевого та територіального підходу). В рамках цього підходу розбудова конкурентоспроможного регіону потребує діагностики ресурсів територій та подальшої реалізації політики, заснованої на розумному споживанні ресурсів (скорочення споживання невідновних ресурсів, використання технологій

переробки відходів) та використанні екосистемного підходу.

Література:

1. Пикетті Т. Капітал у XXI столітті. Пер. с англійської Н.Палій. К.: Наш Формат, 2016. – 696 С.
2. Ryan Cooper. Why everyone is talking about Thomas Piketty's Capital in the Twenty-First Century. The Week (March 25, 2014). [Електронний ресурс]. URL: <https://theweek.com/articles/448863/why-everyone-talking-about-thomas-pikettrys-capital-twentyfirst-century>)
3. Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers, and William W. Behrens: The Limits to Growth. New York: Universe Books. 1972
4. Медоуз Д. и др. Пределы роста. 30 лет спустя. – М.: Академкнига, 2007. – 342 с.
5. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку: Інститут сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2002,. – 312 с.
6. M. Munawar, J. Hartig. A commentary-/ The Ecosystem Approach in the 21st Century: Guiding science and management, Aquatic Ecosystem Health & Management. 2020, 23:4, P. 500-504, DOI: 10.1080/14634988.2020.1863736
7. Дейнега М.А. Екосистемний підхід до використання природних ресурсів: правовий аспект / Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 2 С. 131-135
8. Tamma P., Schaart E., Gurzu A. Europe's Green Deal plan unveiled. Politico, 2019-12-11.
9. 3 Simon Fr. EU Commission unveils 'European Green Deal': The key points. [Electronic resource] URL: www.euractiv.com
10. Valatsas D. Green Deal, Greener World / Foreign Policy. 2019. December 17.
11. Постанова «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 5 серпня 2020 р. № 695. Кабінет Міністрів України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність теми. Розвиток малого та середнього бізнесу для регіону відіграє велику роль у зростанні регіональної економіки, а в сьогоденних реаліях малий, середній та великий бізнес повинен працювати задля обороноздатності держави.

Методи дослідження, які використані під час виконання наукових тез. Можна рекомендувати користування загальнонауковими методами (дедукція, індукція, аналіз, синтез, моделювання, абстрагування).

Мета дослідження – дослідити розвиток в Запорізькому регіоні малого та середнього бізнесу в період воєнного стану.

Постановка проблеми. Сьогодні роль малого та середнього бізнесу в забезпеченні розвитку Запорізького регіону є надзвичайно важливою, адже даний сектор забезпечує зайнятість населення, формує бюджет та стабільність економіки країни.

Викладення основного матеріалу. Малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень [6].

Розвиток малого та середнього підприємництва сьогодні дуже актуальна та важлива тема, адже малий та середній бізнес є невід'ємним складником ринкової економіки, що сприяє вирішенню цілої низки соціальних, економічних та науково-технічних проблем суспільства. На сучасному етапі

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

розвитку економіки України малий та середній бізнес характеризується динамічністю, сприяє вирішенню проблем зайнятості населення, породжує конкуренцію, забезпечуючи зростання експортного потенціалу та наповнення внутрішнього ринку споживчими товарами та послугами, забезпечує обороноздатність держави [5].

На сьогоднішній день бізнес має стати партнером держави на шляху до перемоги.

Багато людей в реаліях війни змушені були покинути свій будинок та робочі місця, мігруючи до безпечних регіонів. До м. Запоріжжя за 50 днів війни прибуло понад 116 тисяч вимушених переселенців – більшість це працездатне населення, тому вкрай важливе завдання — залучити до роботи максимальну кількість працездатного населення, для цього держава створила сприятливі умови для розвитку малого та середнього підприємництва, а саме:

- програма підтримки працевлаштування внутрішньо переміщених осіб;
- кредити за програмою «5-7-9%» доступні для будь-якого українського підприємства. Будь-який бізнес протягом дії воєнного стану та місяць після його завершення зможе отримати кредит під 0%;
- планові та позапланові перевірки бізнесу під час воєнного стану не проводитимуться;
- держава компенсуватиме відсотки за кредитами на покриття витрат, пов'язаних зі здійсненням сільськогосподарської діяльності підприємствам;
- єдиний податок в 2% без ПДВ;
- звільнення від сплати ЄСВ, штрафів, пені та перевірок по ЄСВ. Для ФОП, осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність та для членів фермерських господарств є рішення про звільнення їх від сплати ЄСВ за себе;
- зменшення податків на пальне та товари для оборони;
- звільнення від сплати єдиного податку платників 1 та 2 груп. Такі платники матимуть право не сплачувати єдиний податок;

- програми евакуації підприємств із зони бойових дій на захід України. Підприємствам будуть створені належні умови для роботи на новому місці та можливості працевлаштування людей;

- започаткування та ведення бізнесу в Україні були спрощені. Відтепер замість отримання дозволу чи ліцензії, достатньо подати повідомлення (декларацію), що підприємство відповідає всім вимогам закону [2;7];

Запорізька торгово-промислова палата, за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та фінансування Європейського Союзу, розробила серію навчально-консультаційних зустрічей, що допоможуть організувати підприємницьку діяльність в Запорізькій області під час війни [4].

Центр розвитку інновацій спільно з Офісом з розвитку підприємництва та експорту та Національним проектом із розвитку підприємництва та експорту Дія. Бізнес провели аналіз даних щодо реєстрації нового бізнесу в Україні за два місяці від початку повномасштабної війни і з'ясували, що в Запорізькій області було зареєстровано 465 нових підприємств, що свідчить про позитивну динаміку розвитку малого та середнього бізнесу [1].

Аналізуючи вищезгадане, можна зробити висновок, що розвиток малого та середнього бізнесу в Запорізькому регіоні дуже важливий, адже це сприяє розвитку економіки країни, вирішенню проблем зайнятості населення, зростає економічний потенціал регіону та на сьогоднішній час – це економічна спроможність протистояти ворогу. Державна допомога малого та середнього підприємництва дає позитивну динаміку розвитку бізнесу в Запорізькому регіоні та в інших областях країни. Розвиток малого та середнього бізнесу в післявоєнний час має стати ключовим завданням, адже це є основним шляхом для створення великої кількості робочих місць, стабілізація економіки. Прикладом стимулювання розвитку таких підприємств має стати досвід розвинених країн.

Література:

1. Відродження українського бізнесу в умовах війни. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 04.05.2022).
2. Економіка має працювати для обороноздатності держави. URL: <https://www.zoda.gov.ua/> (дата звернення: 02.05.2022).
3. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.05.2022).
4. Запорізька ТПП. Онлайн-вебінари. URL: <https://www.cci.zp.ua/zaporizka-tpi-pidgotuvala-programu-ekspertnoyi-pidtrymku-dlya-biznesu/> (дата звернення: 03.05.2022).
5. Козак С. І. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. Причорноморські економічні студії. 2018. С. 83-87.
6. Підтримка малого і середнього підприємництва. URL: <https://www.kmi.gov.ua/> (дата звернення: 04.05.2022).
7. Підтримка бізнесу в умовах війни. URL: <https://business.diia.gov.ua/> (дата звернення: 04.05.2022).

Науковий керівник:

Гудзь П.В., д.е.н., професор кафедри менеджменту, Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ ВІДНОВЛЕННЯ АВТОДОРОЖНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

На даний час Україна знаходиться у край важких умовах через ведення бойових дій на її території. Країною агресором систематично знищуються об'єкти транспортної інфраструктури та цивільні об'єкти. Так, за офіційною інформацією Державного агентства автомобільних доріг України за час війни:

- зруйновано 24 тис. км. автомобільних доріг загального користування;
- пошкоджено та знищено понад 300 штучних споруд – мости, шляхопроводи тощо.

Найбільших руйнувань зазнали автомобільні дороги, що розміщені на Сході, Півночі та частині Півдня країни.

Автодорожня інфраструктура має значний вплив на регіональну економіку, в зв'язку з чим потреба у економічному розвитку регіонів супроводжується необхідністю розвитку мережі якісних автошляхів, які забезпечують потрібну швидкість руху транспортних засобів, об'єктивні витрати на їх експлуатацію та безпеку руху.

Транспортна інфраструктура, зокрема автодорожня, забезпечує зв'язок між виробниками та споживачами, між галузями господарства та промисловості, а також між регіонами та країнами. Крім того, вона задовольняє потреби господарського комплексу регіону в логістичних операціях, сприяє найкращому використанню наявних ресурсів [1].

Основною проблемою у розвитку державної та регіональної автодорожньої інфраструктури є невідповідність між рівнем розвитку економіки та якістю функціонування існуючої мережі автомобільних доріг. До останнього часу існуюча мережа автомобільних доріг не відповідала за своїми

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

параметрами соціально-економічним потребам і, в першу чергу, темпам розвитку автомобілізації [2].

Ще в довоєнний час автодорожня інфраструктура демонструвала певну невідповідність свого стану діючим нормам, що суттєво впливало на час та якість перевезень вантажів і пасажирів. Все це відображалось на економічному розвитку держави, перевантаженні автомагістралей та, як наслідок, знижувало рівень життя населення і конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Таким чином, невідповідність розвитку автодоріг рівню автомобілізації країни та попиту на транзитні перевезення призводив до значних витрат бюджету. Отже, стан покриття автодоріг і супутнє господарство потребували термінового оновлення, що було пов'язано з певними проблемами.

Наразі, рівень зруйнованості автодорожньої інфраструктури, а це щонайменше третина автодоріг України, є критичним та потребуватиме значних капіталовкладень - Державне агентство автомобільних доріг України на сьогодні оцінює збитки від пошкодження дорожньої під час війни у понад 900 млрд грн. Слід зазначити, що відновлення автошляхів також потребуватиме значних витрат часу – навіть при наявності необхідного рівня фінансування на відновлювальні роботи буде потрібно десь 3-4 роки.

Відновлення автодорожньої інфраструктури є для України одним з найпріоритетних напрямків вже на даний час, оскільки перевезення вантажів і пасажирів є ключовим аспектом як у воєнний, так і у мирний час.

Література:

1. Серьогіна Н. В. Значення транспортної інфраструктури для регіону / Н. В. Серьогіна // Dny vědy – 2016: materiály xii Mezinár. Vědec.-Prakt. Konfer., 22-30 břez. 2016 r. — Praha: Publishing house «Education and Science» s.r.o., 2016. — P.12–14.
2. Коломицева О. В. Роль партнерських відносин у забезпеченні розвитку інфраструктури регіону / О. В. Коломицева // Вісник ЧДТУ. Зб. наук. праць Черкаського державного технічного університету. Серія: економічні науки. — Вип. 43. Ч. II. — Черкаси: ЧДТУ, 2016. — С. 61-67.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

Для оцінки ефективності діяльності території необхідний інтегральний індикатор або система індикаторів, за допомогою яких можна було б відстежити, як задовольняються потреби щодо формування довгострокових конкурентних переваг юридичних осіб та підвищення якості життя населення.

Важливою компонентою територіального розвитку є проведення збалансованої структурної політики, а також формування ефективної системи управління, яка була б здатна визначати пріоритети економічного розвитку і тим самим сприяти формуванню оптимальної господарської структури. Ця проблема багатопланова і вимагає принципово по-новому підходити до їх функціонування та вдосконалення роботи. Тобто необхідний механізм управління, що містив би набір економічних методів, важелів, регуляторів, що дозволило б обирати пріоритетні напрямки економічного розвитку для територій для формування раціональної структури виробничого комплексу території.

Великий потенціал вирішення ряду проблем на регіональному рівні має кластерна політика, інструментами якої є територіальні кластери, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності регіону, а також інтеграції та диверсифікації регіональної економіки. Поняття «якість життя» відображає сукупність умов, що визначає фізичне, розумове та соціальне благополуччя людини. Йдеться як про зовнішні чинники, які забезпечують благополуччя людини (харчування, житло, зайнятість, обслуговування, освіту тощо), так і про суб'єктивне розуміння добробуту (стан здоров'я, сімейні відносини, робота, фінансове становище, можливість здобуття освіти, самооцінка тощо), задоволення, щастя. Відповідно до даного трактування, якість життя може бути

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

виявлена за допомогою системи об'єктивних та суб'єктивних оцінок. Перші – представляють набір певних об'єктивних показників, якими порівнюються фактичні значення з нормативними. Другі містять суб'єктивні результати проведених маркетингових досліджень у формі опитувань населення

Можна запропонувати наступний перелік показників оцінки пріоритетності територіальних кластерів, які відповідають радіус-векторам графічної багатовекторної моделі:

1. загальний обсяг виробництва;
2. рівень продуктивності праці;
3. наявність матеріально-технічної бази;
4. рентабельність (збитковість) продукції;
5. питома вага прибуткових підприємств;
6. обіг грошових коштів;
7. кількість зайнятих;
8. внесок у ВВП (ВДВ);
9. частка експорту в обсязі продажу території;
10. наявність підготовлених кадрів;
11. введення в дію основних фондів;
12. індекс виробництва.

Оцінка потенційних можливостей кожного кластера здійснюється в залежності від відповідної площі багатокутника. Чим більшою є ця площа, тим вищий рейтинг конкурентоспроможності кластера. Таким чином, площа такого многокутника стає своєрідним критерієм конкурентоздатності кластера. При цьому під критерієм розуміється спосіб оцінки обґрунтованості вибору пріоритетних напрямків діяльності в територіальній економічній системі (країна, регіон, місто)

Література:

1. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія] / за заг. ред. О. Г. Янкового. — Одеса: Атлант. — 2013. — 470 с.

Павленко О.П., д.е.н., професор, завідувач кафедри публічного управління та менеджменту природоохоронної діяльності

Одеський державний екологічний університет, м. Одеса, Україна

Тюлькіна К.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва

Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день екологічна ситуація в Україні дуже непроста. Інститут Горшеніна та Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні провели опитування, згідно з яким виділили три головні екологічні проблеми: забруднення водойм та дефіцит питної води (51,0%), зростання кількості побутових та промислових відходів (45,9%) та забруднення атмосферного повітря (38,1%). Ці дані також підтверджуються результатами роботи Держекоінспекції. У 2020 році ДЕІ провела найбільше перевірок у сфері поводження з відходами та в частині атмосферного повітря. А у сфері водних ресурсів інспекція за рік розрахувала понад 188 мільйонів гривень збитків за такі порушення, як скиди забруднюючих речовин у водойми, засмічення річок тощо [1]. А тому перед підприємствами гостро постає проблема врахування екологічного ризику господарської діяльності.

У державному стандарті «Безпечність промислових підприємств. Терміни і визначення» екологічний ризик визначений як ймовірність настання негативних наслідків від сукупності шкідливих впливів на навколишнє середовище, які спричиняють незворотну деградацію екосистеми. Методичні рекомендації МОЗ під екологічним ризиком розуміють вірогідність навмисних або випадкових, поступових та катастрофічних антропогенних змін існуючих природних об'єктів, факторів та екологічних ресурсів [2]. Економічним проявом екологічного ризику господарської діяльності будуть збитки.

Для того, щоб забезпечити захист матеріальних інтересів громадян і юридичних осіб шляхом компенсації збитків (повної або часткової) в результаті настання негативних ризиків, використовується екологічне страхування.

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

США стали першою країною в світі, яка запровадила механізм страхування відповідальності за погіршення стану довкілля (environmental impairment liability insurance). До 80-х років екологічні ризики у США включалися до полісів страхування загальної відповідальності, але зростання ймовірності їх виникнення, посилення вимог до екологічної безпеки суб'єктів бізнесу позначилося на практиці їх відокремленого страхування. Фінансова компенсація за договорами спрямована тільки на відшкодування шкоди довкіллю. Поза контекстом залишається компенсація шкоди, завданої життю, здоров'ю та майну фізичних і юридичних осіб [3].

В Європейському Союзі страхування екологічних ризиків передбачено Директивою ЄС 2004/35 «Про екологічну відповідальність щодо запобігання і ліквідації шкоди навколишньому середовищу». Завдяки договорам екологічного страхування покриваються компенсаційні витрати на відновлення довкілля у країнах ЄС. Ця Директива не передбачає компенсації збитку фізичним та юридичним особам, відшкодування якого традиційно здійснюється на основі договорів цивільної відповідальності.

Зараз в світовій практиці превалюють наступні види екологічного страхування: екологічне страхування нерухомих об'єктів; екологічне страхування підприємств сервісу; екологічне страхування відповідальності при перевезеннях; екологічне майнове страхування.

Нещодавно Кабінет Міністрів України схвалив проект Закону України «Про екологічне страхування», розроблений Міндовкіллям. Цей закон буде спрямований на створення дієвих фінансових механізмів для відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю, життю, здоров'ю, майну громадян, а також сприяння модернізації підприємств-забруднювачів.

Закон дав визначення термінам «Бюро екологічного страхування», «договір екологічного страхування», «екологічне страхування», «Єдиний державний реєстр договорів екологічного страхування» [4].

Так, згідно з Законом під екологічним страхуванням розуміють страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну державі, життю,

здоров'ю та майну фізичних осіб, юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Договір екологічного страхування – це письмова угода між страхувальником і страховиком, який є членом Бюро, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання в разі настання страхового випадку здійснити виплату на користь держави, фізичних осіб, фізичних осіб - підприємців, юридичних осіб за шкоду, заподіяну внаслідок порушення вимог законодавства про охорону навколишнього середовища

При цьому договір екологічного страхування укладається в порядку, визначеному Законом України «Про страхування». Але укласти договори страхування зможуть страхові компанії, які будуть членами Бюро екологічного страхування.

Обов'язковому страхуванню підлягають об'єкти підвищеної небезпеки для здоров'я людей і навколишнього середовища (радіаційні, хімічні, вибухонебезпечні об'єкти). В природно-ресурсному комплексі серйозну небезпеку для населення і навколишнього середовища викликають гідротехнічні споруди, нафто-, газо- та продуктопроводи, АЕС.

При страхуванні майна страхова сума встановлюється в межах вартості майна за цінами і тарифами, що діють на момент укладання договору. Страхове відшкодування - грошова сума, яка виплачується страховиком при настанні страхового випадку.

Порядок страхування негативних ризиків в природно-ресурсному комплексі повинен враховувати такі питання: визначення об'єктів страхування; обсяг страхового відшкодування; основні обов'язки страхувальника і страховика; визначення граничних сум страхового відшкодування; перелік несення відповідальності; інші особливі умови.

Завдяки прийняттю нового законопроекту з'явиться можливість вирішити наступні питання:

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

- захист постраждалих осіб від екологічної шкоди: сплата страхового відшкодування може бути здійснена навіть при відсутності договору страхування за рахунок резервного фонду Бюро екологічного страхування;

- захист інтересів держави: при значних збитках довкіллю, які не може виплатити підприємство-забруднювач, вони покриваються Бюро екологічного страхування;

- сприяння еко-модернізації підприємств: плата за договором страхування залежить від відповідності підприємства природоохоронним вимогам;

- впровадження фінансового стимулу для підприємств, які не мали страхових випадків на протязі трьох років: повернення частини коштів, сплачених за договорами страхування, з подальшим фінансуванням природоохоронних заходів.

Подібний інструмент страхування буде відповідає світовій практиці, Директивам ЄС та буде сприяти досягнення Україною цілей сталого розвитку.

Література:

1. У Держекоінспекції назвали топ-3 екологічні проблеми в Україні [Електронний ресурс] // Урядовий портал. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-derzhekoinspekciyi-nazvali-top-3-ekologichni-problemi-v-ukrayini>

2. Наказ МОЗ України від 13.03.2007 №116 «Про затвердження методичних рекомендацій «Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об'єктів довкілля з використанням цитогенетичних» [Електронний ресурс]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/moz6793?ed=2007_03_13&an=33

3. Олена Криворучкіна. Екологічне страхування: світовий досвід та перспективи в Україні. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/740691.html>.

4. Проект Закону України від 09.09.2021 № 6018 «Про екологічне страхування» [Електронний ресурс]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ji05924a?an=39&ed=2021_09_09

*Приймаченко О.О.,
студентка Інституту бізнесу на інформаційних технології
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ

Якість доріг України суттєво впливає на можливість комунікації всередині держави. Особливо гостро це проявляється в кризових ситуаціях — таких, як пандемія коронавірусу, військовий стан, через які автомобіль лишається ледь не єдиним засобом пересування всередині держави. І посправжньому об'єднати Схід та Захід, Північ та Південь, Київ та периферію буде неможливо, доки дорога між ними ставатиме цілою виснажливою пригодою.

Україна лежить на перетині світових транспортних шляхів, є перехрестям між світами та міст між Сходом та Заходом в глобальному розумінні. Проте в реальності для того, аби бути таким мостом, потрібно дещо більше, ніж прості географічні обставини. Ми повинні збудувати цей міст — зробити себе привабливими та корисними, щоб інші держави прагнули мати з нами справу тому, що це вигідно, а не тоді, коли іншого виходу просто немає. Дороги — надважлива частина цього процесу, оскільки місце, до якого неможливо дістатись, ніколи не зможе стати впливовим центром.

Для вирішення проблем розбудови якісної інфраструктури України, в першу чергу в сфері будівництва автомобільних доріг, в березні 2020 року стартував проект президента України Володимира Зеленського «Велике будівництво» - це дороги та школи, дитячі садки, центри екстреної медичної допомоги та стадіони.

Секція 3. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка

Основна задача проєкту — масштабна розбудова якісної інфраструктури України. Проєкт втілюється на бюджетні кошти, кошти Державного фонду регіонального розвитку, кошти з місцевих бюджетів, а також з коштів Covid-фонду. За 2021 рік оновлено 5098 км доріг державного значення та 258 мостів та шляхопроводів. Створено понад 100 000 робочих місць [1].

Впродовж 2020 року Міністерством інфраструктури розроблялася програма щодо підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні, а 21 грудня 2020 року Уряд її затвердив.

Пріоритетом програми є цифровізація на транспорті та впровадження інтелектуальної транспортної системи для покращення безпеки на дорогах. Головними досягненнями стало впровадження системи автофіксації порушень ПДР у співпраці з МВС, влаштування сучасних WiM-комплексів для автоматичного габаритно-вагового контролю на дорогах, а також оновлення парку рятувальної спецтехніки для ДСНС.

Впровадженням в сферу регулювання будівництва автомобільних доріг в Україні став запуск онлайн-карти [2], на якій зібрано всю інформацію про проведення ремонтів доріг, заплановані ремонти та перекриття доріг у зв'язку з ними.

Також з інтерактивної мапи можна отримувати актуальну інформацію про автомобільні сервіси, розташування паркінгів, погодних умовах а дорогах, небезпечних ділянок.

Правові, економічні, організаційні та соціальні засади забезпечення функціонування автомобільних доріг, їх будівництва, реконструкції, ремонту та утримання визначено, в першу чергу Законом України "Про автомобільні дороги" [3]. Цей Закон визначає правові, економічні, організаційні та соціальні засади забезпечення функціонування автомобільних доріг, їх будівництва, реконструкції, ремонту та утримання в інтересах держави і користувачів автомобільних доріг.

Нормативне регулювання у сфері будівництва автомобільних доріг також здійснюється законами України "Про дорожній рух", "Про інвестиційну

діяльність", "Про регулювання містобудівної діяльності", "Про джерела фінансування дорожнього господарства України", "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про концесію" та іншими актами законодавства.

Література:

1. Велике будівництво. Програма президента України. Веб сайт. Режим доступу: <https://bigbud.kmu.gov.ua/#about>
2. Інтерактивна карта ремонтів доріг. Веб сайт. Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/intermap/#>
3. Закон України «Про автомобільні дороги» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 51, ст.556)

Науковий керівник: Камбур О.Л., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва, Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

*Жусь О.М., к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
Ізраєвський О.С., магістрант*

*Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна
Жусь О.В. студентка ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, м. Одеса, Україна*

АДИТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У БУДІВЕЛЬНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Кожна галузь матеріального виробництва, у тому числі будівництво, має свої особливості, що пояснюються характером його кінцевої продукції, специфічними умовами праці, технікою, що застосовується, організацією виробничого процесу, управлінням та матеріально-технічним забезпеченням.

Основні особливості будівельного виробництва полягають у наступному: не стаціонарність, тимчасовий характер, не однотипність будівельного виробництва та характер кінцевої продукції, яка є багато детальною та складною. Матеріаломісткість будівельної продукції займає найбільшу частку у загальних витратах і досягає 60 і більше відсотків, крім того виникає необхідність комплектації матеріалів та конструкцій, що потребує створення складських приміщень для їх зберігання.

Для проведення будівельних робіт характерний значний підготовчий період. Він викликаний постійним переведенням колективу від будівництва одного об'єкта до іншого. Будуються тимчасові виробничо-побутові приміщення, прокладаються інженерні комунікації. Ці роботи знову повторюються із переходом до нового об'єкту. Все це збільшує вартість об'єкта, подовжує термін будівництва. Результати будівельно-монтажних робіт не можна накопичувати, складувати, переміщувати. Тривалий термін будівництва відсуває початок експлуатації об'єкта, а значить, його окупність.

Однією з найсучасніших інновацій є адитивне виробництво – також відоме як 3D-друк. Адитивні технології (Additive Manufacturing – AM) або технології пошарового синтезу сьогодні є одним із найбільш динамічних напрямів «цифрового» виробництва [1]. Процеси адитивного виробництва вже є

стандартною технологією в багатьох сферах виготовлення продукції. Друковані компоненти не тільки прискорюють розробку прототипів, але також все частіше використовуються в кінцевих продуктах, таких як автомобілі та літаки.

Незважаючи на швидке впровадження адитивних технологій у багатьох галузях, таких як електроніка, біомедицина, оборона та аерокосмічна промисловість, будівельний комплекс знаходяться на етапі розвитку [2]. Прогресивні країни активно вивчають можливість автоматизації будівельних технологій, щоб впоратися з обмеженою доступністю кваліфікованої робочої сили та виконувати досконалі будівельні процедури з точки зору архітектурних рішень.

Традиційні будівельні процеси, такі як цегляна кладка та влаштування бетонної арматури, займають багато часу, трудомісткі та несуть ризики для безпеки робітників, форми та міцність конструкцій при традиційних будівельних компонентах обмежують дизайнерські ідеї.

Можливість пошарового виготовлення 3-D друком, дає унікальні переваги в будівництві, наприклад, оптимізацію з'єднання балок, розподіл напружень у конструкційних формах, скорочений час будівництва, ефективне використання енергії, зменшення витрат матеріалів, підвищення безпеки під час конструювання.

За допомогою адитивного виробництва конструкційні частини можуть бути змодельовані та розміщені в оптимальних місцях без обмеження звичайних форм конструкції. Використання матеріалу також може бути ефективним без компромісу щодо несучого навантаження, ємності або інші необхідних властивостей. Згідно зі звітом Mc Kinsey, модульна конструкція може збільшити обсяги будівництва на 50% і скоротити витрати на об'єкт на 20% [3]. Наземне будівництво набуло популярності в холодних регіонах і районах з дефіцитом робочої сили. Наприклад, на півночі Альберти Канада, будівництво важкої промисловості здійснюється за допомогою збірних модулів, які доставляються на об'єкт для встановлення. Це допомагає виключити вплив на працівників екстремальних погодних умов.

У будівельній галузі адитивні процеси використовуються інноваційними компаніями для автоматизованого виробництва ілюстративних прототипів у масштабі. У виробництві реальних будівель особливий розмір компонентів і відповідні економічні умови становлять особливу проблему.

Щоб скористатися можливостями адитивного виробництва в будівельних проектах, необхідний широко автоматизований робочий процес цифрового планування. Складні геометричні та матеріальні дані повинні бути точно представлені, а також легко перенесені на виробниче обладнання, яке буде використовуватися. 3D-принтери вимагають певних команд для виготовлення деталей, які є похідними від геометричної моделі деталі, щоб створити шлях інструменту та інші інструкції, які потрібні 3D-принтеру. Тому використання програмного рішення для будівництва, яке може створювати точні та складні моделі та надійно обмінюватися цими даними у зручному для використання форматі, є критичним для забезпечення успішного виробництва адитивних матеріалів.

Адитивне виробництво в будівництві пропонує значну свободу проектування та широкі можливості для автоматизації. Однак без цифрового методу планування, такого як BIM, і правильного програмного рішення, ці переваги важко реалізувати.

Література:

1. Андрощук Г.О. 3D-друк в епоху інноваційних технологій: проблеми регулювання / Г.О. Андрощук, Я.В. Копил / Інтелектуальна власність в Україні. 2016. № 5. С. 17–26.
2. Hamidi F., Aslani F. Additive Manufacturing of Cementitious Composites: Materials, Methods, Potentials, and Challenges. *Constr. Build. Mater.* 2019, 218, 609.
3. Goh M., Goh Y.M. Lean Production Theory-Based Simulation of Modular Construction Processes. *Autom. Constr.* 2019, 101, 244.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕКОРАТИВНИХ БЕТОНІВ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Будівельна промисловість є важливою галуззю економіки України, від якої залежить будівництво житлових і нежитлових будівель та інших об'єктів. Вона дає можливість зводити нові будинки, школи, садочки тощо, за рахунок впровадження та використання нових технологій і будівельних матеріалів. В свою чергу, будівельна промисловість являє собою досить непростий вид бізнесу, але при цьому досить прибутковий. Станом на сьогодні населення масово мігрує, купуючи чи знімаючи собі житло в мирних містах, які відповідно, масштабно будуються. Тому потреба в будівельних матеріалах, зокрема й оздоблювальних, дуже швидко зростає.

Виробництво будівельних матеріалів є складним технологічним процесом, який вимагає дотримання всіх вимог будівельних норм і правил, державних стандартів тощо. Оскільки від якості будівельної продукції залежить не лише якість майбутньої будівлі але й, відповідно, людське життя й здоров'я.

В останні роки популярність набули декоративні бетони (ДБ), широке застосування яких активно прослідковується в архітектурному оформленні конструктивних елементів будівель і споруд, облаштуванні садово-паркових та присадибних територій. Відповідно до [1] декоративний бетон виготовляють на основі білого й кольорового цементу, якому надаються особливі вимоги за призначенням – володіти підвищеними декоративно-експлуатаційними властивостями. Здебільшого ДБ виготовляють на дрібнозернистих заповнювачах з різними органо-мінеральними добавками [3-5]. При цьому, застосування певних технологічних прийомів дозволяє надати бетонній лицьовій поверхні виробів текстури натуральної деревини чи природного каменю або фактури грубо колотого каменю чи цегляного мурування тощо. Однак ці бетони, як і усі будівельні оздоблювальні матеріали, мають ряд переваг і недоліків (табл.1).

Переваги та недоліки декоративних бетонів [2-5]

Переваги	Недоліки
Здатний витримувати великі експлуатаційні навантаження	Забезпечення нормативних вимог до декоративно-експлуатаційних характеристик бетону супроводжується: збільшенням кількості компонентів (наприклад, введення гідрофобізаторів, наповнювачів якісного і кількісного складу тощо); використанням високовартісних пігментів, які є стійкими до сонячного світла й атмосферного впливу і/або фракціонованих декоративних заповнювачів; додатковою обробкою лицьової поверхні виробів (гідрофобізація, флюатування, просочування полімерами) та ін.
Різноманіття виробів з декоративного бетону за кольоровою палітрою і фактурою лицьової поверхні	Для одержання достатньої щільності, міцності та кольорової виразності поверхні декоративного бетону, порівняно із звичайним бетоном, необхідно: збільшувати витрати цементу; обмежувати вміст пігментів; постійно контролювати точне дозування компонентів за рецептурою складу, адже навіть невеликі відхилення призводять до помітних змін кольору бетону тощо.
Витримує більше 300 циклів заморожування та відтавання	Підвищеної морозостійкості можна досягнути завдяки використанню крупного щільного заповнювача, наприклад, відходів дроблення декоративних гірських порід: лабрадориту, граніту, габро, мармуру тощо. Однак, застосування крупного заповнювача не дозволяє надати поверхні бетону рівномірного забарвлення. Оскільки на колір бетону істотно впливає дрібна фракція заповнювача, розмір якої менше 10 мм.
Легкість і простота монтажу виробів з декоративного бетону	При розрахунку схеми лічкування фасаду архітектурними бетонними елементами варто враховувати не лише матеріал стін будівель і споруд, але й зміцнювати самі вироби під час їх виготовлення. Зокрема, для монтажу виробів вимагаються кваліфіковані працівники з певним досвідом роботи.

До номенклатури виробів, що виготовляються на основі декоративних бетонів, а саме архітектурних деталей, згідно з [4-5] відносять карнизи, колони, кронштейни, підвіконня, замковий камінь, колони, пілястри, малі архітектурні

форми (лавочки, вази та ін.) тощо. Як показує багатовікова історія багатьох країн світу використання архітектурних деталей, вироблених з різних будматеріалів, при оздобленні фасадів на ряді унікальних будівель і споруд дозволяє значно урізноманітнити їх архітектурно-художній образ. Тож значення декоративного бетону в наш час для будівельної галузі не варто недооцінювати. Зокрема, застосування ДБ надасть можливість реалізовувати прагнення прогресивних архітекторів створювати нові архітектурні форми будівель і споруд, індивідуальний дизайн присадибної ділянки, зон відпочинку тощо. Цей оздоблювальний матеріал є особливо важливим для різноманітності архітектурного середовища міста. Адже відомо, що архітектура будівель покликана задовольнити різноманітні сторони життєдіяльності людини [6]. Відповідаючи певним матеріальним і духовним запитам, будинки і споруди повинні разом з тим відповідати світогляду суспільства.

Література:

1. ДСТУ Б В.2.7-221:2009. Бетони. Класифікація і загальні технічні вимоги [Чинний від 2010-09-01]. Мінрегіонбуд України, 2010. 14с.
2. Дворкін Л. Й. Будівельне матеріалознавство: підручник / Л.Й. Дворкін, С.Д. Лаповська. Рівне: НУВГП, 2016. 448 с.
3. Гоц В.І. Бетони і будівельні розчини. К.: ТОВ УВПК «ЕксОб», К.:КНУБА, 2003. 472с.
4. Дворкін Л.Й., Дворкін О.Л. Опоряджувальні будівельні матеріали: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2011. 291с.
5. Кондращенко О.В., Жигло А.А. Новітні опоряджувальні матеріали, виробы та конструкції. Харків – ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. 99с.
6. Котеньова З.І. Архітектура будівель і споруд: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2007. 170с.

Науковий керівник: Довгань О.Д. к.т.н., доцент кафедри ПАТБМ, Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

*Лисенко А.Г., магістр Інституту бізнесу та інформаційних технологій
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОЄКТІВ В СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Ефективний розвиток будь-якої держави неможливий без збалансованого споживання енергетичних ресурсів. Це обумовлено вичерпанням невідновлювальних природних ресурсів, ризиками при їх транспортуванні, відсутністю реальних альтернатив їх заміни.

Довгий час в Україні під «енергоефективністю» мали на увазі лише зміну вікон, тоді як в європейських країнах розглядають дане питання більш широко. До основних напрямків з забезпечення енергоефективності відносяться: зниження тепловтрат; економія теплової енергії; економія електричної енергії; економія гарячої води; цільовий енергетичний моніторинг. Необхідні для цього заходи: заміна, ремонт та утеплення вхідних дверей; заміна вікон; утеплення зовнішніх стін; ремонт швів; встановлення зарядіаторних тепловідбивних екранів; ремонт та утеплення даху; заміна ламп на LED-лампи; встановлення світлозвукових вимикачів; встановлення регуляторів тиску на воді.

Енергетичний аудит – оцінка енергетичних характеристик об'єкта аудиту. При цьому аналізуються енергетичні потоки в будівлі, процесі чи системі щоб зменшити кількість енергії, що надходить у систему, зберігаючи або покращуючи технологічні умови, комфорт, здоров'я та безпеку людини. Аудит інвестиційного рівня є найбільш детальним видом енергетичного аудиту. Він аналізує фінансові аспекти заощадження енергоресурсів та доцільність інвестування у потенційні зміни чи заходи з енергоефективності. Замовник зазвичай використовує аудит інвестиційного рівня як інструмент фінансового аналізу під час планування заходів з модернізації виробництва.

Основне завдання економічного аналізу ефективності проєктів в галузі енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності полягає в оцінці виправданості зусиль, витрачених на реалізацію заходів, отриманим результатам. Основна увага приділяється проєктному підходу, який передбачає об'єднання комплексу заходів в окремий проєкт, що полегшує збір і аналіз

інформації. Крім того, чимала роль відводиться факторам невизначеності і ризику, а також методам їх виявлення, що дозволяє найбільш повно розрахувати кінцевий економічний ефект від проведення заходів з енергозбереження. За результатами досліджень рентабельні заходи з енергоефективності здатні скоротити енергоспоживання української промисловості на 35% [1]. Одним з найбільш популярних методів оцінки інвестиційних проєктів є період окупності (Payback Period, PP). Під періодом окупності розуміють період від моменту початку його реалізації до моменту експлуатації об'єкта, в який доходи від експлуатації стають рівними початковим інвестиціям. Економічний сенс показника полягає у визначенні терміну, за який інвестор може повернути інвестований капітал.

Для розрахунку терміну окупності елементи платіжного ряду підсумовуються наростаючим підсумком, формуючи сальдо накопиченого потоку, поки сума не прийме позитивне значення. Порядковий номер інтервалу планування, в якому сальдо накопиченого потоку стає позитивним, вказує термін окупності, виражений в інтервалах планування. Застосування критерію «термін окупності» може мати вирішальне значення для цілей прийняття рішень щодо інвестування. Зокрема, це може бути в разі, коли інвестиції сполучені з високим ризиком: чим коротше термін окупності, тим проєкт вигідніше. Потенціал енергозбереження визначається в процесі обстеження окремо по кожній системі енергопостачання на підставі результатів балансових розрахунків і нормативів споживання. Величина реалізації потенціалу енергозбереження для кожного конкретного об'єкта залежить від впровадження проєкту, спрямованого на енергозбереження, комплексу енергозберігаючих заходів та економічної доцільності застосування цих заходів.

Література:

1. Скільки енергії необхідно для виробництва однієї тонни будівельних матеріалів? Проєкт «Консультавання підприємств щодо енергоефективності». Електронний ресурс. [Режим доступу]: https://saee.gov.ua/sites/default/files/Construction_Materials_UA.pdf

*Осетян О.М., старший викладач кафедри економіки та підприємництва
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

БУДІВНИЦТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНДИКАТОР ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі будівельна галузь, як і весь народногосподарський комплекс України, переживає складні часи, пов'язані з російською агресією. Існуючий стан справ потребує ретельного аналізу та розробки комплексної ефективної програми відновлення всієї зруйнованої інфраструктури із залученням допомоги всієї світової громадськості, бо самотужки відновити втрачене Україні буде дуже важко. Будівельній галузі буде відведено провідну роль у відновленні та трансформації економіки.

Це тим більше актуально, що розвиток будівельної галузі є ключовим індикатором економіки, оскільки значно впливає на виробничий потенціал країни, стан невиробничої сфери, а також і на соціально-економічний розвиток країни. Вся матеріально-технічна основа функціонування багатьох галузей національної економіки, а саме будівлі, споруди, дороги, аеродроми та багато іншого створюється безпосередньо в будівельному секторі. Мультиплікаційний ефект впливу виявляється ще й у тому, що будівельна галузь, перебуваючи у тісному зв'язку з іншими галузями промисловості, може створити не лише квадратні метри житла, а й надати додаткові робочі місця, забезпечити податкові надходження до бюджету. Економічне благополуччя будівництва сприяє розвитку суміжних галузей, зокрема: машинобудування, металургія, енергетика, транспорт, виробництво скла та інших будівельних матеріалів.

За останні п'ять років намітилася позитивна тенденція стабільного зростання ринку нерухомості та будівництва після непростого дворічного періоду, спричиненого пандемією COVID-19. Будівельній галузі, незважаючи на карантинні обмеження, вдалося підвищити свій внесок щодо обсягу виробленої продукції у ВВП країни з 2,3% у 2017 році до 3,3% у 2021 році. Який внесок робить будівельна галузь в економіку України можна простежити за показниками, які відображені в таблиці 1.

Будівельна галузь в економіці України¹ [1]

Показники	Дані за роками				
	2017	2018	2019	2020	2021
Номінальний ВВП (у фактичних цінах), млн. грн.	2 983 882	3 560 596	3 978 400	4 222 026	5 459 574
Частка будівництва у структурі ВВП, %	2,3	2,6	2,7	3,1	3,3
Обсяг виробленої будівельної продукції, млн. грн.	105 682,8	141 213,1	181 697,9	202 080,8	258 073,6

¹Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Прогнозування високих геополітичних ризиків стримувало надходження іноземних інвестицій, що обмежувало здійснення багатьох бізнес-проектів. Незважаючи на загальносвітову тенденцію зростання цін на енергоносії протягом 2020-2021 років, що призвело до подорожчання основних будівельних матеріалів, таких як цегла, метал, скло, керамічні блоки практично вдвічі, сприяло зростанню цін на продукцію будівництва приблизно на 25-30%, багато експертів були єдині в думці сприятливих прогнозів стабільного зростання будівельної галузі.

Наразі, коли економіка держави знаходиться зараз на дуже непростій та в той же час важливої стадії розвитку, будівельна промисловість має стати рушійною і творчою силою у післявоєнній відбудові України.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Економічна статистика - Національні рахунки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm

Педько І.А., д.е.н., професор кафедри економіки та підприємництва

Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

Теорло Н.А., аспірантка I курсу кафедри економіки та підприємництва

Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ В БУДІВНИЦТВІ

Сьогодні будівельна галузь є однією з провідних галузей в економіці. Одними з основних факторів в умовах ринкової економіки, які визначають успішний розвиток та становлення будь-якого підприємства, в тому числі будівельного, є правильно сформована стратегія розвитку та тактика ціноутворення.

Ціна – це грошове вираження вартості товару. Ціна є важливою економічною категорією, що впливає як на розвиток економіки країни в цілому, так і на економіку кожного окремого підприємства. На конкурентному ринку ціна формується в багатьох випадках під дією факторів, які не залежать від підприємства. Разом з тим необхідна правильна оцінка стану ринку, можливостей підприємства впливати на ціни своєї продукції та фактори що їх визначають, на ціни ресурсів [1, с. 234].

Ціна є основою ціноутворення. Необхідними умовами ринкового ціноутворення є:

- економічна самостійність підприємств – суб'єктів господарювання,
- комерційна основа відношень між ними,
- правові гарантії договірно-контрактних відношень,
- наявність конкурентного середовища,
- можливість досягнення ринкової рівноваги.

Складність практичного ціноутворення полягає в тому, що на ціни впливають багато як економічних, так і політичних, психологічних та соціальних факторів, а також в тому, що необхідно врахувати інтереси і виробника і споживача.

Ціни і ціноутворення є одним із ключових елементів ринкової економіки. Ціна це складна економічна категорія, у якій перетинаються практично всі основні проблеми розвитку економіки і суспільства в цілому. У першу чергу це відноситься до виробництва і реалізації товарів, формування їхньої вартості, до створення, розподілу і використання валового внутрішнього продукту (ВВП) і національного доходу.

Особливостями і основним завданням ціноутворення в будівництві є:

- забезпечення через систему ціноутворення в будівництві визначення вартості будівництва на всіх стадіях інвестування;

- підвищення ефективності капітальних вкладень, забезпечення економії фінансових та інших ресурсів, впровадження досягнень науки, техніки, передового вітчизняного і закордонного досвіду в будівельному виробництві, застосування нових матеріалів, виробів і конструкцій, організаційних заходів тощо.

Політика ціноутворення, порядок встановлення та застосування цін, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення та регулювання цін, а також контролю за цінами і ціноутворенням визначаються Законом "Про ціни і ціноутворення" та іншими законодавчими актами [2].

Отже, сутність системи ціноутворення в будівництві полягає в формуванні кошторисної документації і визначенні актуальних питань вартості будівництва. При цьому дуже важливо враховувати всі особливості ціноутворення, в тому числі і державні нормативно-правові акти.

Література:

1. Економіка підприємства: Підручник / За ред. проф. Перерви П.Г., проф. Погорелова М.І. – Харків: 2005. - 691 с. – Укр. мовою.
2. Збірники "Ресурсних елементних кошторисних норм на ремонтно-будівельні роботи" (ДБН)

*Пігулевська Д.С.,
магістрант навчально-наукового інституту бізнесу та інформаційних
технологій
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

При розробці стратегій розвитку будівельного комплексу країни з метою підвищення рівня конкурентоспроможності будівельної продукції при прийнятті управлінських рішень слід враховувати специфіку номенклатури продукції, відповідність обсягів випуску продукції потребам споживачів, можливість розширення асортименту продукції, що виробляється на основі місцевої сировинної бази, а також проводити прогностичну оцінку будівельних матеріалів на перспективу. Це доводить необхідність розробки детальних планів розвитку ринку будівельної продукції не лише на рівні країни в цілому, але й для кожного регіону індивідуально з урахуванням його особливостей та можливостей. Надалі це позитивно вплине на розширення внутрішнього регіонального ринку, а згодом при підвищенні конкурентоспроможності продукції сприятиме виходу на зовнішній ринок, посилюючи торговельно-економічні зв'язки з іншими державами. Значну частину ринку будівництва в Україні представляє ринок житлового будівництва. Традиційно найбільш активно будуються Київ та Київська область, Одеська, Дніпропетровська та Харківська області. Загалом введено в експлуатацію майже 8,7 млн. м² житла. Це на 5,6% менше, ніж у попередньому році. У перерахунку на одного жителя України минулого року побудовано лише 0,21 м² житла, що на 0,03 м² менше, ніж у попередньому році. Лідирує за цим показником Київська область, оскільки вона єдина, де зафіксовано мінімальне зростання [1].

В період посилення економічної кризи, яка на даний час пояснюється проблемами, пов'язаними з карантинними обмеженнями, поширюються проблеми, що виникають із недостатністю фінансування будівельної галузі. Досить наявно це впливає на розвиток житлового будівництва. При таких умовах особливого значення набуває державна підтримка придбання житла для

найбільш незахищених верств населення та пошуки альтернативних джерел фінансування житлового будівництва із залученням приватних капіталів. Необхідність в пошуках інших джерел приватних капіталів пояснюється низьким рівнем доходів значної частини населення, яка має потребу у придбанні квартир та приватних будинків.

Питання вибору механізму фінансування житлового будівництва та аспекти створення і функціонування цих інструментів є предметом дискусій серед таких вітчизняних вчених і практиків, як В.Д. Базилевич, Т.О. Євтух, В.І. Кравченко, Т.В. Майорова, К.В. Паливода, А.А.Пересада, В.А. Поляченко.

Житлове будівництво є важливою частиною будівельної галузі, оскільки суттєво впливає на рівень забезпеченості потреби суспільства у житлі, соціальне положення населення, стан демографічної складової, що являється показником рівню розвитку держави. Житловий фонд – сукупність житлових приміщень незалежно від форм власності, включаючи житлові будинки, квартири, інші житлові приміщення в будівлях, придатних для проживання. У складі житлового фонду не враховуються будівлі та приміщення, призначені для сезонного і тимчасового проживання, незалежно від часу проживання в них громадян.

Одним із показників, що характеризує рівень розвитку житлового будівництва, є прийняте в експлуатацію житло. Порівнюючи загальні площі, прийняті в експлуатацію, можна проаналізувати ступінь затребуваності житла. Такий аналіз дозволяє забудовникам планувати свою подальшу діяльність і дає можливість судити про рівень розвитку різних типів місцевості та перспективи діяльності господарств, розташованих у ній.

За даними Держстату, обсяг житлового фонду України у 2018 році зріс на 0,86% і становив 993,3 млн. м² загальної площі, у 2019 році зростання склало 1,82%, в результаті чого показник досяг 1011,4 млн. м². Але у 2020 році він зростання було значно меншим и склало всього 0,34%, відповідно обсяг житлового фонду становив 1014,8 млн. м² загальної площі. Динаміка розрахована на базі даних, наведених в таблиці 2.1. Таким чином, в 2020 році

Секція 4. Економіка будівельного комплексу

спостерігається зниження темпу приросту обсягу житлового фонду в цілому, незалежно від форм його фінансування. Найбільш наявними, окрім обсягу житлового фонду, являються також загальна площа житлового фонду на одного жителя та кількість квартир, динаміка яких також приведена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Динаміка показників житлового фонду України

Рік	Весь житловий фонд, загальної площі, млн.м ²	У середньому на одного жителя, м ²	Кількість квартир, усього, тис.
2017	984,8	23,3	16987
2018	993,3	23,7	17100
2019	1011,4	24,2	17380
2020	1014,8	24,5	17408

Джерело: [2]

Аналізуючи динаміку показників стану житлового фонду України за період з 2017 по 2020 роки слід відмітити, що, при поступовому збільшенні обсягів житлового фонду, кількості квартир та площі на одного жителя мають майже ідентичну тенденцію: пік зростання у 2019 році – 2,12% та 1,64% відповідно, а у 2020 році значне зменшення темпів зростання, як склали 1,24% та 0,16% відповідно.

У 2012 році Уряд України своїм рішенням подовжив дію Державної програми забезпечення молоді житлом до 2023 року. Рішенням Уряду біло створено законодавче підґрунтя для забезпечення власним житлом молодих родин по всій країні на значно більш вигідних умовах, ніж ті, що пропонують банківські установи. За даними Держстату, на квартирному обліку в місцевих органах влади перебувало понад 657 тисяч громадян, з них більше 68 тисяч – молодь. Крім того, на 1.07.2020 р. у відкритих реєстрах Держмолодьжитла було зареєстровано 7513 заяв громадян для участі у Державній програмі забезпечення молоді житлом на 2013-2020 рр. По даним станом на 1 липня 2020 р. протягом 2013-2020 рр. відповідно до Державної програми забезпечення молоді житлом на 2013-2020 рр. було профінансовано 1 млрд 10,6 млн. грн, у тому числі із державного бюджету – 317,6 млн. грн, із місцевих бюджетів – 693

млн. грн. За рахунок цих коштів видано 2237 пільгових довгострокових кредитів молодим сім'ям і самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла [3]. Однак, у 2014 році у зв'язку із прийняттям урядом рішення про жорстку економію коштів та скорочення видаткових статей бюджету були внесені зміни до Держбюджету 2014 року, які значно скоротили фінансування програм одержання житла [4].

В подальшому, у 2015-2020 рр. видатків на житлове кредитування молоді із загального фонду державного бюджету України передбачено не було. Фінансування програми здійснювалося за рахунок коштів місцевих бюджетів і спеціального фонду держбюджету [3]. Таким чином, по вказаних програмах відбулося значне скорочення, а виділені кошти були направлені на фінансування вже діючих угод, а нові угоди з 2014 року не уклалися.

Доступні ціни на житло можуть суттєво простимулювати підвищення чисельності мешканців сільських населених пунктах, оскільки ситуація в міста та селах України є дуже різною – спостерігається відтік робочої сили у сільській місцевості, однією з причин, крім відсутності роботи і низького рівня доходів, є неможливість отримання достойного житла.

Аналіз стану фінансування житлового будівництва дозволяє зробити висновок, що в сучасних економічних умовах в Україні надзвичайної важливості набуває питання пошуку ефективних механізмів залучення коштів приватних інвесторів, необхідність подальшого відновлення та удосконалення програм державної підтримки отримання житла, в яких будуть розроблені механізми пільгової кредитної підтримки населення, внаслідок чого майбутні власники матимуть змогу здійснювати фінансові вкладення у будівництво житлового будинку вже на початковому етапі. За умови, що така програма враховуватиме надання певних державних гарантій інвесторам, можливе збільшення фінансування будівництва житлових будівель.

В подальшому, це суттєво вплине на соціальний рівень населення та актуальність розробки різноманітних схем проектного фінансування на базі досліджень схем, які використовуються у розвинених країнах, з адаптацією їх

Секція 4. Економіка будівельного комплексу

до вітчизняних умов. Також досить важливим є створення стандартів для інструментів фінансування житлового будівництва, які враховують усі особливості кожного інструменту, що в подальшому дозволить найбільш ефективно поєднувати їх із використанням переваг кожного з них.

Крім житлового будівництва треба враховувати також можливість будівництва громадських будівель, таких як школи, дитячі садки, магазини та інші, а також створення адекватної транспортної інфраструктури.

Література:

1. Всеукраїнський діловий інформаційно-аналітичний журнал Prof Build. Будівельний ринок України. URL: <https://profbuild.in.ua/uk/stati-2/1376-budivelnij-rinok-ukrajini-rukhaemosya-do-evropi-tuptsyuemo-na-mistsi-chi-pasemo-zadnikh>

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Демографічна та соціальна статистика / Населені пункти та житло. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/if.htm

3. Сайт Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву. Дію державної програми забезпечення молоді житлом подовжено до 2023 року. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/pres-tsentr/novyny/diiu-derzhavnoi-prohramy-zabezpechennia-molodi-zhytлом-podovzheno-do-2023-roku>

4. Офіційний веб-портал Верховної Рада України, Закон України про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2014 рік" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 18-19, ст.694) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1165-18>

Науковий керівник: Серьогіна Н.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва, Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

*к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва,
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна*

*Daniela Pîrvu – Vice-dean of the Faculty of economic and law,
University of Pitesti, Professor*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ БУДІВЕЛЬНОГО РИНКУ

Будівництво - найважливіша складова економіки будь-якої країни, що викликано її високою роллю у розвитку всіх суміжних галузей, ринку праці та ринку капіталів, тому що саме тут створюється велика кількість робочих місць, споживається продукція багатьох інших галузей та виробляються для них нові або реконструюються вже існуючі основні фонди. У будівельній галузі використовується значна чисельність людських ресурсів та активізуються виробничо-торговельні процеси з багатьма галузями: машинобудування, виробництво будівельних матеріалів, хімічна, дерево-целюлозна промисловість, видобувна тощо. Таку галузь можна вважати індикатором розвитку економіки країни загалом, адже навіть із незначним зростанням будівельного ринку, обсягів будівництва, можна спостерігати суттєве пожвавлення у суміжних галузях економіки [1]. Ринок будівництва України має великий потенціал розвитку. Основними драйверами зростання в найближчі роки залишаться розвиток ринку оренди нерухомості, привабливість капіталовкладень у нерухомість в порівнянні з іншими варіантами інвестування [2].

В Україні частка будівництва у ВВП держави у 2020 році становила 2,9%, що є позитивною тенденцією, оскільки у 2019 році вона складала 2,7%. Для порівняння у інших країнах цей показник у 2020 році складав: Болгарія – 4,9%, Білорусь – 5,8%, Польща – 7,2%, Туреччина – 9,8%, Молдова – 10,5%.

Згідно з результатами щомісячного аналітичного дослідження «Огляд розвитку будівельної галузі України» від РАУ, за 9 місяців 2021 український ринок будівництва виріс на 3,2%, а ринок будматеріалів – на 14,9% в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року. Загальна тенденція ринку – фаза

Секція 4. Економіка будівельного комплексу

зростання ринку будіндустрії України і прискорення тенденцій до зростання [3]. Будівельні роботи за січень-вересень 2021 були виконані в обсязі 149 млрд. грн., що перевищує відповідні показники 2020 року на 3,2%. Таки зростання відбулось за рахунок: житлове будівництво – зросло на 18,4%; комерційне будівництво – скоротилось на 2,0%; інфраструктурне будівництво – збільшилось на 1,3%. Найбільш активними учасниками в сфері житлового та нежитлового будівництва були: непублічна ТОВ «Моноліт будсервіс», ТОВ «БК «Інтергал-буд», АТ «Трест Житлобуд-1», а в сфері інфраструктурного будівництва – ТОВ «Автомостраль-Південь», ТОВ «Онур констракціон Інтернешнл», ТОВ «РДС».

Слід звернути увагу, що будівельний ринок вийшов в зростання на 2 місяці раніше, в порівнянні з минулим роком, тому, при збереженні поточної динаміки, можна очікувати зростання українського ринку будівництва в 2021 році на 5-6%. Драйверами росту є нарощування темпів реалізації проектів «Великого будівництва», запуск державної програми з іпотечного кредитування, а також запуск реформованої ДІАМ (колишня ДАБІ). В той же час, значне подорожчання газу у жовтні на європейському ринку може вдарити по багатьом виробникам, у тому числі будівельної продукції. Багато підприємств поки ще не відчули на собі у повній мірі стрибок цін на блакитне паливо, тому що промисловість в Україні купує газ за довгостроковими контрактами. За оцінками Нацбанку частка енергії у виробництві будівельних матеріалів становить до 10%, з яких 60% припадають на природний газ. Динаміка росту цін за 9 місяців на будматеріали склала 3-8%. Зростання цін може пришвидшитись на початку 2022 року. Основні фактори: жовтневе зростання цін на природний газ та підвищення тарифу на вантажні перевезення залізницею з 01.01.2022. Обсяг виконаних будівельних робіт за 2020 рік склав 202 млрд. грн. – зростання на 4,0% в порівнянні з 2019 роком, за рахунок таких змін: житлове будівництво – зменшилось на 18,5%; комерційне будівництво – скоротилось на 2,7%; інфраструктурне будівництво – збільшилось на 14,8%.

Індекси наведені в порівнянних цінах [3]. Динаміка темпів зміни обсягів виконаних будівельних робіт наведена на рис. 1.

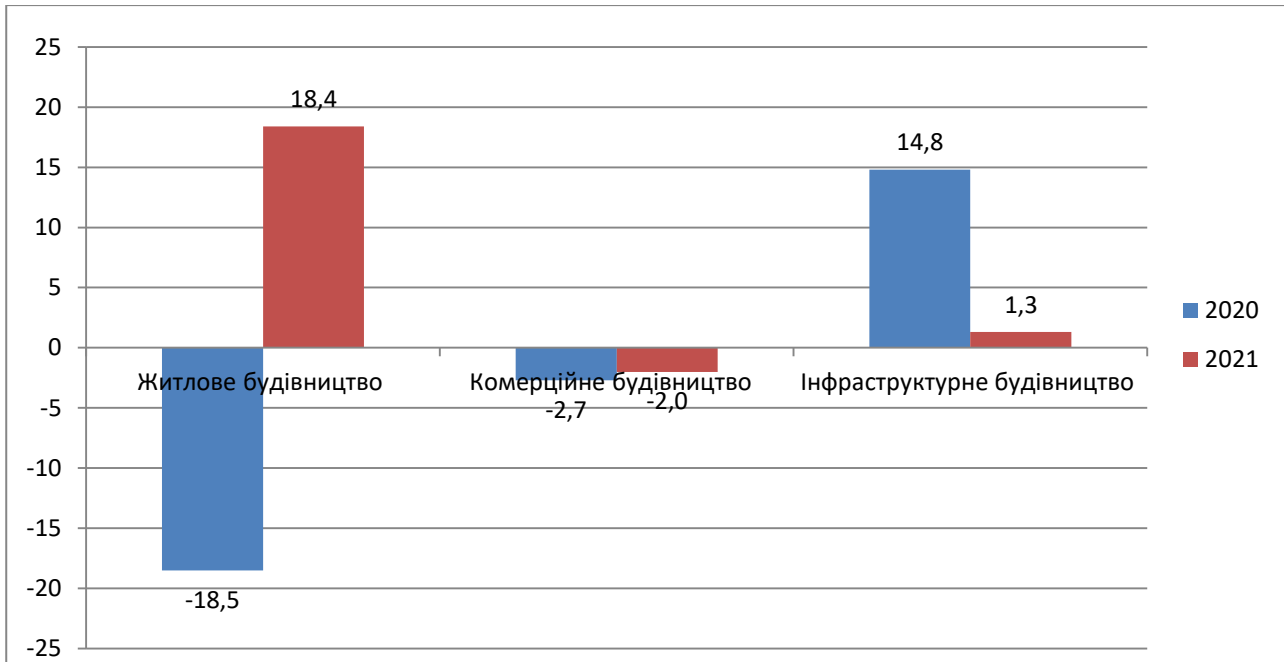

Рис. 1. Динаміка темпів зміни обсягів виконаних будівельних робіт, % [3]

У процесі будівництва, ремонту, експлуатації будівель та споруд під час виконання будівельно-монтажних робіт одним з основних необхідних елементів є будівельні матеріали. Залежно від призначення будівлі та застосовуваних при його будівництві технологій підбирають відповідні будівельні матеріали та конструкції, які повинні володіти відповідними якостями та певними властивостями. Виробництво будівельних матеріалів та будівництво є тісно пов'язаними галузями. При освоєнні територій у регіонах розгортається масове будівництво, яке необхідно по можливості забезпечити місцевими будівельними матеріалами, що за наявності відповідної сировинної бази призводить до появи нових підприємств, зайнятих виробництвом будматеріалів, та нарощування потужностей, що вже існують.

Водночас разом з великими темпами розвитку ринку спостерігаються тенденції до подорожчання будівельних матеріалів. Підвищення цін за 9 місяців на будматеріали становило 3-8%. Зростання цін може пришвидшитися на початку 2022 року через жовтневе подорожчання природного газу та підвищення тарифу на вантажні перевезення залізницею з 1 січня 2022 року. У

Секція 4. Економіка будівельного комплексу

червні 2021 року об'єм збуту будівельних матеріалів на ринку України досяг 3,9 млн. тонн, що на 11% більше, ніж у травні 2021 року. Слід зазначити, що темпи зростання пришвидшуються, оскільки за січень-червень 2021 року обсяг реалізації будівельних матеріалів збільшився на 17,8% до аналогічного періоду минулого року. За той же період у 2020 році обсяг реалізації будівельних матеріалів показав скорочення на 7,5% до аналогічного періоду 2019 року. У вересні обсяг збуту будівельних матеріалів на ринку України становив 4,1 млн. тонн, що на 2,5% більше проти серпня 2021 року. Загалом за січень - вересень обсяг реалізації будівельних матеріалів підвищився на 14,9% порівняно з аналогічним періодом минулого року. У сфері постачання матеріалів для будівництва лідирують ТОВ «Епіцентр К», ТОВ «Метінвест-СМЦ», ТОВ «АВ Метал Груп». Портфельний аналіз ринку будівельних матеріалів за основними сегментами показав значний розкид динаміки зміни обсягів від зниження на 7% до зростання на 53%. При цьому, 95% сегментів демонструють позитивну динаміку, оскільки за цей же період в 2020 році частка зростаючих сегментів становила 60% [4].

Література:

1. Сайт Будівельна палата України. Український ринок будівництва і будівельних матеріалів: результати 9 міс. 2021. URL: <http://budpalata.com.ua/actualno/ukrainskij-rinok-budivnictva-i-budivelnih-materialiv-rezultati-9-mis-2021/>
2. Сайт Sostav.ua. Український ринок будівництва і будівельних матеріалів. URL: <https://sostav.ua/publication/ukra-nskij-rinok-bud-vnitstva-bud-velnikh-mater-al-v-89437.html>
3. Всеукраїнський діловий інформаційно-аналітичний журнал Prof Build. Будівельний ринок України. URL: <https://profbuild.in.ua/uk/stati-2/1376-budivelnij-rinok-ukrajini-rukhaemosya-do-evropi-tuptsyuemo-na-mistschi-pasemo-zadnikh>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Демографічна та соціальна статистика / Населені пункти та житло. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/if.htm

СЕКЦІЯ 5. МАРКЕТИНГ ТА МЕНЕДЖМЕНТ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Andrić, Berislav, Ph.D., Professor
Vice Dean for Development
Polytechnic in Požega (Faculty of Tourism
and Rural Development-in establishment)*

SYSTEMATIZATION OF TOURIST ATTRACTIONS IN THE FUNCTION OF DEVELOPMENT OF SPECIFIC FORMS IN TOURISM MARKETING

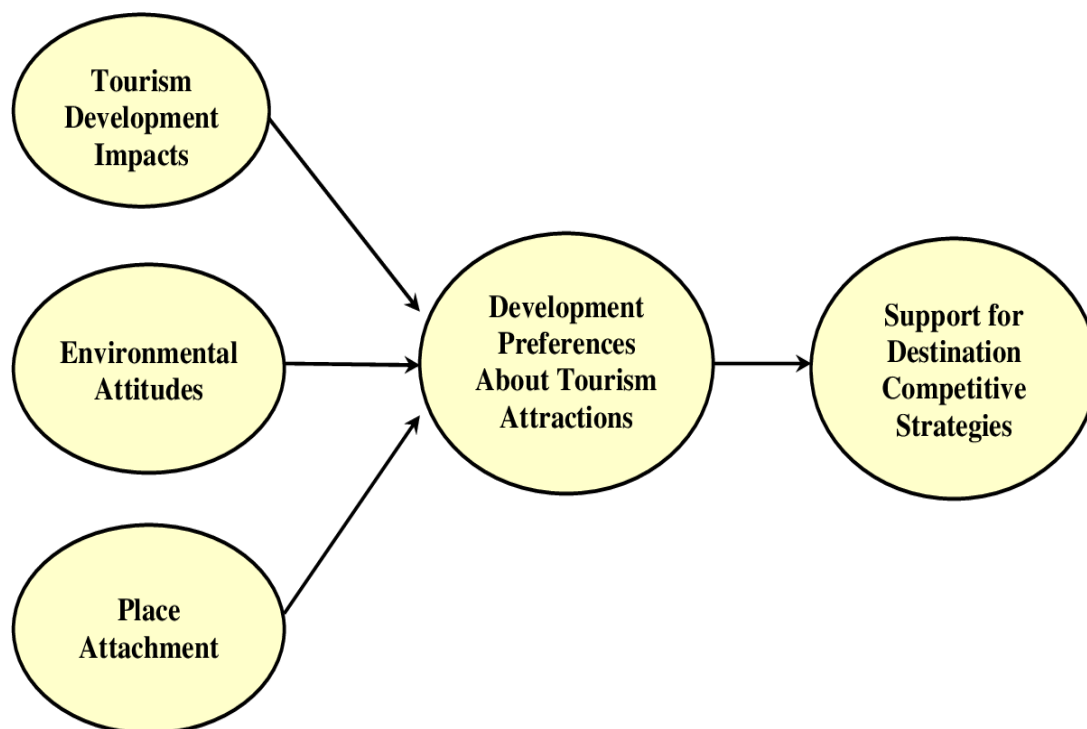
Introduction

The variety of tourist needs and the many motives for traveling leads to the development of specific forms of tourism. The research aims to create a more detailed systematization of natural and anthropogenic tourist attractions, as the basis of development of specific forms of tourism in Požega-Slavonia County. Created systematization will enable the identification of tourist attractions, their specific evaluation, and synthesis grouping tourist attraction toward their common features and characteristics of a tourist destination. The results will be used as the basis for the creation of specific tourism products and tourism planning in the future.

Tourism marketing in Croatia - state and trends

Specific forms of tourism appear as separate forms of tourism or as a supplement to existing traditional forms of tourist offer in Coastal Croatia. On the other hand, specific forms of tourism form the basis of the tourist offer in continental Croatia. According to motives for traveling in Croatia are: sports tourism, nautical, health, hunting and fishing, congress, rural, religious, gastronomic, eco-tourism, etc. This issue has been researched by a number of domestic and foreign authors listed in literature. Although the development of specific forms of tourism in Croatia is

avored by legal and other possibilities, concrete measures are still lacking instruments of tourism policy at the level of the Ministry of Tourism of the Republic of Croatia and other ministries. No specific projects and financial incentives can not expect rapid development of specific forms of tourism in this area. The main bearers of such tourism projects can be entrepreneurs. At the destination level, such projects should be managed and coordinated by the destination management using various possibilities of public-private partnership. Therefore, programs of specific forms of tourism should be occupied a special place in the plans for the development of Croatian tourism, especially at the level of tourist destinations. It is therefore necessary to explore the attraction the basis of space and make its systematization when designing tourism products of specific forms of tourism, like using model on Figure 1. (Yoon, 2002).

This problem area is an integral part of tourist geography, but in Croatian literature and practice is still insufficiently researched. In this context, research into the attractive basis of geographical space forms the basis for planning specific forms of tourism. (Keller, 2002; Moutinho, 2005; Zehrer, Siller, 2007).

The notion of specific (selective) forms of tourism has been mentioned since the 1960s, while in Croatia it appeared in the 1980s. The works of that time explain the concept and importance of certain forms of tourism in Croatia, such as religious, cultural, sports and recreation, nautical, hunting, fishing and some other forms. At the same time, research, studies and projects for the development of certain forms of tourism are being conducted in Croatia within the Institute of Tourism, faculties of economics in Zagreb, Rijeka, Split, Dubrovnik, Opatija, Faculty of Physical Education, etc. The results of these researches are mentioned of which the most important authors are: (Bilen, 1996; Bartoluci, Čavlek, 2007).

Tourist attractions in the function of development of tourism - Požega-Slavonia County Case Study

Systematization of tourist attractions is one of the most important tools needed for planning tourist products. Since tourist attractions are the fundamental reason for any tourist trip, they are equally important for the development of specific forms of tourism and rational use and preservation of geographical space. Therefore, the creation of a systematization of tourist attractions is a prerequisite for their identification, evaluation, rational use and effective protection. The total number of types of tourist attractions that will be covered by this research will be based on numerous systematizations of domestic and foreign authors, based on which it will be created original valuation model. Each of the basic types of tourist attractions will be further divided into subtypes, making it unique system of tourist attractions. This systematization will be the basis for obtaining the views of tourism workers and the opinions of citizens about the significance of the tourist attractions of the geographical area of Požega-Slavonia County.

Research on the literature of domestic and foreign authors has been conducted, who in their works propose the systematization of tourist attractions. Among the domestic authors, the systematization of the author Kušen has been researched, which he states in his works: (Kušen, 2001). It can be stated that other Croatian authors lack papers in the subject area. Foreign authors in their works to a greater extent suggest

various types of systematizations in their scientific works (Gunn, 1998; Priskin, 2001).

Empirical research in the field of eco-tourism and rural (wine) tourism should be highlighted. counties. Namely, some geographical features of the following natural tourist attractions have been explored. In protected natural values in Sovsko Lake and Požeška gora belong to the category of significant landscape in Požega-Slavonia County. In the category of monument park architecture includes parks in Lipik, Trenkovo and Kutjevo. Apart from them, there are also sites of the National Ecological Network on in the area of Požega-Slavonia County: Trenkovo-Veličanka River, Trbušnjak, North Babja gora-Bresnica Požega, North Babja gora-Rajkuša, Požeška gora-Pačić, Zapadni Psunj-Mala Marinica, Požeška gora-Vasine Laze, Južna Babja gora-Jabučica, Sjeverna Babja gora-Stojanka, Forests on Dilj gora, Forests on Krndija, Meadows on the southern slopes of Papuk and Ribnjaci Poljana. (Potrebica, 1995).

The next forms of attractions that have been explored are cultural events that attract specific groups of guests in a specific branch. cultural tourism (One-Minute Film Festival, Graševina Festival, Summer Carnival, Fishijada, etc.) and sports attractions (hiking and educational trails, bicycle trails, equestrian centers, paragliding, free climbing trails, motorcross trails, arranged pits for visit).

Numerous interviews were conducted with tourism employees of the county, cities and municipalities, citizens, and owners of hotels, restaurants and family farms, and they are significantly interested in the development of specific forms of tourism and are aware of the diversity of all types of tourist attractions which exist and are not sufficiently used even by the known public. In conversations with citizens, interest was established for problems of specific forms of tourism, so it is important to systematize these data and put them in the function of better planning tourism products.

Literature:

1. Bartoluci, M., Čavlek, N.: Turizam i sport – razvojni aspekti', Zagreb: Školska knjiga, 2007.
2. Bilen, M.: Osnove turističke geografije, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 1996.
3. Gunn, C.A. : Tourism Planning, New York: Taylor and Francis, 1998.
4. Keller, P.: Sport and Tourism – Introduction Report, Zbornik radova s World Conference on Sport and Tourism, ISBN 92-844-0417-7, Barcelona, 2002.
5. Kušen, E.: Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, 2002
6. Moutinho, L., Witt, S.F.: Forecasting the tourism environment using a consensus approach. Journal of Travel Research, 1995, 33 (4).
7. Potrebica, F.: Zlatna dolina-zbornik radova Požeštine, Društvo za hrvatsku povjesnicu u Požegi, Požega, 1995.
8. Priskin, J.: Assessment of natural resources for nature-based tourism:: the case of the Central Coast Region of Western Australia. Tourism Management, 22(6), 2001, str. 637-648.
9. Zehrer, A., Siller, H.: Destination goods as travel motives – the case of the Tirol, Tourism Review, Vol. 62., No. 3/4, 2007.
10. Yoon, Y. Development of a structural model for tourism destination competitiveness from stakeholders' perspectives. Virginia Polytechnic Institute and State University. 2002

Levytskyi D.V. master student

Pedko I.A. doctor of Economics, Professor Department of Economics and Entrepreneurship

*Kulikova L.V. assistant professor Department of Economics and Entrepreneurship
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Odessa, Ukraine*

WAYS TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF CONSTRUCTION INDUSTRY ENTERPRISES

An important characteristic feature of the construction industry and the identification of consumer benefits is competitiveness. It sets the pace of viability of the enterprise, that is determines the results of activities in conditions of market competition.

Namely, competition forces us to constantly monitor changes in supply and demand, the cost of material resources, reduce production costs, improve the quality of its products and services sold on the market, and thus increase its competitiveness [1].

One of the main ways to increase the competitiveness of the construction industry is to expand the range of goods and services offered. The idea of introducing an important type of activity - saving energy - is necessary for most Ukrainians. Today, the percentage of heat loss in homes reaches 40%. That is, it means that for every 100 UAH, which we pay for heat in our house - 40 UAH we money down the drain.

The use of energy-saving materials is a practical guarantee of reducing the cost of operation and services of any facilities [2], previously required high material costs for energy services, including heat.

Researching this issue, it was found that for the construction industry can offer an alternative way of saving. As the main energy consumption is for window and door openings (almost 50%) and external walls (almost 40%), wall insulation can be a new type of activity. There are currently several insulation options [3]:

- external walls insulation with the use of expanded polystyrene or mineral wool boards;

- external walls insulation with application of heat-insulating plaster and additives of polystyrene;
- interior walls insulation.

External insulation of walls is of course the best option and has its advantages: durable aesthetic facade, reduction of investment costs for the heating system, prevention of shrinkage and mechanical deformation of external walls, due to small temperature fluctuations in the structural layer, increases the hydrophobic properties of the walls, provides a high level of energy savings and as a result up to 60% reduce the cost of heating the building. Exterior insulation of buildings can also prevent the destruction of concrete and corrosion of steel reinforcement, creating a more favorable climate inside the building. Due to the possibility of using lighter enclosing structures, without loss of heat resistance, which achieves significant savings on the foundation and walls, and by reducing the thickness of the outer walls - up to 5% increases the internal area of the building.

On average, construction companies in the Odessa region for the year perform work related to the insulation of walls of houses and offices for 4550 m², and the average price is 400 UAH/m². That is, even calculating the average generalized data, we can conclude that increasing the volume of work will allow the company to increase revenue by 1,820 UAH. Thus, those construction companies that prove their competitiveness and consumer orientation offer new products and services, and thus increase their profits.

References

1. Камбур О.Л., Серьогіна Н.В., Петрищенко Н.А Актуальні напрями для підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств / О.Л. Камбур, Н.В. Серьогіна, Н.А Петрищенко // Marketing technologies of business development: [monograph] – Katowice School of Technology, 2020 – С. 130-137
2. Бакалін Ю. І. Енергозбереження та енергетичний менеджмент: [навч. посібник.] – 3-тє вид., перероб. та доп. / Ю. І. Бакалін. – Харків: БУРУН К, 2006. – 320 с.
3. [Інтернет-ресурс] – Режим доступу: URL: <http://ecoenergy.dilovamova.com>.

*Ажаман І.А., д.е.н., професор,
зав. кафедри менеджменту і маркетингу,
Петрищенко Н.А., к.е.н., доцент,
в.о. директора Навчально-наукового інституту бізнесу та
інформаційних технологій, доцент кафедри економіки та підприємництва,
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна*

МОТИВАЦІЯ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

Проблеми мотивації та стимулювання спочатку входили складовою в три групи теорій управління персоналом: класичні теорії, теорії людських відносин та теорії людських ресурсів. Кожна з теорій управління персоналом представлена відповідно підходами до мотивації та стимулювання праці: «людини економічної», «людини соціальної» та «людських ресурсів». Незважаючи на різноманітність теорій та концепцій мотивації та стимулювання персоналу, теорія управління не стоїть на місці, вона продовжує розвиватися та вдосконалюватися. Шлях до ефективної професійної діяльності лежить через розуміння її мотивації. Знаючи те, що рухає людиною, що спонукає її до діяльності, які мотиви лежать в основі її дій, необхідно розробляти ефективну систему форм та методів управління ним, актуальну в сучасний час.

Мотивація в організації може розглядатися:

- як функція управління (мотивація вивчається як процес спонукання до діяльності);
- як сила, що спонукає до дії (у цьому розумінні мотивація подібна до поняття «мотив»).

Мотивація - це процес спонукання себе та інших до діяльності задля досягнення особистих цілей та цілей організації. Серед методів мотивації персоналу є широка різноманітність і залежність від опрацьованості системи мотивації для підприємства, загальної системи управління та особливостей діяльності самого підприємства. Є такі способи мотивації ефективного трудового поведінки як:

- матеріальне заохочення;

- організаційні методи;
- морально-психологічні.

Особливе місце в системі мотивації посідає оплата праці. Дослідженню оплати праці приділено значної уваги як в результатах наукових досліджень науковців, так і законодавчо-нормативному забезпеченні.

В Україні умови та розміри оплати праці працівників установ та організацій, що фінансуються з бюджету, встановлюються Кабінетом Міністрів України. Базовим з питань оплати праці в країні є Закон України "Про оплату праці". Угодою на державному рівні регулюються основні принципи та норми реалізації соціально-економічної політики та трудових відносин, зокрема щодо мінімальних соціальних гарантій в оплаті праці та доходів усіх груп та верств населення. Угодою на галузевому рівні регулюються галузеві норми, зокрема щодо нормування та оплати праці, встановлення для підприємств галузі (підгалузі) мінімальних гарантій заробітної плати відповідно до кваліфікації на основі єдиної тарифної сітки за мінімальною межею та мінімальних розмірів доплат та надбавок з урахуванням специфіки.

Дослідження оплати праці працівників, зокрема галузі будівництва, свідчить про те, що на законодавчому рівні в державі реалізується політика щодо зростання розміру мінімальної оплати праці. Під мінімальною заробітною платою розуміють законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може встановлюватися оплата за виконану працівником місячну норму робіт (Кодекс законів про працю України [1], Закон України "Про оплату праці" [2]).

Розмір мінімальної заробітної плати визначається в Законі про Державний бюджет на відповідний рік. Мінімальна заробітна плата застосовується в розмірах і на умовах, що діяли в грудні попереднього бюджетного періоду. З 1 січня 2022 року мінімальна зарплата становитиме 6500 грн, а з 1 жовтня – 6700 грн. Загальна динаміка мінімальної заробітної плати за 2016-2022 рр. представлена на рисунку 1.

Рис. 1. Мінімальна зарплата в Україні з 2016 по 2022 рр [3]

В цілому в країні середня заробітна плата (номінальна) штатного працівника підприємств, установ та організацій у листопаді 2021 р. становила 14282 грн, що у 2,4 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (6000 грн). Індекс реальної заробітної плати у листопаді 2021 р. порівняно із жовтнем 2021 р. становив 100,9%, а відносно листопада 2020 р. – 108,0%. Щодо заробітної плати в галузі будівництва – то її розмір також мав тенденцію до зростання – рисунок 2.

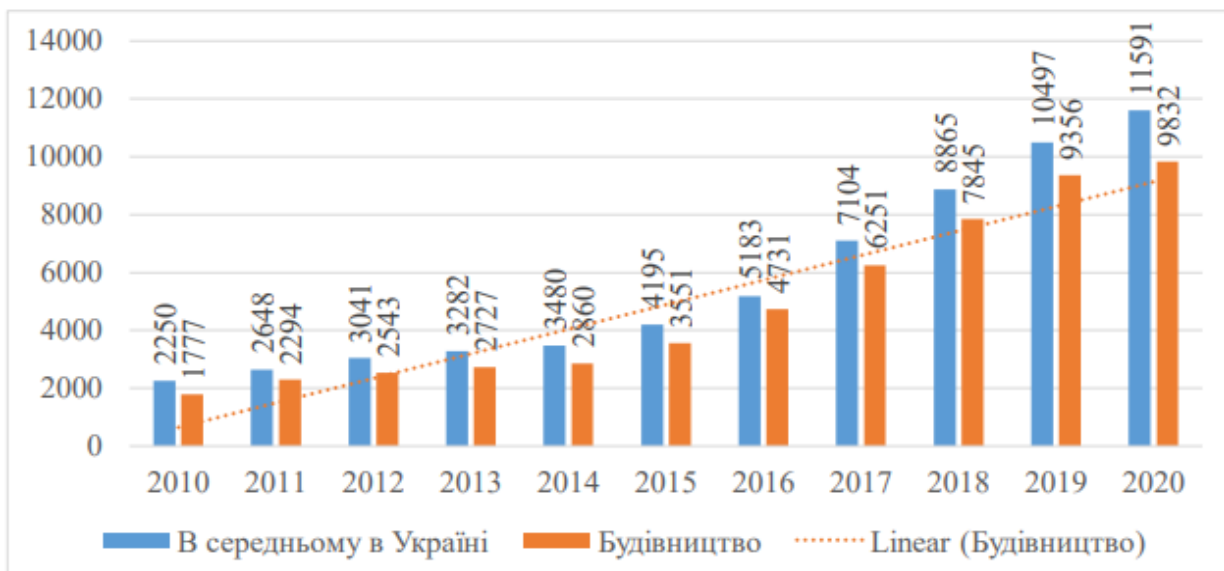

Рис. 2. Динаміка середньомісячної оплати праці в Україні та галузі будівництва в розрахунку на 1 працівника, грн [3]

Проведені дослідження показали, що оплата праці в будівництві є нижчою за середній рівень в країні. Проте розрив між ними зменшився – якщо в 2010 році оплата праці в будівництві становила 79% від середнього по країні, то вже в 2020 році – 85%. З метою визначення вагомості оплати праці як мотиватора до продуктивної праці було досліджено структуру доходів населення – рисунок 3.

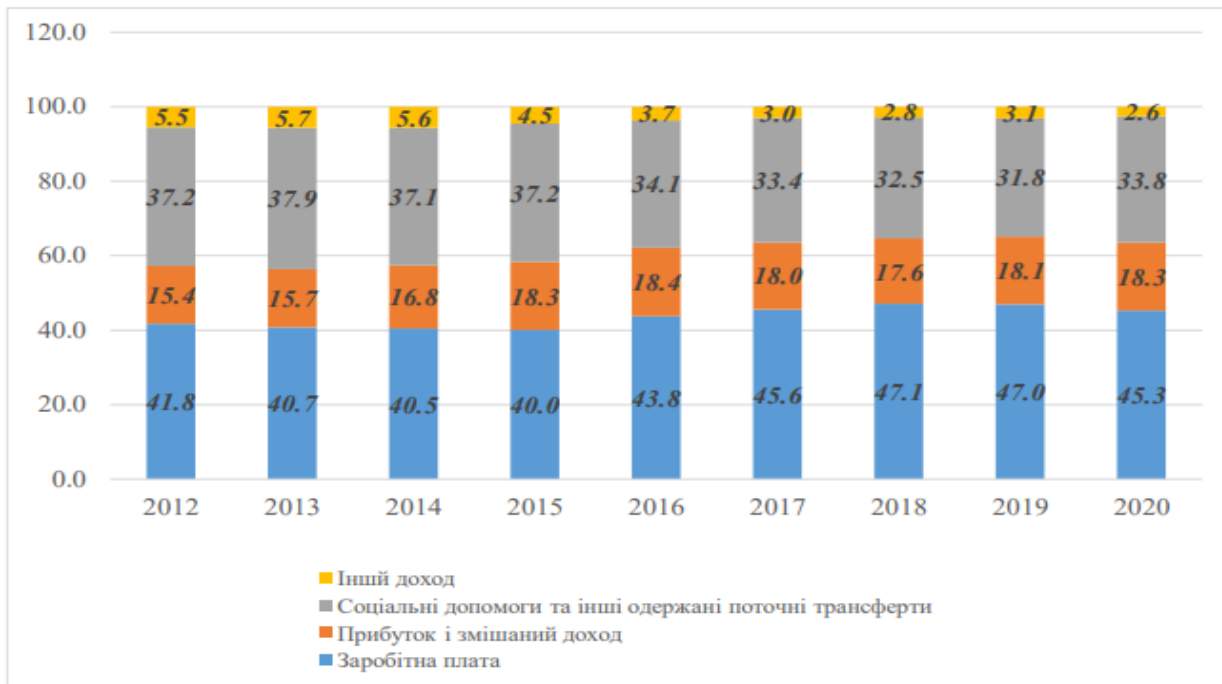

Рис. 3. Динаміка структури доходу населення України, % [3]

Отримані результати досліджень свідчать, що заробітна плата є основним джерелом доходу, питома вага якого у структурі доходів зростає - з 41,8% в 2012 році до 45,3% в 2020 році. Проте оплата праці забезпечує менше половини доходів усередненого працівника, вагоме значення також мають соціальні допомоги та прибуток і змішані доходи населення.

Література:

1. Кодекс законів про працю України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Закон України «Про оплату праці»: Закон України від 10.09.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Жуковська В.М. д.е.н., професор кафедри менеджменту,

Коваленко В.В., бакалавр ФЕМТП

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

РИЗИКИ ПЕРСОНАЛУ КОМПАНІЙ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Тренд зростання загроз з боку власного персоналу почав зростати з цифровою трансформацією і монетизацією бізнесу в електронній торгівлі. Збільшилися кібератаки на економічно успішні компанії, спостерігається попит на фахівців ІТ безпеки, актуаріїв у страхових відносинах тощо. Ризики персоналу можуть не тільки завдати фінансових збитків компанії, а й призвести до повної втрати нею права власності або значного зниження ринкової вартості активів.

Управлінська практика стверджує, що в середньому близько 80% матеріального збитку компанія отримує в результаті дій власного персоналу [1, с. 112]. Складність в управлінні кадровими ризиками обумовлена тим, що багато з них не є очевидними, бо в першу чергу пов'язані з людськими ресурсами, основою яких є природа та сутність особистості, її ціннісно духовна і матеріальна сторона.

Метою тез доповіді є узагальнення ризиків персоналу та особливості їх виникнення з різних причин чи під дією різних обставин, зокрема під час воєнного стану. Це є актуальним для будь-якої компанії, адже бізнеси на різних ринках стикаються з геополітичними кризами та піддаються різним факторам впливу: соціальні, політичні, військовий стан, інвестиційні, технологічні, інформаційні тощо, дозволить зрозуміти як компанії можуть їх попереджувати та мінімізувати.

Питання сутності, класифікації та методів мінімізації кадрових, соціально-поведінкових ризиків зазначено у публікаціях авторів: Ю. Дуднева, Я. Величко, І. Воржакової, В. Жуковської, С. Мішиної, І. Федулової,

В. Проскури та ін. Огляд останніх публікацій свідчить, що для компанії процес управління ризиками є безперервним і має схожі складові, серед яких беручи до уваги окремих авторів включено такі елементи як: формування цілей та функціональних завдань персоналу; визначення чітких критеріїв ризик індикаторів у процесі підбору і відбору, навчання та руху персоналу; складання і підбір мотиваційної програми у підвищенні задоволеністю працею на робочому місці та контролінгу витрат на персонал [1-3].

Виникнення ризиків персоналу може бути обумовлено проявами певних якостей цього персоналу, таких як: професійні, ділові та особистісні та інші. І ці ризики включають такі види, як психофізіологічні, особистісні, комунікативні, моральні, освітні, професійні ризики та ризики ненадійності [1,3]. Управління кадровими ризиками є складним процесом, багато з них носять імовірнісний характер. Поділяють види кадрових ризиків, залежно від причини їх виникнення: психологічний стан робітника, особистісні та професійні компетенції, комунікаційні проблеми спілкування з оточуючими та у соціальних мережах зокрема, невідповідність між цінностями працівника і компанії, професійністю та ненадійністю, нечесністю, нелояльністю тощо [1].

В нинішніх умовах війни ризики персоналу в компаніях під час війни в Україні стають питанням виживання і захисту життя працівників цілого підприємства або міста, села, селищної громади. Безпека працівників стала невід'ємною першою і найважливішою проблемою збереження життя. Турботливого ставлення і допомоги потребували сім'ї працівників багатьох компаній, які опинились у небезпечній зоні ураження, окупації, були поранені тощо. Навіть безпека тих працівників, які фізично не знаходились в уражених районах, не гарантується ніким й до цього часу, цей ризик є ймовірно випадковим. В цих умовах для власника чи менеджменту компанії постає одвічне завдання-питання: де знайти укриття для своїх працівників? З цих позицій сучасні компанії здебільшого не мають бомбосховищ і в цьому сенсі ризик смерті працівників зростає ймовірно високо. Так, за час повномасштабного російського вторгнення в Україну повністю зруйновано 40

Секція 5. Маркетинг та менеджмент в діяльності підприємства

лікарень, які не підлягають відновленню, та «близько 500 лікарень пошкоджено, в яких не можна надавати медичну допомогу» [4].

При цьому організаціям необхідно віддати належне працівникам компаній, які живуть або працюють в Україні чи сусідніх регіонах і стикаються з фізичною загрозою життя. Але нажалі в окремих компаніях виникають проблеми не тільки з забезпеченням своїх працівників, але і з відповідальністю за них. Мається на увазі поведінкові ризики керівників чи власників бізнесу під час війни. Як правило, під час війни керівники на початку війни (характерно для малого бізнесу, мікропідприємств) вдавались до негайного звільнення без виплат за останній місяць заробітної плати, без допомоги або ставили умову про відпустку за власний рахунок до закінчення воєнного стану, в деяких випадках без виплати.

Варто зазначити, що більшість працівників компаній виконують свої функції під час обстрілів та ризикують власним життям допомагаючи іншим. У контексті означеного варто відмітити не тільки волонтерів, але й співробітників Державної Служби з надзвичайних ситуацій у містах та Укрзалізниці, які чесно виконують свою роботу.

Під час війни все частіше з'являються нові ризики нечесності персоналу компаній у контексті волонтерства, а також це колобаранти та зрадники, які зачалились на робочих місцях стратегічних об'єктах компаній. Керівництву слід ретельно підбирати персонал та надавати доступ до роботи під час війни. Працівники СБУ викрили керівника та працівника центрального офісу підрозділу Донецької залізниці, які повідомляли російським окупантам переміщення військ.

В умовах війни є компанії, що ведуть лицемірну політику відносно адресної волонтерської підтримки. Наприклад власники Creators Media Group (видання MS.Today, Highload, ІТС.ua) Віра Черниш та Тимур Ворона у березні запустили дві краудфаундингові кампанії – на FundRazr та GoFundMe, щоб зібрати кошти на підтримку роботи своїх видань [5]. Медіаспільнота своєчасно звернула увагу іноземних користувачів щодо лицемірних дій платформи

краудфандингу FundRazr [5]. Викриття недоброчесних дій у перспективі ймовірно вплине на соціальну репутаційну складову компанії.

Таким чином, розробка питань, пов'язаних з управлінням кадровими ризиками підприємств, з кожним роком стане більш важливою. Вважаємо, що розробка стратегічних заходів, спрямованих на підвищення привабливості hr-бренду роботодавця; використання комунікаційних технологій соціальних медіа та реферальних програм для якісного найму працівників; посилення ролі рекрутера, керівника-наставника, менеджерів з персоналу з онбордінгу працівників, а також виважена мотиваційна політика професійним розвитком персоналу – зменшать ймовірні ризики кадрового забезпечення підприємств у перспективі.

Література:

1. Жуковська В. Серафим Н. Теоретичні аспекти дослідження кадрових ризиків на підприємстві // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Секція економіка. 2009. Вип. 4 (48). Ч. 1. С. 112-118
2. Воржакова Ю. П. Методи мінімізації кадрових ризиків. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2019. Вип. 33. С. 89-92.
3. Жуковська В. М. Попередження соціально-поведінкових ризиків персоналу на підприємстві торгівлі. Проблеми економіки. 2014. № 2. С. 366-372.
4. Мирний М., Шевчик О. Втрати серед цивільних громадян та об'єктів від вторгнення Росії. <https://zmina.info/articles/vtraty-sered-czyvilnyh-gromadyan-ta-obyektiv-vid-vtorgnennya-rosiyi-onovlyuyetsya/> (03.05. 2022).
5. Маніпуляції війною: фандрейзингова кампанія MC.Today, Highload та ІТС.ua. <https://mmr.ua/show/manipulyacziyi-vijnoyu-fandrejzingova-kampaniya-mc-today-highload-ta-its-ua>

*Жуковська В.М. д.е.н., професор кафедри менеджменту,
П'ятницька Г.Т., д.е.н., професор кафедри менеджменту,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

АДАПТАЦІЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РОЛІ HR-МЕНЕДЖЕРА

Дискусія про роль і внесок HR-менеджерів з персоналу в економічне зростання компаній час від часу поновлюється під впливом різних факторів глобального світу та чинників окремої країни зокрема. Питання формування бюджету витрат, підвищення продуктивності у період дефіциту кваліфікованих фахівців чи ініціативних працівників, як в цілому, так і в управлінні діяльністю та розвитком різних організацій, є давнім, про що свідчить публікацій з кадрового менеджменту [1]. Однак аналіз досліджень, представлених у численних наукових публікаціях з питань управління персоналом, у тому числі враховуючи авторами огляд у нещодавній публікації «HR-manager: Prospects for Employment in the Labor Markets», не дає однозначної відповіді як і хто адаптуватиме бізнес та кадрові процеси у разі настання кризових чи трагічних ситуацій під час війни. У контексті військового вторгнення російських ворожих військ в Україну трансформувались і функціональні ролі HR-менеджерів.

Роль HR-менеджера компаній завжди у центрі прийняття рішень щодо організування подолання різних явищ, стихійного лиха та трансформування при цьому роботи персоналу. Так, в умовах пандемії, коли працівники компаній стали епіцентром захворювань і треба негайно виконувати замовлення бізнесу, HR-менеджери спільно з керівниками підрозділів, власниками бізнесу брали важку ношу відповідальності за людей. В контексті означеного різні питання впливу кліматичних змін та факторів війни, що спричиняє небезпеку для людей та бізнесу у цифрову епоху 21 століття, є предметом глибинного дослідження.

Варто зазначити нині різновекторну роль та функції HR-менеджерів спільно з керівниками компаній щодо ділової активності компанії з релокації та переведення працівників в безпечне місце для життя чи роботи в іншій країні.

Нині малий і середній бізнес в Україні переживає не найкращі часи: тимчасово повністю припинили роботу 21,6% підприємств (табл.1) та 34,3% – повністю припинили діяльність.

За інформацією Advanter Group загальні витрати малого та середнього бізнесів, сягають 85 млрд доларів (станом на кінець березня 2022 року), третина їх працівників звільнена (інша третина вимушено пішла у відпустку) [2].

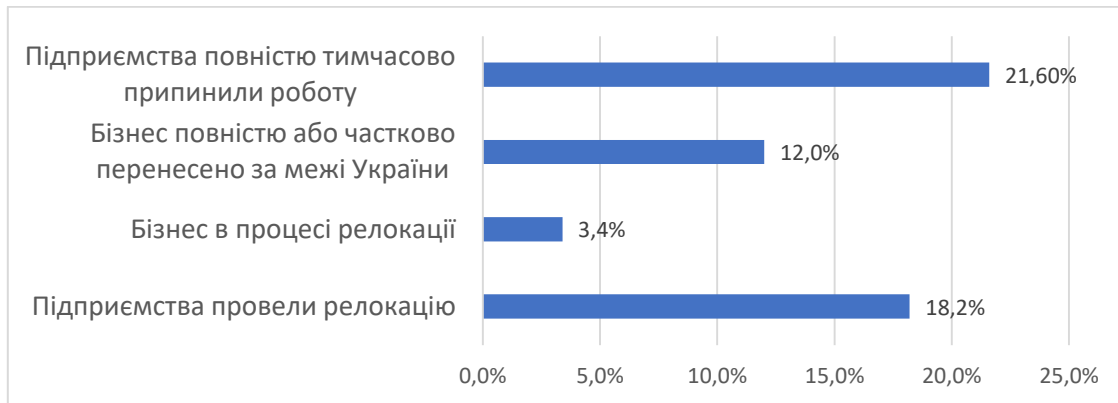

Рис. 1. Ділова активність підприємств малого і середнього бізнесу під час війни (квітень 2022 р.)

Джерело: складено за даними [2].

На фоні негативної ситуації, при якій бізнес в Україні масово звільняє працівників та скорочує зарплати, окремі компанії успішно роблять все можливе, щоб підтримувати своїх працівників, забезпечувати робочі місця та підтримувати економіку держави. З перших днів війни компанії вимушені адаптувались до непростих реалій і забезпечити (у березні - квітні 2022 року) збереження складів з товарами та перевезення товару у безпечні місця, іноді під обстрілами. Ще одна роль HR постійно підтримувати комунікацію та взаємодію з працівниками, які виконують свою роботу, але не можуть потурбуватись про власний добробут на прилеглих до окупації територіях. В деяких випадках наприклад, за інформацією менеджерів з персоналу Eldorado, Епіцентр, Varus, Fozzy Group, компанії мали проблеми з наявністю працівників (багато з них звільнилися, активні військові дії вплинули на терміни і на можливості доставки) в місцях відвантаження товару та логістики через те, що бойові дії проходили у безпосередній близькості від складів компанії [3].

Підкреслюючи важливу роль HR-менеджера як бізнес партнера під час війни можна виокремити застосування у багатьох компаніях заходів таких як: проведення онлайн зустрічей менеджменту компанії з працівниками; інформаційна та психологічна підтримка персоналу та їх сімей; роз'яснення працівникам бачення майбутнього та подій, що впливають на стратегію бізнесу і розвиток компанії в умовах війни; операційний підбір, адаптація й онлайн навчання новоприйнятих працівників; тимчасове припинення трудових відносин штатного персоналу та інші юридичні аспекти; допомога комунікаційної підтримки роботи з клієнтами та їх проблемами, в тому числі комунікації з клієнтами через соціальні мережі; волонтерська підтримка та партнерство з іншими організаціями для перемоги у війні з агресором тощо.

Таким чином, варто відзначити особливу роль HR-менеджерів в умовах війни: вміти швидко зорганізувати й адаптувати роботу персоналу під час активних воєнних дій, забезпечити безпеку та зберегти персонал. Зважаючи на трансформацію цінностей в інформаційному полі за наслідками агресивного російського вторгнення в Україну підприємства намагаються бути соціально відповідальними та зберігати свою громадянську позицію бізнеси полишають усі економічні зв'язки з ворогом.

Література:

1. Zhukovska V., Piatnytska G., Raksha, N., Lukashova, L. and Salimon, O. (2021). HR-manager: Prospects for Employment in the Labor Markets. The 3rd Eastern European Conference of Management and Economics (EECME 2021) – Sustainable Development in Modern Knowledge Society: *SHS Web Conf.*, Vol. 111. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202111101011>

2. Малий і середній бізнес скоротив третину найманих співробітників – дослідження: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/14/685765/>

3. Робота Eldorado в умовах війни. <https://grc.ua/article/30221?hhtmFrom=main> (05.05.2022)

Каламан О. Б.

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту і логістики,

Одеський національний технологічний університет,

м. Одеса, Україна

Мандрикін Д. В.

асистент кафедри менеджменту і логістики

Одеський національний технологічний університет,

м. Одеса, Україна

КОНКУРЕНТНА СТРАТЕГІЯ БІЗНЕСУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЙОГО ЛІДЕРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ НА РИНКУ

Починаючи з 80-х років ХХ ст. вчені пов'язують концепції стратегічного планування та конкурентоспроможності підприємства. У цьому плані вважається проривом робота М. Портера «Конкурентна стратегія», у якій збільшення конкурентоспроможності підприємства виступає базовою метою стратегічного розвитку бізнесу [1]. Запропоновані Портером підходи та інструментарій досі є часом актуальними і можуть бути використані в бізнес-практиці сучасного стратегічного планування. Тим не менш, збільшення конкурентоспроможності для багатьох власників бізнесу є необхідною, але недостатньою метою, оскільки вони концентруються на фінансових результатах та зростанні капіталізації. У зв'язку з цим виникає потреба в механізмах конвертації конкурентних переваг у приріст прибутку та вартості бізнесу. Одночасно з книгою Портера (1979 р.) Ігор Ансофф випускає працю «Стратегічне управління», в якій знаходять відображення прикладні методи формування стратегії підприємства. У своїй книзі вчений приділяє увагу одному з основних принципів стратегічного планування - сталості. Таким чином, Ансофф був підтверджений один з основоположних базисів стратегічного планування - сталість процесів стратегічного планування, яке обумовлене перманентним динамізмом зовнішнього ділового середовища [2].

На початку 90-х років ХХ ст. виходить у світ книга Г. Мінцберга «Злеті та падіння стратегічного планування», в якій автор піддає критичному аналізу

можливість конструювання стратегії розвитку бізнесу на довгострокову перспективу. Мінцберг вважає, що динамізм довкілля ставить під питання будь-які «зацементовані» управлінські рішення. Пізніше він висуває нову теорію стратегічного планування, що концентрується на плануванні, позиціонуванні, моделюванні, відволікаючому маневрі та перспективі. Слід сказати, що теорія Мінцберга не містить також майстер-плану формування стратегії, а є зведенням певних алгоритмів генерації тих чи інших управлінських рішень залежно від стану зовнішнього середовища та конкурентного поля [3].

Починаючи з 90-х років минулого століття починається так званий постіндустріальний етап розвитку продуктивних сил, норма прибутку зсувається до сервісного та інноваційного секторів. Перед стратегічним плануванням ставляться нові цілі та завдання, запрограмовані новими процесами створення доданої вартості. Актуальними стають концепції стратегічного планування, засновані на теорії ігор та сценарному моделюванні.

Вітчизняні праці у період часу швидше повторюють зарубіжні постулати і підходи, ще вони спрямовані на швидкий ефективний перехід вітчизняного бізнесу від адміністративно-господарського до ринкового типу розвитку. До теперішнього часу визначення поняття стратегії як результату стратегічного планування в літературі наводиться досить велика кількість. Причому, серед них, на нашу думку, однозначний вибір зробити дуже складно [4].

Стратегічне планування - це процес, побудований на організаційних та інституційних засадах взаємодії власників, топ-менеджменту, персоналу, споживачів (реальних та потенційних) підприємства та держави з використанням певних економічних методів, метою якого є розробка стратегії розвитку бізнесу.

Це визначення базується на інституційному підході, який визначає основні інститути (учасників) стратегічного планування та інституції (що мають робити ці учасники), а також чітко поділяє поняття стратегічного планування та стратегії розвитку підприємства. Дане визначення концентрує увагу на ототожненні цих двох понять - стратегічне планування визначається як

процес, а стратегія як результат цього процесу. Крім того, визначення формує уявлення про основних стейкхолдерів стратегічного планування - державної влади, акціонерів підприємства, топ-менеджерів, працівників, споживачів продукції підприємства.

Стратегія - це формалізований план розвитку бізнесу, що регламентує у часі трансформацію ресурсів підприємства в економічну додану вартість темпами більшими, ніж у конкурентів.

Визначення стратегії розвитку бізнесу дає чітке уявлення про рід та видові характеристики цього поняття. В якості роду виступає формалізований (за певними правилами) план, який регламентує хто, що і коли повинен робити з ресурсами підприємства, щоб забезпечити останньому приріст доданої вартості та конкурентне лідерство, у даному визначенні випереджаючі темпи приросту доданої вартості та конкурентне лідерство є взаємодоповнювальними категоріями, формуючими виникнення синергетичного ефекту - зростання конкурентоспроможності програмує передумови випереджаючого приросту доданої вартості, а остання зумовлює можливості конкурентного лідерства.

Література:

1. Конкурентна стратегія: Методика аналізу галузей та конкурентів. М.: Альпіна Бізнес Букс, 2005. 454 с.
2. Ансофф І. Стратегічне управління. М.: Економіка, 1989. 358 с.
3. Mintzberg H. Rise and Fall of Strategic Planning. NY, The Free Press, 1994. 464 p.
4. Каламан О. Б., Скрібанс В. Мандрикін Д. В. Методологія формування показників ефективності стратегічних управлінських рішень на промислових підприємствах. Економічні інновації. 2021. Т.23. Вип.2 (79). С. 87-96.

*Калінін А.М., к.пед.н., доцент,
завідувач кафедри економіки та управління персоналом,
Авраменко М.М., магістрант,
Центральноукраїнський інститут ПрАТ “ВНЗ “МАУП”,
м. Кропивницький, Україна*

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Мотивація трудової діяльності є однією з основних функцій менеджменту будь-якої організації. Саме від вмотивованості праці персоналу залежить ефективність всієї організації, досягнення нею стратегічних і тактичних цілей. Для визначення ефективності мотиваційної системи на підприємстві використовують різноманітні кількісні та якісні методи, які спрямовані на з'ясування рівня задоволеності персоналу результатами своєї роботи і міру поєднання своїх інтересів з інтересами підприємства.

О. Магопєць пропонує здійснювати оцінку ефективності системи мотивації за наступними критеріями: відповідність стратегії установи, безпосередній зв'язок з результатами праці, повноваженнями та соціальною вагою трудової діяльності, відповідність реалій очікуванням персоналу, врахуванням індивідуального підходу до кожного працівника, комплексність та виваженість [1, с. 20].

Доцільно аналіз системи мотивації розпочинати з вивчення нормативних документів, що регламентують процес стимулювання працівників. Після цього необхідно проаналізувати всі складові матеріальної мотивації кадрів, визначити їх доцільність, ефективність, переваги і недоліки [2]. Система матеріальної мотивації на підприємстві аналізується за такими показниками:

1. Аналіз динаміки фонду праці за конкретний період (потрібно визначити абсолютний та відносний приріст фонду оплати праці).

2. Аналіз структури фонду оплати праці за конкретний період (потрібно визначити суму та питому вагу у фонді оплати праці основної заробітної пати, додаткової оплати, заохочувальних виплат, компенсацій). Подібний аналіз допоможе з'ясувати орієнтацію системи матеріальної мотивації трудової поведінки: високий рівень основної заробітної плати свідчить про такі

пріоритети як стабільність та гарантованість оплати, зростання показників заохочувальних виплат означає орієнтацію мотиваційної системи на результати діяльності та досягнення цілей підприємства.

3. Аналіз середньої заробітної плати на підприємстві. Щоб визначити конкурентоспроможність заробітної плати на ринку праці, необхідно порівняти рівень і динаміку середньої заробітної плати в установі з рівнем і динамікою заробітної плати в галузі, регіоні та в цілому по країні. Оцінюючи систему матеріальної мотивації працівників, важливо проаналізувати ступінь диференціації оплати праці, адже однаковий розмір заробітної плати не стимулює працівників до підвищення кваліфікації, професійного зростання та підвищення ефективності, а надмірна диференціація навпаки, демотивує співробітників.

Щоб оцінити диференціацію заробітної плати в установі слід проаналізувати такі показники: *середня заробітна плата*, яка вираховується як середня арифметична зважена (використання лише цього показника є недостатньо інформативним, адже зростання середньої заробітної плати може відбуватися за рахунок співробітників з високим рівнем доходів, і диференціація буде поглиблюватися, тому необхідно враховувати й інші показники, зокрема моду і медіану); *мода*, яка відображає розмір заробітної плати більшості працівників; *медіана*, що характеризує рівень заробітної плати працівників, поділяючи їх на дві частини: кількість працівників, чия заробітна плата вище медіанного значення і кількість, чия нижче; *співвідношення максимального і мінімального значень заробітної плати* в установі.

Для з'ясування ефективності системи мотивації персоналу варто проаналізувати такі показники як: зарплатомісткість, що характеризує частку витрат оплати праці в сумі витрат на виробництво (реалізацію) одиниці продукції або послуги; продуктивність праці, яка визначається співвідношенням кількості виготовленої продукції та затрат праці на її виготовлення; коефіцієнт плинності кадрів, який визначається співвідношенням чисельності працівників, що звільнилися, та середньооблікової чисельності співробітників; коефіцієнт ефективного використання робочого часу, що

визначається співвідношенням фактично відпрацьованим часом та максимально можливим фондом робочого часу; коефіцієнт трудової дисципліни, що визначається співвідношенням кількості випадків порушень трудової дисципліни та середньооблікової кількості працівників.

Ще одним показником ефективності системи мотивації праці співробітників є рівень їхньої задоволеності мотиваційними заходами. Для його з'ясування використовують різноманітні соціологічні методи, найпоширенішими з яких є опитування, анкетування, інтерв'ю тощо. За допомогою цих та інших методів з використанням сучасних інформаційних технологій можна створити не тільки профілі працівників, але й цілих колективів, а відтак обрати ту стратегію управління персоналом, яка буде повніше розкривати трудовий потенціал працівника та кадровий потенціал підприємства, відповідатиме можливостям організації та стане прозорою та ефективною.

Слід пам'ятати, що ефект від мотиваційних заходів досить важко оцінити, адже він має не тільки економічні (досягнення цілей установи), але й соціально-психологічні (підвищення рівня задоволеності роботою у працівників, покращення морально-психологічного клімату тощо) та правові наслідки [2]. Саме тому до оцінки ефективності системи мотивації на підприємстві потрібно підходити виважено, системно та комплексно.

Література:

1. Магопець О. Теоретико-методологічні основи мотивації і стимулювання трудової діяльності. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Економічні науки. 2011, Вип. 20, Ч. II. С. 15-21.

2. Калінін А.М., Колісніченко Р.М., Гавриленко О.Є. Мотивація праці в сучасних умовах: економічні, психологічні та правові аспекти / Наукові перспективи (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»). К.: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. Вип. № 1(19). С. 334-350. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1\(19\)-334-350](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1(19)-334-350)

*Петрищенко Н.А., к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва,
Ажаман І.А., д.е.н., професор,
зав. кафедри менеджменту і маркетингу,
Желан Є., студент 4 курсу,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ПІДТРИМКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасне економічне становище та зміни, пов'язані з введенням воєнного стану в Україні, актуалізують питання підтримки функціонування підприємств, їх фінансової стійкості та рентабельності. Одним із головних напрямків для цього є постійна робота над заходами, покликаними підтримати ефективність діяльності підприємств. Щоб досягти стабільності з боку фінансування діяльності та стабільності в роботі, потрібна чітко збудована, обґрунтована і ефективна політика управління потенціалом будівельного підприємства, яка дозволить проаналізувати та максимально ефективно використати наявні можливості, виявити резерви для можливого підвищення ефективності функціонування.

Забезпечення стабільної роботи підприємств по випуску конкурентоздатної продукції, підтримка ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства є завданням першорядної важливості, та неможлива без діагностики стану підприємства та заходів, що спрямовані на підвищення ефективності. Найважливішою якісною характеристикою господарювання на всіх рівнях є ефективність функціонування будівельного підприємства, яка виражена його прибутковістю.

Будівельні організації самостійно формують свої цілі та завдання, розробляють стратегію і тактику свого розвитку, шукають необхідні їм фінансові ресурси, формують трудовий колектив, займаються придбанням

засобів і предметів праці. В сучасний період їм доводиться вирішувати безліч організаційних питань щодо зберігання кадрового складу, підтримки технічного обладнання, реорганізації організаційної структури управління та пошуку замовлень. Тобто, будівельні організації самостійно проводять свою діяльність, а державний вплив на їх економічну та функціональну поведінку може здійснюватись опосередковано з обов'язковим законодавчим забезпеченням.

Під потенціалом підприємства розуміється сукупність ресурсів підприємства, що у процесі виробництва приймають форму факторів виробництва [1]. Саме тому потенціал підприємства визначають як сукупність ресурсів та виробничих можливостей фірми, що можуть бути використані для досягнення її цілей [2; 3; 4]. Основними такими ресурсами дослідники та практики вважають наступні:

- організаційно-управлінська та організаційна культура (характер і гнучкість управлінської системи, функціональна збалансованість, швидкість проходження управлінських рішень, забезпечення інформаційними потоками та інше);
- технічні або фондові (будови, споруди, виробниче устаткування, інвентар, матеріали та ін.);
- технологічні (технології, інновації, конкурентоспроможність технологічної ідеї та ін.);
- маркетингово-логістичні (виконання завдань просування і збуту, логістики);
- кадрові (кваліфікація, середній вік, освітній рівень, здатність адаптуватись в умовах зміни стратегії);
- фінансові (стан активів, ліквідність, борги, наявність кредитних ліній, лізингового обладнання тощо);
- соціальні (структура і вартість основних невикористаних фондів, види та обсяг соціальних виплат, поточні витрати на соціально-культурні заходи).

Потенціал зовнішнього середовища також робить істотний вплив на загальний стан підприємства [5].

Для будівельних підприємств в сучасний період головним завданням є ретельний облік ресурсів, визначення збалансованості виробничих можливостей підприємства з потребами замовників. Такий підхід враховує внутрішні виробничі можливості і положення в ринковому середовищі, дозволяє своєчасно позбутися зайвих ресурсів, якщо рівень їх використання знижується; зберігати і нарощувати ті необхідні ресурси, які мають попит на ринку.

Література:

1. Григор'єва Л.В. Оцінка потенціалу будівельних підприємств як аналітичне забезпечення інвестування [Електронний ресурс] / Григор'єва Л.В. // Ефективна економіка. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1363>.

2. Аткина Н. А. Стратегическое планирование использования рыночного потенциала / Н. А. Аткина, В. Л. Ханжина, Е. В. Попов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2003. – № 2. – С. 23–29.

3. Економічний потенціал підприємства: обліково-статистичний та інформаційно-технологічний контексти : монографія / М. П. Войнаренко, О. Г. Осауленко, Л. В. Скоробагата, В. О. Шевчук ; за наук. ред. чл.-кор. НАН України О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2010. – 282 с.

4. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навч. посібник] / Н. С. Краснокутська – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

5. Богинська Л.О. Економічні засади формування та використання ресурсного потенціалу будівельного підприємства [Електронний ресурс] / Богинська Л.О. // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>

*Полінкевич О.М., д.е.н., професор,
професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

ТЕХНІКА ВИКОРИСТАННЯ СТОРІТЕЛІНГУ В РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

В сучасних умовах важливого значення набувають новітні технології привернення уваги до продуктів та послуг через використання нестандартних методик та методик, які ґрунтуються на почуттях.

Дослідженням цих проблем займалися як науковці так і практики. Зокрема: Камінські Р. [4; 6], Полінкевич О.М. [3; 4; 5; 6], Ліпич Л.Г. [4; 6] тощо.

Сторітелінг (storytelling) є мистецтвом розповідати історії, завдяки чому відбувається навчання, керується потік інформації, який доноситься через повідомлення та спеціальної методики до клієнтів. Це новий підхід до написання текстів, які викликають у клієнтів емоції: радість, переживання, співчуття.

Між сторітелінгом та комерційним текстом є відмінність. Комерційний текст закликає до здійснення процедури купівлі товару або послуги, а сторітелінг дає право клієнту обирати та мислити критично через пізнання особливостей та властивостей товарів чи послуг, а також користі, які можуть отримати споживачі того чи іншого товару або послуги.

Є два види сторітелінгу: активний – коли самостійно маркетологами створюється історія, яка доноситься до клієнта та пасивний – коли клієнт слухає історію, яка уже створена.

Схема створення історій для сторітелінгу є такою:

- 1) вибір теми історії, яка описує та вирішує проблему клієнтів;

- 2) розробка сюжету та основних подій історії;
- 3) вибір головного героя, який є адаптований до умов перебування певної цільової аудиторії;
- 4) вигадкування інтриги, яка є основою історії;
- 5) перегляд готової історії та додавання метафор.

Схема розповіді повинна мати твердження, яке підкріплюється аргументами з прикладами та має висновки із зверненням до тези.

У розповіді мають бути:

- 1) інфографіка, ілюстрації та фотокартки;
- 2) структурно подана інформація із абзацами, форматуванням, виділеннями;
- 3) додавання реальних персонажів у розповідь;
- 4) чітко та логічно має бути продумана тема з початку до кінця без відступів.

Основні техніки сторітелінгу [1]:

1. Мандрі героя. Класичні оповідання з дитинства, коли є герой та його проблема, яку потрібно вирішити. Автор розповідає про шлях героя, у кінці на нас чекає хеппі-енд. Важливим елементом тут є кульмінація та чіткість викладу.

2. Помилки або Гора. Історія подібна до Мандрі героя, проте без хеппі-енду. Проте він отримав досвід, завдяки чому не зробить помилок у майбутньому. Головне – вказати на причини невдач у бізнесі та висновки, які варто зробити з цього.

3. Рамка. Є основна канва, у яку автор додає історії. Напевно, всі читали «1001 Ніч». Подібно до цього будуються такого типу історії. Такого роду шаблонами є [2]:

3.1. Перемога над монстром. Сюжет: головний герой – ціль – зустріч з дуже сильним монстром – боротьба та перемога – досягнення цілі. Використовується для додаткової мотивації.

3.2. Перемога (класичний). Сюжет: головний герой – ціль – перепони на шляху до цілі – подолання проблеми – результат. Цей сюжет можна використати для мотивації, пояснення процесів або явищ, вибору способів вирішення певних проблем чи завдань.

3.3. Попелюшка. Сюжет: головний герой – незвична ситуація – поява проблем (або ворогів) – втручання чарівного помічника – щасливе вирішення ситуації. Такий сюжет підійде для мотивації, пояснення або порівняння процесів та явищ, опису еволюційних змін, вибору варіанту розв'язання проблем та завдань.

3.4. День бабака. Сюжет: головний герой – ціль – дії героя та повернення до початкової точки – вибір правильної стратегії дій – досягнення мети. Він придатний для вказування на помилки та визначення дій, які привели до помилок.

3.5. Квест. Сюжет: головний герой – ціль – зміна кількох локацій та вирішення в кожній з них певних задач – почергове досягнення міні-результатів – тріумф. Цей сюжет доцільно використати там, де необхідне моделювання проблемних ситуацій.

4. Sparklines або Контраст. Поряд показують дві історії: реальну та вигадану. Техніка побудована на контрасті, тобто порівнянні реального та того, що могло б статися.

5. Починаємо з кінця. Читач знайомиться з фактом, незрозумілим та інтригуючим. Задля пояснення того, що є на початку, потрібно дійти до кінця, отже, переглянути всю статтю.

Література:

1. Сторітелінг: правила, техніки, корисні матеріали та поради. URL: <https://eduhub.in.ua/news/storiteling-pravila-tehniki-korisni-materiali-ta-poradi> (дата звернення: 05.05.2022).
2. Сторітелінг: створюємо історії, що захоплюють. URL: <https://teach-hub.com/storitelinh/> (дата звернення: 05.05.2022).
3. Полінкевич О.М. Модель використання продакт плейсменту у маркетинговій та фінансовій діяльності підприємств. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. 2018. № 11(39). С. 67–71. DOI: 10.25264/2311-5149-2018-11(39)-67-71
4. Полінкевич О.М., Камінські Р., Ліпич Л.Г. Концепція управління маркетинговими стратегія підприємств індустрії гостинності. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2021. Вип. 60. С. 110–118. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.60.0.6010>
5. Полінкевич О.М. SMM-просування інноваційних послуг у готельно-ресторанному бізнесі в умовах COVID-19. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації. 2021. Т.4, № 2. С. 206–222. DOI: 10.31866/2616-7468.4.2.2021.249066 http://nbuv.gov.ua/UJRN/rhci_2021_4_2_3
6. Полінкевич О., Камінські Р., Ліпич Л. Управління економічно поведінкою підприємства в умовах соціально-психологічної напруги. Вісник Львівського університету. Серія Економічна. 2021. Вип. 61. С. 214–224. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6117>

Шапа Н. М., к. е. н.,

доцент кафедри менеджменту, управління проектами і логістики,

Педорич А. П., студентка 1 курсу економічного факультету

Каменська В. А., студентка 1 курсу економічного факультету

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури,

м. Дніпро, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ГНУЧКОСТІ МИСЛЕННЯ, ЯК ВАЖЛИВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МЕНЕДЖЕРА У СТВОРЕННІ СПРИЯТЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА ПРАЦІ

На сьогодні однією із найважливіших компетенцій у сфері менеджменту є здатність людини до розвитку гнучкого мислення. Існує різноманіття розумінь сутності цього поняття. Наприклад, Естаніслао Бакрах у своїй праці [1] говорить, що це відсутність будь-яких шаблонів, що використовуються при вирішенні життєвих завдань, тобто акцентує увагу на творчому підході до вирішення завдань. Ця компетенція, на нашу думку, передбачає аналіз та перенесення ідеї, способів організації або виконання праці з однієї сфери діяльності в іншу сферу, в якій вони стають інноваційними проривами. Як, наприклад, Генрі Форд зміг скористатися своїми здібностями до гнучкості мислення для створення першого в світі конвеєрного способу виробництва автомобілів [2].

Метою нашого дослідження є аналіз ідей із різних сфер діяльності, які можуть бути застосовані керівниками та менеджерами підприємств для створення сприятливого середовища праці та збільшення працездатності робітників.

Дослідження в природничих науках доводять, що аромати, кольори і звуки нерозривно пов'язані з світосприйняттям та працездатністю людини. Наприклад, запахи впливають не тільки на наш настрій, але й на поведінку та загальний стан організму [3]. Тож, керівникам варто звернути увагу на

рекомендації фахівців – нейробіологів, біохіміків, дизайнерів та інших стосовно організації робочого простору. Обладнання приміщення, колір стін, меблів, аромат в приміщенні, музика та інші речі можуть бути дуже важливими для створення сприятливого середовища роботи. За допомогою впровадження рекомендацій фахівців із вищенаведених галузей, на нашу думку, можливо значно посилити концентрацію пам'яті та ментальної витривалості працівників, допомагаючи краще зосереджуватися, засвоювати інформацію та підвищуючи працездатність.

На підтвердження такої ідеї, наведемо результати обстеження умов праці людей у 34 європейських країнах, яке проводилося з метою з'ясування що важливіше для психічного здоров'я працівників: якість роботи чи її кількість. Серед низки результатів цього дослідження, було з'ясовано, що якість робочого місця та соціального середовища здатне впливати на психічне здоров'я працівника. Вчені визначили три параметри якості роботи, які особливо важливі в європейських суспільствах, — це виконання значущої та корисної роботи, якість соціального середовища та інтенсивність роботи [4].

Створення фахової бібліотеки на робочому місці з метою вдосконалення здібностей та навиків працівників, на нашу думку, може бути ще одним із прийомів покращення якості робочого місця та соціального середовища. Відомо, що для підвищення кваліфікації та загального саморозвитку, співробітникам та менеджерам будь яких рівнів потрібне постійне оновлення власних знань. Таким чином, формування бази даних науково-публіцистичної літератури, відеоматеріалів та інших навчальних матеріалів може сприяти цьому процесу.

Покращенню середовища праці також допоможе облаштування або оренда паркових місць поблизу підприємства для робітників, що мають транспорт пересування. Багато підприємств вже впровадили це, чим скоротили витрати часу на пошук та кошти працівників на паркування. Можна очікувати, що робітники підприємства рідше запізнюватимуться та будуть використовувати робочий час продуктивніше, маючи гарний настрій.

Створення невеликих спеціалізованих герметично-вентиляційних приміщень для паління в межах офісу, чи поверху перебування працівників, з облаштованими місцями для сидіння та столами, є практичним рішенням для людей, що витрачають більшість свого робочого часу на короткі перерви для паління. Ці приміщення вільного користування можуть слугувати як місця для відпочинку, роботи чи обговорення нагальних справ, не турбуючи працівників навколо, не обмежуючи права курців.

У галузі розроблення програмного забезпечення існує метод попередження майбутніх ризиків для уникнення заморожування або відмови від проекту на середині його створення, через неспівпадіння уявлень замовника і виконавців. Ідея цього методу полягає в тому, що перед розробленням нового проекту створюється за визначену плату схематичний прообраз майбутнього результату, попередній варіант якого не входить у рамки основного проекту, але також містить права на нерозголошення. Це скорочує нераціональні витрати ресурсів усіх зацікавлених сторін проекту на його початковому етапі. Такий метод доречно застосовувати також в менеджменті під час виконання нових проектів.

Деякі ідеї збільшення працездатності командної роботи можуть бути запозичені з психології. Дослідники цієї науки довели, що найбільш ефективна робоча команда, складається з людей з різними здібностями, образами мислення та особистими якостями, доповнюючи один одного. Для створення такої команди рекомендується проходження комплексного тестування з трьох блоків: мотивація, інтелект та особистість [5]. В результаті комплексної оцінки складається психологічний портрет співробітника, його потенціал, здібності і особливостях індивідуума. Саме таким чином мають, на нашу думку, формуватися команди працівників на підприємстві. Тоді в налагодженому потоці дій команди ніхто із її членів не буде використовувати час дарма, не робитиме подвійну роботу і не конкуруватиме один з одним, кожен буде розуміти свою роль и виконувати те, що від нього очікують.

Ще одним прийомом вирішення складної або проблемної ситуації, запозиченої з психології, є метод розмови з іграшкою або рослиною, коли людина самотійно намагається знайти коріння проблеми, не виносячи це на загальне обговорення. Такий метод може бути використаний в менеджменті коли працівник не може знайти проблему і проговорює дії виконання задачі, в якій допущено помилку, та самотійно знаходить її для подальшого усунення. Метод самоаналізу та проговорення складнощів здатний зберегти ресурси часу менеджера.

Наведені ідеї потребують подальшого вивчення з метою практичного їх застосування в управлінні вітчизняних підприємств та організацій. Користь даного дослідження полягає у запровадженні напрацювань із різних сфер діяльності для створення сприятливого середовища праці та збільшення працездатності робітників. Це не кінцевий перелік таких ідей, скоріше це спроба навести приклад гнучкості мислення у створенні роботи мрії, яка враховує потреби співробітників та сприяє покращенню вітчизняного менеджменту.

Література:

1. Э. Бахрах. Гибкий ум. Как видеть вещи иначе и думать нестандартно. URL:<https://readster.me/book/gibkij-um/>
2. Конвеєр Генрі Форда. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1007M/>
3. Вплив ароматів на психіку людини. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/199815/1/114-115.pdf>
4. Senhu Wang and other. What matters more for employees' mental health: job quality or job quantity? / Senhu Wang Daiga Kamerāde, Brendan Burchell, Adam Coutts, Sarah Ursula Balderson // Cambridge Journal of Economics. – Vol. 46. – Issue 2. – March 2022. – P. 251–274.
5. Командні ролі за Р. Белбіним: як сформувати ефективну робочу команду. URL: <https://ht-lab.ru/knowledge/articles/komandnye-rol-i-po-r-belbinu/>

Ширяєва Н.Ю., к.т.н., доцент кафедри Менеджменту і маркетингу

Карапеткова О.Ф., студентка освітньої програми Менеджмент

Репак І.Ю., студентка освітньої програми Менеджмент

Одеська державна академія будівництва та архітектури,

м. Одеса, Україна

МЕНЕДЖМЕНТ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

В глобальних умовах пандемії актуальними показниками менеджменту суб'єктів малого підприємництва (МП) є рентабельність цифрових ініціатив; відсоток стимулів керівників підприємств, пов'язаних із створенням цінностей у цифровій формі; час, необхідний для створення цифрового додатку; залучення, кар'єрне просування та зберігання технічних талантів; відсоток бюджету технологій, витраченого на цифрові ініціативи.

Завданням менеджменту малого підприємництва в Україні є оперативне розв'язання бізнес-проблем та завдань, мобілізація ресурсів бізнесу та аналітики для інформування та вирішення цих проблем шляхом створення нових потоків даних, звітування про критично важливі для бізнесу проблеми; для керівництва рішеннями на найближчу перспективу; розвитку довгострокових перспектив, враховуючи аналітичні дані, щоб зрозуміти, яке майбутнє буде мати компанія, клієнти та постачальники. Аналіз менеджменту показує, що, не дивлячись на багато проблем у сфері малого підприємництва, серед яких: складність і невизначеність законодавства, корупція, низька купівельна спроможність споживачів та інші, все ж таки в Україні процеси імплементації принципів Європейської хартії малих підприємств є дуже активними, загалом у глобальному вимірі займає 73 позицію зі 137 держав [1, с. 127]. Порівняльний аналіз діяльності малого підприємництва в Україні та країн Східного партнерства показує різну динаміку. Так, наприклад, Україна має зростаючий тренд у підприємницьких стартап-навичках, у сфері стандартів

та регламентів діяльності суб'єктів малого підприємництва; але низький бал у сфері інноваційної політики та еко-орієнтованості економіки [2, с. 70; 3, с. 130].

Оцінка ділового середовища менеджменту по секторах показує, що більшість суб'єктів МП активно продовжують працювати у галузі гуртової та роздрібною торгівлі (це 51%). Проте за останні три роки зросла кількість суб'єктів МП у галузі ІТ (9% у 2021 р. у порівнянні з 5% у 2018 р.); у будівельному секторі – це 3,3% суб'єктів МП. Порівняльний аналіз кількості МП у структурі показує зростання до 97% малих підприємств в будівельній галузі та на 55,5% – кількість зайнятих працівників на них. Тому логічним є зростання обсягу реалізованої продукції до 178 млрд грн. та показників балансу до 32 млрд. грн, що корелюється з даними чистого прибутку та збитку: показники чистого прибутку - зросли до рівня 9,9 млрд гривень, чистого збитку - зменшилися з 10 млрд до 6 млрд гривень.

Аналіз в умовах пандемії показує активність суб'єктів МП у застосуванні будівельних послуг на державному порталі ДІА; але виявлені й пасивні дії відносно стратегічного розвитку, слабкий зворотній зв'язок зі споживачами, МП мають немаркетингову поведінку. Опитування суб'єктів МП підтвердило необхідність змін в організації гнучкої праці задля зберегання здоров'я в умовах COVID-19; нових способів обслуговування та комунікацій з клієнтами. Для швидкого руху суб'єктам МП пропонується удосконалення робочих місць, у тому числі надавання пріоритету заходам безпеки персоналу. У 81% випадках необхідно вживання таких заходів, як вимагання масок та проведення тестування для персоналу МП, у 78% випадках: перевлаштування робочих місць для сприяння фізичному дистанціюванню. Тим не менше, ці нові протоколи безпеки можуть не пом'якшувати страх співробітників МП: лише 47% стверджують, що зміна заходів безпеки на робочому місці зробить їх більш комфортними для повернення до офісу. В умовах пандемії пропонуються напрямки удосконалення комунікацій керівника з персоналом. В умовах віддаленої роботи або переводу людей на фізичне робоче місце, необхідно підтримати позитивні навички та поведінку персоналу, що з'явилися в

результаті карантинної роботи - наприклад, спритність, швидше рішення створення сплосчених ієрархій та прозорого спілкування.

Висновки. В умовах пандемії в менеджменті суб'єктів малого підприємництва вкрай важливим є реалізація заходів, які орієнтовані на посилення цифрової культури для участі у тендерах, електронного планування та звітування продажів, управління безпекою ланцюга поставок, ризиками та витратами; посилення цифрової культури для віддаленого, але активного контакту зі споживачем; можливого підключення до мобільного додатку з метою розширення кола клієнтів суб'єктів МП; розроблення скриптів продажів; участь у навчальних та фінансових програмах підтримки бізнесу за рахунок загального державного фонду, грантів від міжнародних донорів, венчурного капіталу, краудфандингу. Але все це обумовлює створення інформаційного середовища, автоматизацію та безпеку робочих місць, кібербезпеку зокрема.

Література:

1. Ширяєва Н.Ю. Інноваційно-людський потенціал у менеджменті будівельної галузі. Наукове видання *Інфраструктура ринку*. Електронний науковий журнал ISSN 2519-2868. Вип. 52 (2021). 213 с. С. 126 - 130.

2. Мунтян О.В. Маркетингове середовище та перспективи інклюзивного менеджменту на прикладі Алькабір – Строй *Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації*: Збірн. наук. праць. за матер. XII міжн. наук.-практ. конф. - Одес. держ.акад.будівн. та арх. Науки: маркетинг, менеджмент, економіка, управління проектами. 2021. 114с. Мови: укр., рос., англ. Одеса, 9-10 юня 2021 року. С. 69-73.

3. Крамський С.О., Захарченко О.В. Концептуальна модель управління змістом програм розвитку проектно-орієнтованих організацій. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Том 20. Вип. 2 (48), 2021. С. 128-144.

СЕКЦІЯ 6. РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Pandas A., Ph.D., Associate Professor,

Associate Professor of Economics and Entrepreneurship Department,

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Odessa, Ukraine

Urszula Banaszczak-Soroka – University of Wrocław, Ph.D., Associate Professor

CHARACTERISTIC OF SUBURBANIZATION PROCESS DEVELOPMENT IN ODESSA REGION

Modern urbanization is characterized by the rapid development of urban agglomerations and suburbanization process.

Suburbanization is the development of suburbs, i.e. the formation of groups of settlements united by different types of connections into a dynamic system.

Suburban area is an area that provides spatial and socio-economic development of the city [1]. Suburban areas are an interesting object of research: where the understanding of the rational organization of planning, socio-economic, infrastructural and business processes.

The status and functioning mechanisms of holiday village, cottage settlements (towns) are transformed, their number increases. In general, settlements are divided into categories: VIP (luxury or elite); business class (house area up to 500 m², with a land plot of up to 50 ares); economy options.

Spatial models of residential suburbs are inextricably linked with the choice of housing typology. The structure of supply in the modern market distinguishes cottages, city houses, townhouses, which can be duplexes, triplexes, quadrexes, depending on the number of sections in the house. The trend of the Ukrainian market of cottage townships is housing of increased comfort with multifunctional infrastructure and spatial planning. The market model of this type of residential real estate has moved from large-scale objects of classical design 250 - 500 m² with a large area to efficient and economical options up to 200 m², 8 - 12 acres of residential area. This reduces the final cost of arranging the house.

Currently, there are 38 cottage settlements in the Odessa agglomeration, where

Секція 6. Регулювання використання земельних ресурсів

real estate is sold, in general, the cottages of the town are mostly townhouses and cottages.

Townhouse is several separate houses that have common walls, foundations and roofs. The townhouse has two or three floors, this type of house can be grouped into duplexes and triplexes (two and three townhouses, respectively) and larger structures. This type of suburban real estate is characterized by the possibility of saving on building materials and the supply of common communications, relative to a separate cottage [2, p. 23].

Cottage - one-, one and a half-storey house of small living space for permanent or temporary residence with a private plot [3].

In the Odessa agglomeration at the stage of construction or commissioning (primary real estate) there are 23 objects of the type of townhouse. The largest number of cottage townships is near the city of Odessa, in Lymanka village, then the city of Odesa, the area of Dacha Kovalevsky and Big Fountain, the smallest number is observed in Kryzhanivka and Lisky village. Buying suburban real estate remains a popular form of investment, which is most often expressed in the purchase of facilities under construction, investing in ready-made cottages, buying land intended for suburban real estate.

The suburbanization process in Ukraine has a number of problematic aspects, first of all the weak development of infrastructure. In European countries, life outside the city is more accessible in terms of development of the road network and public transport. In Ukraine, the road network is less developed and is grouped mainly near large urban agglomerations, living outside the city is not always rational and economically feasible.

Literature:

1. On the regulation of urban planning activities. Law of Ukraine №3038 - VI, February 17, 2011

2. Kobzan S.M. Real estate market formation: practical aspects and features of evaluation: monograph. Kyiv: Yurinkom Inter, 2019. 212 p.

Tax Code of Ukraine, p. 14 (item 14.1.129)

*Беленкова О.Ю., д.е.н., доцент кафедри економіки будівництва
Київський національний університет будівництва і архітектури,
м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ НА КОНЦЕНТРАЦІЮ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПЕРВИННОЇ НЕРУХОМОСТІ

Прогнозування стану ринків нерухомості є актуальним завданням, яке намагаються вирішити багато вчених і аналітиків-практиків. Одним із шляхів вирішення даного завдання є пошук чинників, які впливають на попит і пропозицію житла, викликаючи функціональні і структурні зміни на ринках.

Структура ринку може визначатись за допомогою різних показників-індикаторів [1], які виявляють вплив окремих підприємств на попит і пропозицію, характер конкуренції на ринку, наявність або відсутність технічних, організаційних, фінансово-економічних бар'єрів входу і виходу із ринку тощо.

Для аналізу структури ринків первинної нерухомості обрано індекс Герфіндаля-Гіршмана, як один із найбільш розповсюджених для вирішення подібного типу задач, оскільки даний показник характеризується високою чутливістю до змін структури ринку, інформативністю.

Мінливість характеристик ділової активності в регіоні розташування об'єктів будівництва, звичайно, належить до джерел ризиків й загроз економічній безпеці господарюючих суб'єктів [2, 3]. Для оцінювання впливу рівня ділової активності на конкурентоспроможність ринків новозбудованого життя в областях України використано показник Х1 «наявний дохід у розрахунку на одну особу», що може доповнити існуючі методи прогнозування [4].

Гіпотезою дослідження є те, що даний чинник, опосередковано впливаючи на попит, має вплив на структуру ринку.

Секція 6. Регулювання використання земельних ресурсів

Тісноту зв'язку між фактором Х1 і індексом Герфіндаля-Гіршмана у регіональному вимірі виявлено у результаті побудови регресійних рівнянь експоненційного типу, які визначено найбільш достовірними серед інших типів парних стохастичних залежностей.

Як видно з рис. 1, візуально в областях, які мають вищий дохід у розрахунку на одну особу, спостерігається нижча концентрація ринку за площею зведеного житла (ННІ), і навпаки, у областях, що мають нижчі доходи у перерахунку на одну особу, менше зводиться житла, менше продається квартир і відповідно показники концентрації є нижчими.

індекси ННІ,
частка 1

DIPC,
млн.грн.

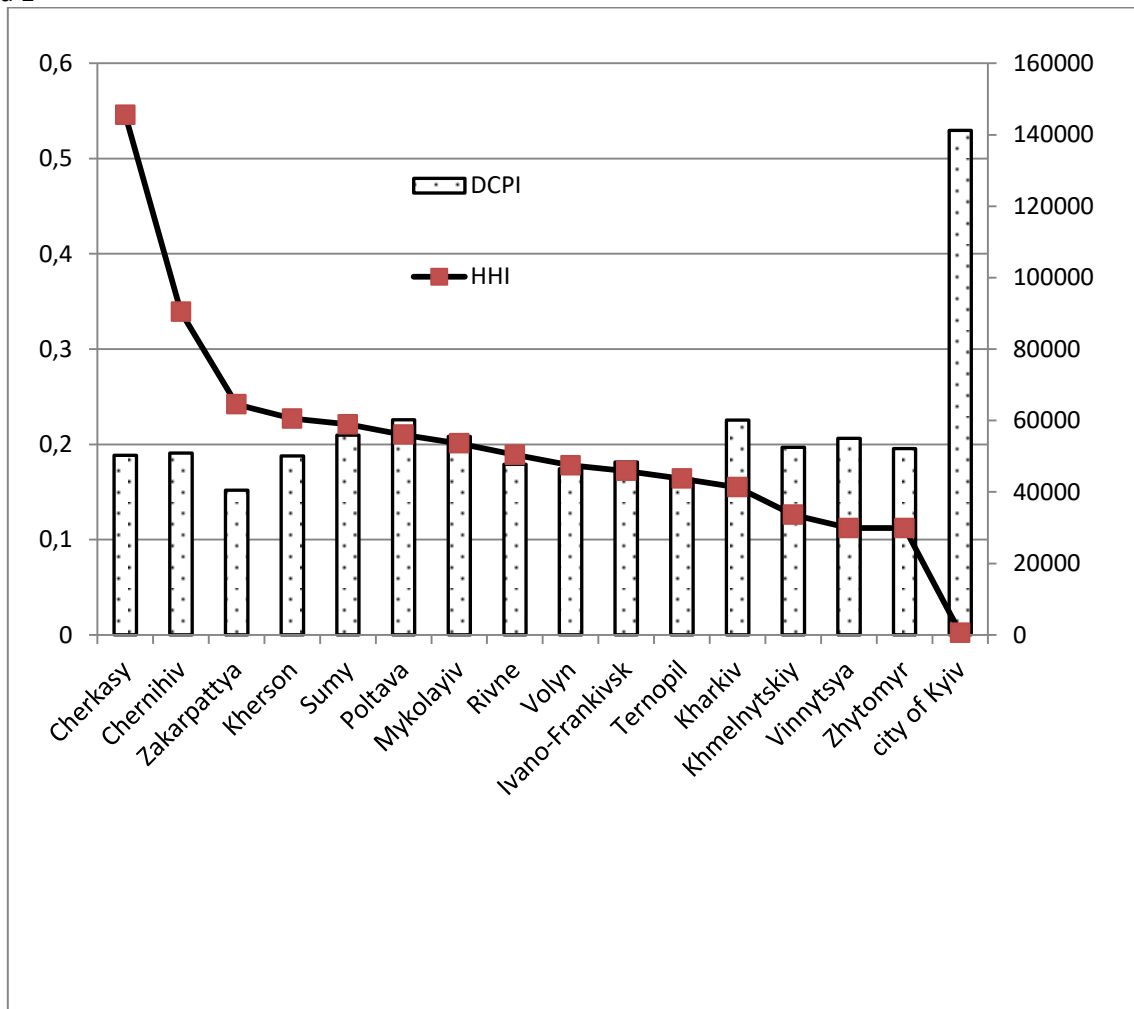

Рис. 1. Найвний дохід у розрахунку на одну особу (та індекси Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) у різних областях України (розраховано автором)

Можна зробити висновок, що спостерігається обернена залежність ННІ від DIPC (рис. 2).

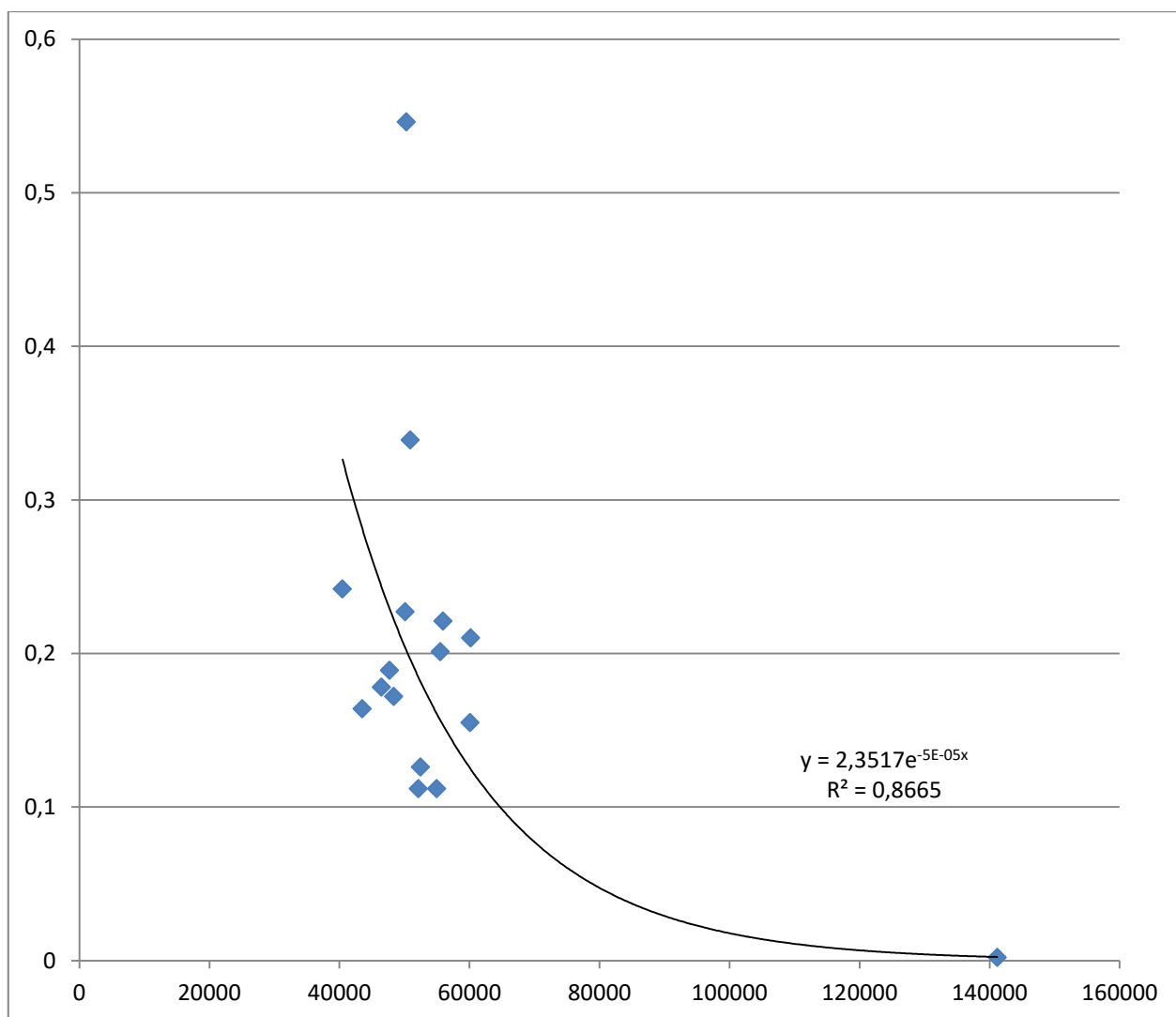

Рис. 2. Вплив DIPC (наявний дохід у розрахунку на одну особу) на індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) (розраховано автором).

Можна надати змістовну інтерпретацію параметрам експоненційної регресії (рис. 2):

1. Попри чималий розмах варіації досліджуваних показників у регіонах стохастична модель апроксимує взаємозв'язок їх змін на 86,7% ($R^2=0,8665$);

2. Від'ємний показник експоненти свідчить про позитивний вплив чинника X_1 на рівень конкуренції регіональних ринків новозбудованого житла;

Секція 6. Регулювання використання земельних ресурсів

3. У відповідності із значенням вільної константи можна стверджувати, що за відсутності зростання або падіння доходів на душу населення ННІ становитиме 23,5 процентних пункти, а інші чинники можуть збільшити цей рівень. При цьому критичне падіння доходів на душу населення не призведе до тотальної монополізації - максимальна концентрація ранкового домінування обмежена, оскільки вільна константа рівняння на рис.2 склала 0,235. Це означає що з найгострішої кризи будівельної галузі або під час циклічних змін ділової активності, на ринку залишаються декілька олігополістичних структур, які вдаватимуться до всіх можливих засобів захоплення хоча б частково, платоспроможного попиту.

Література:

1. Беленкова О.Ю. Стратегія та механізми забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств на основі моделі сталого розвитку: монографія. Київ: Ліра-К, 2020. 512 с.
2. Стеценко С. П. Теоретичні аспекти дослідження економічної безпеки регіону на основі соціально-економічного моніторингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 23. С. 121-123.
3. Сорокіна Л.В., Гойко А.Ф. Аналітична характеристика розвитку ринку житла м. Києва. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2016. Вип. 34. С. 83–97.
4. Пандас А. В., Дячук К. С. Аналіз методик прогнозування кон'юнктури будівельного ринку. *Молодий вчений*, 2018. № 3. С.359-362.

*Кіосак В.А., д.ф.-м.н., професор кафедри вищої математики,
Ісаєв В.Ф., к.т.н., доцент кафедри теплогазопостачання та вентиляції,
директор ІГБЦ,
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна,
Банковий М.І., інженер АТ Одесагаз, м. Одеса, Україна*

РЕДЕВЕЛОПМЕНТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Ефективне перепрофілювання для подальшого використання об'єктів нерухомості чи нераціонально використовуваних територій називають редевелопментом. Розрізняють три види редевелопменту [1]:

- а) greenfield – зелене поле (ЗП);
- б) brownfield – коричневе поле (КП);
- в) greyfield – сіре поле (СП).

Проекти ЗП розвитку реалізуються на незабудованих частинах міст, на не використовуваних територіях. Вони не вимагають великих фінансових витрат на розвиток. На них немає необхідності проводити природоохоронні заходи.

КП – проекти застосовують на територіях промислових об'єктів, заводів та фабрик, які не використовуються або використовуються неефективно. Такі проекти вимагають великих фінансових витрат для очистки та знешкодження негативного впливу на оточуюче середовище.

Проекти сіре поле (СП) виконуються на територіях неефективних бізнес чи офісних будинків, а також іншої комерційної нерухомості. Такі проекти, як і ЗП проекти, мають низьке фінансове навантаження через відсутність проблем з екологією.

Хоча ЗП редевелопмент майже вичерпав свої можливості в великих містах та регіональних центрах, все ж використання його актуалізується при зміні адміністративного поділу та утворенні нових територіальних громад, але залишається обмеженим.

В теперішній час в епоху постіндустріального розвитку змінюються підходи до розвитку економіки на користь росту сектору послуг та високих

Секція 6. Регулювання використання земельних ресурсів

технологій. Тому необхідно переносити за межі міст промислові підприємства, оскільки їх діяльність забруднює оточуюче середовище.

Редевелопмент КП є одним із інструментів модернізації і раціонального використання територій індустріальних зон [2].

Постіндустріальний розвиток приводить до комп'ютеризації в організації бізнес процесів і тому СП редевелопмент є також актуальним. В світі накопичився великий досвід реалізації проектів редевелопменту. Зокрема, в Лондоні з 1972 року до 1981 за межі міста винесено 550 підприємств. В 1981 році в Великобританії була організована Корпорація розвитку. Для реалізації проектів по редевелопменту корпорація використовувала схеми СП та КП. В 1994 році адміністрація президента Б.Клінтона прийняла цільову програму редевелопменту. Цікаві напрацювання є в Китаї та Гонконзі [3].

Опираючись на закордонний та вітчизняний досвід, слід визначити такі рекомендації для успішної реалізації регіональних проектів з редевелопменту:

- 1) Створення єдиної регіональної концепції перетворення виробничих зон на принципах комплексної концепції забудови територій.
- 2) Розвиток промислових зон необхідно реалізовувати в вигляді регіонального плану редевелопменту.
- 3) Розробка та прийняття необхідних законодавчих актів, що визначають порядок застосування процедур редевелопменту.
- 4) Створення бази даних про об'єкти та проекти редевелопменту.
- 5) Державна підтримка та часткове фінансування, так як проекти редевелопменту важко реалізуються як технічно, так і з юридичної сторони.

Література:

1. Nwachukwu C. Building construction project management success as a critical issue in real estate development and investment. American journal of social and management sciences, 2 (1). 2011.

2. Власова М.Ф., Леонова Л.Б. Редевелопмент индустриальных зон крупных городов. Экономика строительства, №5(7). 2021, с.15-17.

3. Bujold M. Real Estate Markets and the Economy: European Insights. Real Estate Issues, 38 (1). 2013.

*Лаухіна Л. М., доцент кафедри економічної теорії та права,
Скачедуб С. А., асистент кафедри економічної теорії та права,
Бібік П. П., студент кафедри геодезії та землеустрою,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури,
м. Дніпро, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАННЯ НЕРУХОМОСТІ ПІД ВИПЛАТУ РЕНТИ

Передача нерухомості під виплату ренти майбутнім одержувачем ренти на користь майбутнього платника рентних платежів відбувається за договором. В разі відчуження під ренту нерухомого майна договір ренти укладається в письмовій формі, підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню й державній реєстрації. У договорі ренти обов'язково повинні бути узгоджені питання про розмір рентних платежів, та про забезпечення виконання зобов'язань платника ренти. А також обов'язково повинні бути врегульовані питання пов'язані з гарантіями законності, стабільності, а також із забезпеченістю прав одержувача ренти [1]. Такий договір ренти має реальний характер, оскільки, крім надання йому відповідної форми, для його укладення необхідно також передання майна платникові ренти. Після передання майна одержувач ренти у подальшому не має за договором жодних обов'язків, а лише права. Таким чином слід зробити висновок, що договір ренти є одностороннім. Платність договору полягає в тому, що майно передається в обмін на надання забезпечення у вигляді певної грошової суми чи в іншій формі. Для прав одержувача ренти характерно, що вони є наслідком того нерухомого майна, яке вони обтяжують, навіть у разі відчуження майна платником ренти його зобов'язання за договором ренти переходять до набувача майна, навіть якщо останній і не знав про обтяження, які зумовлює це майно. Якщо під виплату ренти передано нерухоме майно, воно автоматично стає предметом застави. Як особлива гарантія прав одержувача ренти, законодавством передбачена виплата відсотків на його користь у зв'язку з допущеним простроченням платежу платником ренти.

Загалом договір ренти належить до договорів, спрямованих на відчуження майна. За договором ренти, як і при купівлі-продажу та постачанні, майно

Секція 6. Регулювання використання земельних ресурсів

переходить у власність платника ренти, що стає власником усіх повноважень і водночас перебирає на себе ризик випадкової загибелі майна і всі належні власнику обов'язки. З огляду на спільність названих договорів, пов'язаних з переданням майна і його оплатою, з договором ренти на останній поширюються усі правила про купівлю-продаж. Однак, якщо майно передається без оплати, то на договір ренти будуть поширюватися правила договору дарування. При цьому відповідні правила застосовуються лише за умови, що вони не змінені правилами договору ренти.

Зміст правовідносин за договором ренти полягає в обов'язку однієї особи надавати довічне чи постійне утримання іншій особі, що для останньої часто становить єдине джерело одержання засобів для існування. Відносини, що виникають з договору ренти, мають тривалий, стабільний, а при довічному утриманні й довірчий характер. Однак така тривалість договору ренти пов'язує його з ризиком, що розмір рентних платежів виявиться більшим вартості відчуженої під виплату ренти нерухомості [2,с.65].

При укладанні договору постійної ренти одержувачами ренти найчастіше є фізичні особи незалежно від їх віку і працездатності. Вони, як правило, були власниками майна, що було відчужене під виплату ренти. Договір постійної ренти може бути укладений й на користь третьої особи. Одержувачами постійної ренти можуть бути також будь-які некомерційні організації, якщо це не суперечить закону і відповідає цілям їх діяльності. Суб'єктний склад одержувачів ренти може змінюватися. Суть цього виду ренти полягає в тому, що необмеженість обов'язку щодо її виплати припускає, що право на одержання ренти може передаватись у спадщину, а якщо одержувачем є організація — переходити у порядку правонаступництва.

Платником такої ренти можуть бути як фізичні, так і юридичні особи за умови, що їх установчі документи не забороняють цього. Предметом договору, з одного боку, є майно, що відчужується під виплату ренти, а з іншого — безпосередньо рента. Законом не встановлено жодних обмежень щодо майна, хоча на практиці цей вид ренти найчастіше обтяжує земельні ділянки,

підприємства, будинки, спорудження, житлові будинки та інші об'єкти нерухомості.

Строк договору залежить від виду ренти, що повинна виплачуватися безстроково. Разом з тим сторони договору повинні узгоджувати періодичність виплати ренти. Про ціну договору постійної ренти, як і про ціну інших рентних договорів може йтися лише умовно через його алеаторний характер. Найближчою до цього елемента договору є викупна ціна. Договір постійної ренти зумовлює встановлення зобов'язальних відносин між платником ренти і її одержувачем, що можуть існувати нескінченно довго. Майно, що було передано під ренту, може бути знищено (спожито), можуть також бути забуті особи, між якими спочатку виникло зобов'язання, але саме зобов'язання з виплати ренти може зберігатися.

Зобов'язання з виплати постійної ренти може припинятись у таких випадках: внаслідок угоди сторін про розірвання договору; одержувач ренти може в будь-який момент відмовитися від її одержання, припинивши тим самим зобов'язання шляхом припинення боргу; найчастіше в разі припинення зобов'язання виконанням. Зобов'язання може бути припинене також у результаті випадкової загибелі майна за особливих умов (коли майно передане під виплату ренти за плату; якщо платник ренти припинить зобов'язання з виплати ренти або змінить умови її виплати). Особливим випадком є викуп постійної ренти. Викуп постійної ренти здійснюється за ціною, наперед обумовленою сторонами договору. Якщо майно було передано під виплату ренти за плату, викуп здійснюється за ціною, яка відповідає річній сумі ренти, що підлягає виплаті. У разі передання майна під виплату ренти безкоштовно у викупну ціну поряд з річною сумою рентних платежів включається ціна переданого майна, обумовлена з урахуванням цін, що зазвичай стягуються за аналогічне майно.

Договір довічної ренти, на відміну від договору постійної ренти, встановлюється лише на період життя громадянина, що передає майно під виплату ренти, або на період життя іншої зазначеної ним особи. Отже,

Секція 6. Регулювання використання земельних ресурсів

одержувачами цього виду ренти можуть бути тільки громадяни. Допускається встановлення довічної ренти на користь кількох осіб (наприклад, членів однієї родини, дітей). Якщо конкретні частки ренти в договорі не визначені, вони вважаються рівними. У разі смерті одного з одержувачів ренти відбувається збільшення часток інших одержувачів за рахунок його частки.

Зміст цього договору виключає інші випадки переходу прав одержувача ренти до інших осіб як шляхом поступки вимоги, так і порядком спадкоємного правонаступництва. Тому смерть одержувача довічної ренти чи оголошення його померлим зумовлює припинення зобов'язання. До платників довічної ренти жодних особливих вимог не висувається. Предметом довічної ренти може бути будь-яке рухоме і нерухоме майно. При цьому виді ренти її форма може бути лише одна: виплата у вигляді грошової суми. Розмір довічної ренти належить до істотних умов і тому обов'язково повинен бути обумовлений у ньому. Термін дії договору визначається тривалістю життя одержувача ренти.

Єдиною підставою припинення зобов'язань з виплати довічної ренти є смерть її одержувача. За життя одержувача ренти рентний договір може бути розірваний за згодою сторін, у тому числі шляхом надання відступного, додавання боргу, а в окремих випадках і з однієї ініціативи одержувача ренти. Необхідно підкреслити, що сьогодні в Україні ще недостатньо широко використовуються договори ренти, але саме їх застосування дозволить у подальшому відмовитись від розповсюдженого договору довічного догляду, адже рента є більш цікавою як для отримувача, так й для платника.

Література:

1. Цивільний кодекс України прийнятий 16.01.2003 // ВВР України. - 2003.- №№40-44. – Ст. 356.

2. Тімуш І. Поняття ризикового договору в цивільному праві / Підприємство, господарство і право. – 2011.-№2. – С. 65-67.

Розгон О. В., к. ю. н., доцент,
провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
м. Харків, Україна

ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПАРК «БІЛА ЦЕРКВА» ЯК ПРОМИСЛОВЕ МАЙБУТНЄ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Через повномасштабне вторгнення російських загарбників деякі регіони України опинилися у різних соціальних та економічних умовах. Зараз дуже важливо, щоб українські підприємства, які знаходяться у зоні активних бойових дій, продовжили діяти і швидше відновили роботу. Так, бізнес може отримати допомогу в переміщенні свого обладнання на безпечні території, пошуку виробничих приміщень і розселенні працівників через Платформу для *допомоги в релокації* бізнесу (ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Мінекономіки і за підтримки Мінцифри та Дія.Бізнес). Ця платформа переміщення створена наразі у 14 областях.

Наведемо приклад переміщення бізнесу до *Київської області*. Харківське виробництво змушене переносити виробництво через бойові дії. Підприємці мали вибір — переїжджати до Польщі або залишитися в Україні. На заході України не змогли знайти приміщення, яке б їм підходило, тому приїхали до *Індустріального парку «Біла Церква»*.

Зауважимо, що основною метою *створення індустріального парку* є забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону, активізація інвестиційної діяльності, підвищення рівня зайнятості населення, розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

В індустріальному парку «Біла Церква» створені умови для *розміщення виробництва* або складу. Крім того, формується стійка промислова екосистема, яка пом'якшує негативний вплив на довкілля, зменшує споживання ресурсів і підтримує гідні умови праці. Приєднання до цієї екосистеми може стати

Секція 6. Регулювання використання земельних ресурсів

рушійною силою та точкою зростання бізнесу.

За ст. 66-1 ЗК України від 25.10.2001 № 2768-III землі індустріальних парків належать до земель *промисловості*.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 № 5018-VI право на створення індустріальних парків на землях державної і комунальної власності мають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які згідно з Конституцією України здійснюють право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділені повноваженнями розпорядження земельними ділянками, а також орендарі земельних ділянок, які згідно з цим Законом відповідають вимогам щодо використання їх для індустріального парку.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про індустріальні парки» право на створення індустріальних парків на землях приватної власності мають власники чи орендарі земельних ділянок, які згідно відповідають вимогам щодо використання їх для індустріального парку.

Щодо оренди земельної ділянки, то за п. 10 ст. 93 ЗК України у разі створення індустріального парку на землях державної чи комунальної власності земельна ділянка надається в оренду на строк не менше 30 років. Якщо орендарем земельної ділянки є ініціатор створення індустріального парку, така земельна ділянка або її частини передаються ним у суборенду учасникам індустріального парку відповідно до земельного законодавства України без попереднього погодження з орендодавцем, якщо це не суперечить договору оренди такої земельної ділянки.

Індустріальні парки створюються на земельних ділянках площею не менше 10 гектарів і не більше однієї тисячі гектарів. У ст. 9 Закону України «Про індустріальні парки» зазначені умови використання земельної ділянки у межах індустріального парку (ст. 66-1 ЗК України).

Поділ земельних ділянок здійснюється відповідно до потреб клієнта індустріального парку з урахуванням затвердженого детального плану території, концепції розвитку індустріального парку та санітарно-захисних зон

існуючих і перспективних виробництв. До меж ділянки клієнта проводяться інженерні мережі. На території індустріального парку є можливість купівлі-продажу та оренди виробничих *будівель*. Відповідно до потреб клієнта на території індустріального парку можна проєктувати і відбудовувати виробничі та складські корпуси. На побудованих промислових об'єктах облаштовувати зовнішні та внутрішні інженерні мережі, автомобільні дороги і залізничні під'їзні колії.

На території парку існує LEAN- і HR-супровід виробничого або логістичного бізнесу, його розміщення на території парку, охорони та обслуговування інфраструктури і промислових об'єктів резидентів.

21 квітня Верховна Рада України прийняла за основу зі скороченням строку підготовки проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» № 7289 від 15.04.2022 р. (станом на 03.05.2022 р. надано порівняльну таблицю (друге читання)), яким пропонується спростити й урегулювати питання земельних відносин у період воєнного стану.

Асоціація міст України надала пропозиції до проєкту Закону України № 7298 (Проєкт Постанови про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки) щодо площадок для переміщення (евакуації) виробничих потужностей із зони бойових дій. Асоціація міст України зазначає, що слід скористатися можливими промисловими та виробничими площадками, які вже облаштовані необхідними потужностями, — індустріальними парками країни.

Таким чином, у разі прийняття запропонованих змін до закону вони дадуть змогу забезпечити невідкладні потреби у землі індустріального парку для суб'єктів господарської діяльності, які мають значення для економіки України.

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ

*Каліна Т.Є., Колосюк А.А., Константинова О.В., Шушулков С.Д.,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м. Одеса, Україна*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО, ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПРИРОДООХОРОННОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Безпрецедентно високі темпи розвитку світової економіки і глобальної трансформації природного середовища на зламі поточних тисячоліть радикально змінили світ. Наслідком економічного стрибка постало стрімке збільшення антропогенного навантаження на довкілля.

Планетарна кількість населення збільшилася більш ніж у 5 разів:

- удвічі від початку по 60-ті рр. ХХ ст. (з 1,6 до 3,1 млрд. чол.);
- удвічі з 60-х до кінця ХХ ст. (з 3,1 до 6 млрд. чол.);
- у 1,3 рази з початку до кінця 20-х рр. ХХІ ст. (з 6 до 7,8 млрд. чол.).

За оцінками ООН показники у 8 млрд. чол. буде досягнуто у 2023р., а показник у 9 млрд. чол. відзначатиметься у середині ХХІ ст., і це при катастрофічних деградаційних природних явищах світового рівня.

Поточна всебічна світова криза поміж людиною та довкіллям сформувалася із середини 70-х рр. ХХ ст. Наразі ця криза зумовлена небезпечною сполукою дій низки еволюційно породжених антропогенних чинників, із якими людство вперше стикнулося, а саме:

- геоглобалізації світової економіки;
- геоглобалізації світової інформаційної системи;
- вступу у період постіндустріальної стадії технологічного розвитку та мікроелектронної революції;
- фізичної доступності до найближчого космічного простору;
- різкого зростання світового населення;

- різкого зростання конкуренції за доступ до невідтворювальних природних ресурсів та надспоживання природних ресурсів та монополізації прав на них транснаціональними компаніями;
- різкого засмітнення транснаціональними компаніями навколишнього природного середовища небезпечними залишками від продуктів господарювання та переробки природних ресурсів;
- пандемії коронавірусної інфекції (COVID-19).

Науковці все гучніше б'ють на сполох щодо катастрофічних еколого-економічних наслідків поточних форм господарювання та упереджують навіть про небезпеку самознищення людства. На зламі II та III тисячоліть н.е. людство (доречі, як і за часи енеоліту) змушене віднаходити альтернативу механізму, формам та інструментам господарювання, формувати якісно новий технологічний стрибок.

Сучасні вимоги науково-обґрунтованої сталості використання та охорони довкілля не у останню чергу обумовлено практиологічними потребами базування основ просторово-територіального розвитку на результатах виваженого аналізу та об'єктивного оцінювання еколого-економічних наслідків, пошуку механізмів та інструментів сталого просторово-територіального природоохоронного суспільного розвитку.

Поточні форми просторово-територіального розвитку та посилення глобалізаційних викликів збільшують обсяги споживання природних ресурсів: енергетичних, водних, лісових, земельних, біологічних. Внаслідок зазначеного збільшується антропогенний пресинг на компоненти біосфери, що при цьому супроводжується істотним підвищенням рівня промислових відходів. Нищівна експлуатація природних ресурсів, накопичення відходів споживання і виробництва та пов'язана з цим деградація природного середовища – ось що стало реальним чинником стримування поточних умов соціально-економічного розвитку. Вихід з цієї ситуації вбачається лише за умов змістовного збалансування елементів соціально-економічного розвитку з відтворювальними можливостями та асиміляційним потенціалом природного довкілля. Науковою

Секція 7. Економічні аспекти використання об'єктів нерухомості

спільнотою приділяється особлива увага питанням охорони та раціонального природокористування, функціонування природоохоронних територій, збереження ландшафтного та екологічного біорізноманіття.

Основним заходом збереження природного каркасу, відтворення життєвого середовища, біологічного різноманіття нашої планети є збереження та розвиток системи природоохоронних територій і об'єктів.

Слід акцентувати увагу на тому, що термін *«природоохоронні території»* з наукової точки зору є досить поширеним, але його законодавчого закріплення правовому полі України ще не відбулося. Згідно із чинним законодавством широко застосовується термін *«природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні»*. Так, відповідно до закону природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні, утворюють єдину територіальну систему і включають території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні та лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні та інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством [3, ст.60].

Як правило, до системи територій та об'єктів особливої державної охорони включаються території (акваторії), на яких збереглися майже незмінні чи частково змінені природні ландшафти. Вони охороняються як національне надбання і одночасно як складова світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою державною охороною.

На нашу думку, термін *«природоохоронні території»* слід ототожнювати з терміном *«природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні»*. Тому, до природоохоронних територій слід віднести природні території (акваторії), що виокремлені із метою охорони навколишнього природного середовища, для яких чітко визначені, регламентовані форми та способи використання природних ресурсів і ведення господарської діяльності. Таким чином, природоохоронні території включають як природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні, так і різного роду охоронні, захисні, буферні та інші зони, території міських лісів, приміських зелених зон, правовий режим яких закріплений у природньому (земельному, водному, лісовому) та

містобудівному законодавстві. При цьому стверджуємо, що природоохоронні території повинні вписуватись в систему раціонального природокористування і взаємодіяти не лише між собою, але і з експлуатованими територіями, в сукупності виконуючи середовищестабілізуючі, захисні, ресурсозберігаючі та інші функції, що являють собою єдину функціональну систему [2].

Нині, парадигма сталого розвитку довкілля, екологічної безпеки, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття так і не стала пріоритетною. Разом з тим, у контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом однією з передумов повноцінного членства передбачено дотримання директив у галузі довкілля і, особливо, у збереженні і відновленні біологічного різноманіття.

Наша країна, займаючи $\approx 6\%$ площі Європи, володіє більше ніж 35% європейського біологічного різноманіття. На території України охороняється $\approx 90\%$ зникаючих і рідкісних видів рослинного і тваринного світу, занесених до Європейського Червоного списку. Більшість міграційних шляхів тваринного світу та екологічних коридорів також проходять через Україну [1].

Зупинити темпи втрат біологічного різноманіття при переході до сталого розвитку суспільства можна лише шляхом створення екологічно і біологічно стійких та репрезентативних мереж природоохоронних територій. Їх роль в даному процесі є ключовою і фундаментальною.

Нестача національних бюджетних коштів фінансування необхідної інфраструктури природоохоронних територій призвів до розроблення та впровадження в розвинених країнах світу Концепції розвитку державно-приватного партнерства. Можна зустріти чимало прикладів, коли неурядові трастові фонди та фундації працюють у партнерстві із природоохоронними агенціями з метою подолання фінансових, управлінських та бюрократичних перешкод. Саме державно-приватне партнерство уможливорює та надає додатковий фінансовий, інноваційний та технічний потенціал приватного сектора для розвитку природоохоронних територій та залучення інвестиційних ресурсів, які повинні бути спрямовані на розвиток матеріально-технічної бази,

Секція 7. Економічні аспекти використання об'єктів нерухомості

здійснення наукових досліджень та заходів щодо охорони, раціонального використання й відтворення ландшафтного потенціалу.

Середньо- та довгостроковим механізмом формування державно-приватного партнерства має стати взаємодія держави та бізнесу в рамках реалізації проектів для вирішення суспільно значущих завдань раціонального використання природнього довкілля. При цьому державний сектор має залишити за собою право власності на земельні ресурси, відповідальність за стан, контроль за діяльністю приватного сектору. Приватний сектор має забезпечити управлінський потенціал, інноваційні технології, капітал, високу економічну ефективність природоохоронного розвитку територій.

Відносини, що виникають при зведенні і реконструкції нерухомого майна для рекреаційних, туристичних і спортивних цілей на державних і муніципальних природоохоронних територіях, на нашу думку, повинні складатися в рамках державно-приватного партнерства, оскільки вони характеризуються наступними ознаками:

- природоохоронні території відносяться до об'єктів загальнонаціонального надбання і мають особливе природоохоронне, наукове, культурне, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення, що зумовило переважання державної власності на земельні ділянки в їх складі;
- в раціональному господарському використанні визначених земельних ділянок зацікавлена як держава, так і суспільство, тому залучення тут інвестицій має соціальну спрямованість;
- сторонами такого виду взаємовідносин учасників цивільно-правових відносин, що будуються на засадах рівності суб'єктів, їх автономії волі і майнової самостійності, є публічно-правові утворення і приватні підприємницькі структури (комерційні юридичні особи та індивідуальні підприємці).

Схему формування державно-приватного партнерства наведено на рис.1.

Рис. 1. Логістична схема формування державно-приватного партнерства

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці підходів до розвитку природоохоронних територій з позицій стратегічного концепту сталого розвитку природного довкілля, що передбачає необхідність впровадження державно-приватного партнерства.

Практична цінність розробки полягає в можливості її використання органами виконавчої влади та місцевого самоврядування під час регулювання суспільно-економічних відносин, пов'язаних із використанням природоохоронних територій.

Література:

1. Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи: зб вибр. матер. / за ред. М.П. Стеценка, Ф.Д. Гамора. Львів: «Тиса», 2017. 238 с.
2. Константінова О.В. Теоретичні засади функціонування природоохоронних територій в контексті збалансованого розвитку. *Збалансоване природокористування**. 2018. № 2. С. 87-93.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України № 1264-ХІІ від 25.06.1991 р. [Електронний ресурс]: Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/>

Колосяк А.А., Константинова О.В., Ліхва Н.В.
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
м.Одеса, Україна

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД ПОКАЗНИКІВ НОРМАТИВНОГО ГРОШОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ (2014-2021)

Поняття «якість життя» відображає сукупність умов, що визначає фізичне, розумове та соціальне благополуччя людини.

На думку провідних національних фахівців, ситуація щодо недотримання принципу соціальної справедливості при оподаткуванні земель сформована внаслідок застарілості чинної за досліджуваний період методології нормативного грошового оцінювання земель України.

Враховуючи, що нормативна грошова оцінка земель (далі – НГО) – це одна з кількох видів оцінок, передбачених Законом України «Про оцінку земель», основою розрахунку якої є сталий рентний дохід від використання земельної ділянки протягом річного періоду, конструктивний вихід із сформованої проблеми вбачається шляхом введення наприкінці 2021 р. нової методики НГО [1,2,3].

В наведеному у цій публікації аналізі абсолютних значень результатів використання спотворених значень НГО у якості бази оподаткування земель Одеського регіону демонструє цілком невтішні результати.

Згідно аналізу бази оподаткування земель поселень Одеського регіону слід зазначити, що за станом на 1.08.2014р. в Одеській області значення НГО підтримувалося в межах 7-ми річної актуальності. При цьому, незважаючи на стабільність в цьому аспекті, за результатами аналізу показників НГО земель поселень було виявлено неоднорідність значень середнього значення нормативної грошової оцінки квадратного метра земель (далі - Цнм).

Аналіз динаміки порівняльних значень нормативної грошової земель поселень Одеської області (рис.1), а саме Цнм, за період із 2014 по 2021 рр. виявляє значне зростання показника в обласному центрі (а саме, на 62%), що

складає 154 грн/м². Хоча, звертаючи увагу на значення щільності населення (рис. 8) у м. Одесі не змінилася, як і в більшості поселень Одеської області. Також великих змін зазнали відповідні показники групи міст обласного значення, селищ і селищ міського типу, що зросли майже на 60%. При цьому показник Цнм сіл зріс на 27%. А найнижчого зростання зазнали показники Цнм групи міст районного значення (на 3,8%).

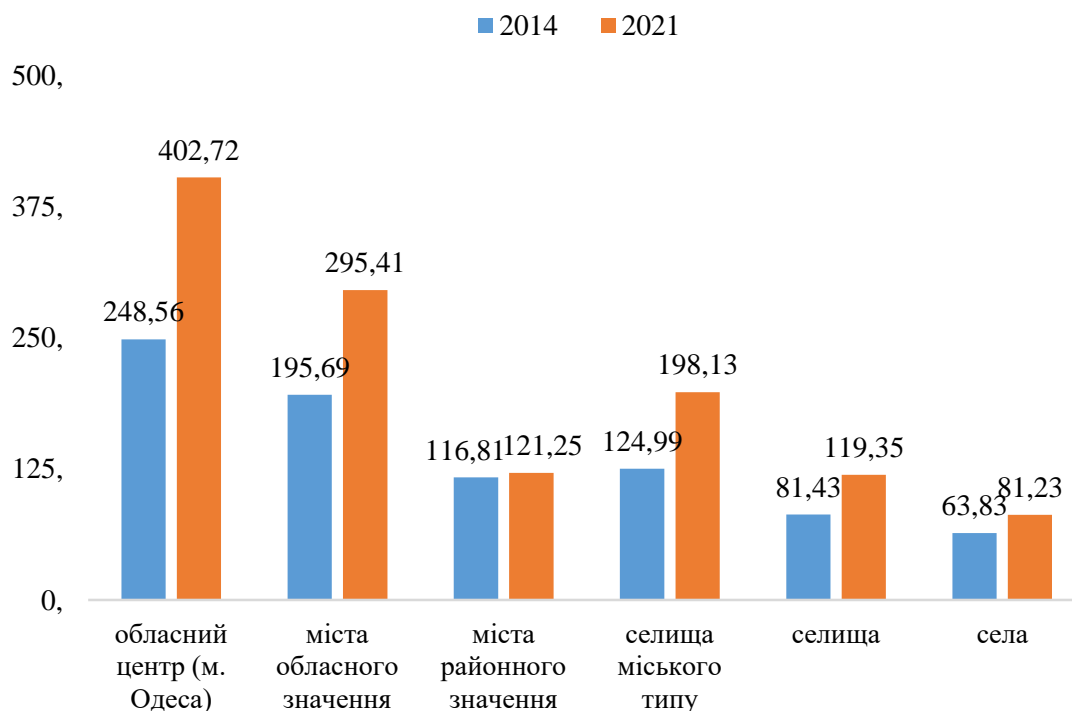

Рис. 1. Усереднені показники динаміки Цнм в обласному центрі та групах поселень Одеської області за період з 2014 по 2021 рр., грн/кв.м.

Як вбачається із наведеного аналізу Цнм не тільки не кореспондується із погіршеннями соціально-економічного стану в цілому в Україні за оглядовий період, а ще й опосередковано демонструє суттєве зростання у кризовий період бюджетних витрат на покращення життєвого середовища в поселеннях Одеського регіону, що є алогічним навіть із теоретичної точки зору.

Яскравим прикладом наведеного вище твердження є необґрунтоване підвищення бази оподаткування на 163% (155 грн/кв.м) при зменшенні щільності населення у м. Білгород-Дністровському та у м. Чорноморськ (колишній Іллічівськ) - підвищення Цнм зафіксовано на рівні 133% (258 грн/кв.м) при незначному зростанні кількості населення.

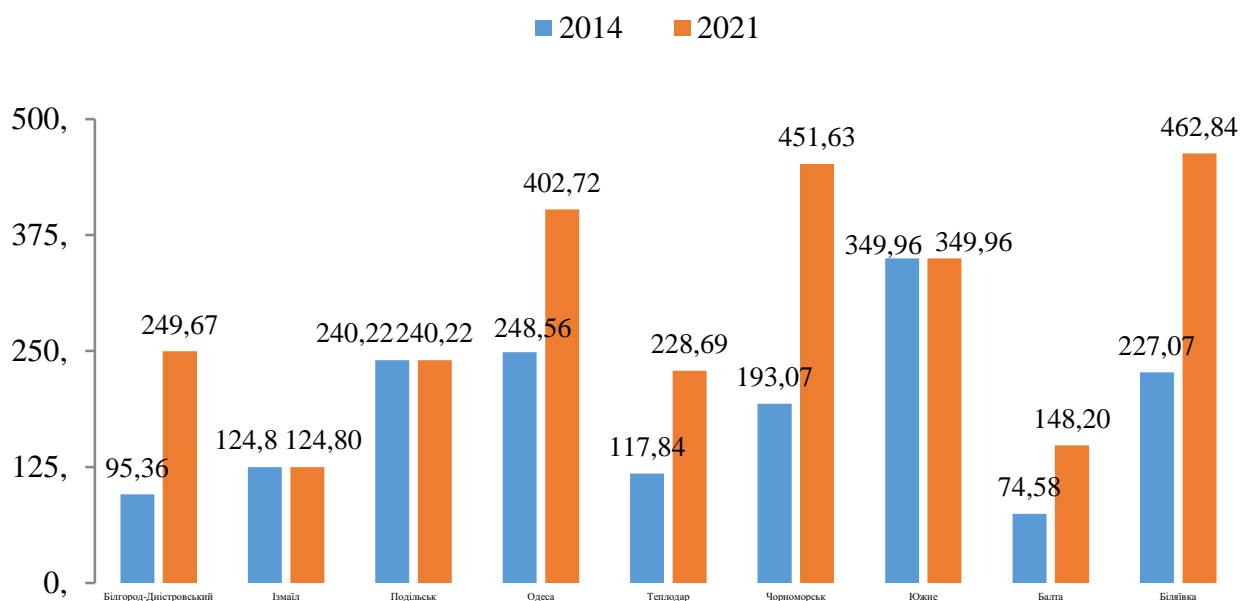

Рис.2. Динаміка Цнм поселень обласного значення Одеської області за період з 2014 по 2021 рр., грн/кв.м.

Науковці неодноразово наголошували, що прийнята ще на початковому етапі реформування економіки України методика НГО зразку 1991 р. є застарілою, що вона не відповідає вимогам закону, що покладені у її основу економічні показники приурочено до кінця ХХ ст. спотворюють економічні показники господарювання тощо [2,3]. Незважаючи на зазначені негаразди усі уряди, окрім поточного, ігнорували наукові дослідження та упередження.

Нажаль, військовий стан в Україні наразі заблокував проведення НГО за новою методикою, внаслідок чого відсутні відповідні результати щодо виходу із означеної проблематики за допомогою нової методики НГО.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок" від 03.11.2021 року №1147
2. Колосюк А.А. Стан і динаміка оподаткування та оцінювання нерухомості в Одеській області. Землевпорядний вісник. 2015. №12. С. 17-27.
3. Мартин А., Кошель А., Палеха Ю., Манцевич Ю., Дехтяренко Ю., Колосюк А. Нормативна грошова оцінка земель: на шляху уніфікації та оновлення методики. Землевпорядний вісник. 2020. №8. С. 16-23.

*Сорочук Ю.О., студент,
Антонів Є. О., студент,
Сорочук Н.І., асистент кафедри вишукувань та
проектування шляхів сполучення, геодезії та землеустрою,
Український державний університет залізничного транспорту,
м. Харків, Україна*

РОЗРОБКА ПРОГРАМ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Раціональним використанням та охороною земельних ресурсів є система правових, організаційних, економічних, технологічних заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [1].

Програми раціонального використання та охорони земель повинні включати в себе [1]:

- обґрунтування та забезпечення досягнення раціонального землекористування;
- захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого вилучення для інших потреб;
- захист земель від ерозії, селів, підтоплення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- запобігання погіршенню естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;
- консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Секція 7. Економічні аспекти використання об'єктів нерухомості

Система заходів у галузі раціонального використання та охорони земельних ресурсів охоплює [1]:

- державну комплексну систему спостережень;
- розробку загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель;
- створення екологічної мережі;
- здійснення природно-господарського, протиерозійного, еколого-економічного та інших видів районування земель;
- економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та раціонального використання земель і підвищення родючості ґрунтів.

Державна комплексна система спостережень охоплює топографо-геодезичні, картографічні, ґрунтові, агрохімічні, радіологічні й інші обстеження і розвідування стану земель та ґрунтів, їх моніторинг. На базі даних державної комплексної системи спостережень формують національний, регіональний та місцевий банки даних про стан земель і ґрунтів [2].

Загальнодержавну програму використання та охорони земель розробляють відповідно до програм економічного, науково-технічного і соціального розвитку України та охорони довкілля. Загальнодержавна програма використання та охорони земель визначає склад та обсяги першочергових і перспективних заходів з охорони земель, а також обсяги і джерела ресурсного забезпечення виконання робіт з їх реалізації [3]. Регіональні програми використання та охорони земель розробляють відповідно до загальнодержавної програми з урахуванням місцевих особливостей. Виконання загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель забезпечують органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до положень, визнаних законом.

Створення екологічної мережі забезпечується за рахунок розробки схем землеустрою і техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-господарських утворень і землеволодінь, що охоплюють заходи еколого-економічної оптимізації використання й охорони

земель, удосконалення співвідношення і розміщення земель та сільськогосподарських угідь, системи сівозмін.

Проект землеохоронних заходів визначає види, обсяги, порядок здійснення та фінансування цих заходів, відповідно до видів та обсягів робіт встановлюють екологічні обмеження щодо використання земель. У разі необхідності у складі схем землеустрою може розроблятися проект землеохоронних заходів для конкретної земельної ділянки.

Планування раціонального використання та охорони земельних ресурсів в Україні є найважливішою функцією державного управління у галузі земельних відносин, що визначає перспективи раціонального землекористування і являє собою діяльність уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, яка полягає у створенні та впровадженні перспективних програм використання й охорони земельних ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, історичних, географічних та інших особливостей конкретних територій, а також у прийнятті на їх основі відповідних рішень [4]. Планування поширюється на всі землі нашої країни незалежно від їх цільового призначення і форм власності та здійснюється на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях.

Література:

1. Р.М. Панас Раціональне використання та охорона земель: Навчальний посібник / Р.М. Панас. - Львів: Новий Світ-2000, 2019.-352 с.
2. Р.М. Панас Основи моніторингу та прогнозування використання земель: Навчальний посібник / Р.М. Панас. - Львів: Новий Світ-2000, 2019.-224 с.
3. Земельний кодекс України / Екологічне законодавство України. Збірник законодавчих актів. Видання четверте. Харків: ЕКОПРАВО, 2002.-С.67-168.
4. Геодезичні дослідження при визначенні зсувних процесів на ділянках шляхів сполучення у гірській місцевості: Навч. посібник / Угненко Є.Б., Тимченко О.М., Ужвієва О.М., Орел Є.Ф., Сорочук Н.І. – Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. – 184 с.